Colecția BIBLIOTECA POLIROM este coordonată de Bogdan-Alexandru Stănescu.

Camilo José Cela, *La familia de Pascual Duarte*

www.polirom.ro

Editura POLIROM
Iași, B-dul Carol I nr. 4; P.O. BOX 266, 700506
București, B-dul I.C. Brătianu nr. 6, et. 7, ap. 33, O.P. 37; P.O. BOX 1-728, 030174

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României:

CELA, CAMILO JOSÉ

Familia lui Pascual Duarte / Camilo José Cela; trad. de Mona Țepeneag. – Iași: Polirom, 2010

ISBN 978-973-46-0470-8

I. Țepeneag, Mona (trad.)

821.134.2-31=135.1

Printed in ROMANIA

Camilo José Cela

Familia lui Pascual Duarte

Traducere din limba spaniolă
de Mona Țepeneag

POLIROM
2010

Camilo José Cela (1916-2002), unul dintre marii scriitori spanioli ai secolului XX, s-a născut în Iria Flavia. A luptat în Războiul Civil din Spania de partea generalului Franco. După al Doilea Război Mondial a lucrat ca scriitor şi jurnalist, adoptând o poziţie critică faţă de regimul franchist. Unele dintre scrierile sale, considerate mult prea provocatoare, au fost interzise, iar revista literară *Papeles de Son Armadans*, condusă de Cela, a devenit victima unor atacuri sistematice din partea autorităţilor. Cela a debutat în 1942 cu *Familia lui Pascual Duarte*, care îl impune ca pe un scriitor de mare forţă, iar în 1952 apare *Stupul* (Polirom, 2009), unul dintre cele mai importante romane spaniole postbelice. De-a lungul timpului, Cela a publicat romane, nuvele, culegeri de povestiri, cărţi de călătorie, piese de teatru, versuri şi articole. Unul dintre proiectele sale, aşa-numitul *Dicţionar secret*, un dicţionar de argou al limbii spaniole, a scandalizat societatea spaniolă tradiţionalistă. În 1957, Camilo José Cela a fost numit membru al Academiei Regale Spaniole. Printre alte titluri şi funcţii publice pe care le-a deţinut se numără şi titlul nobiliar de marchiz de Iria Flavia, acordat de regele Spaniei, Juan Carlos I, precum şi cel de senator regal în Parlamentul spaniol. În 1988, Cela a publicat romanul *Cristos versus Arizona* (Polirom, 2008), cu un puternic impact asupra publicului şi criticilor. În anul imediat următor, i s-a acordat Premiul Nobel pentru Literatură. În decursul carierei sale a mai primit numeroase alte premii literare prestigioase, printre care amintim Premiul Criticilor (1956), Premiul Naţional pentru Literatură (1984), Premiul Prinţului de Asturias pentru Literatură (1987) şi Premiul Cervantes (1995).

Pascual Duarte, primenit

După atâta amar de vreme de când nu şi-a mai schimbat hainele, Pascual Duarte era murdar şi aproape de nerecunoscut. Foarte curat, cum ar veni, n-a fost el niciodată, asta e sigur, dar nici atât de murdar ca în ultima vreme nu-i stătea în fire să fie. Cărţile reeditate de mai multe ori se îmbâcsesc până la urmă, aşa încât, din când în când, se cuvine să le mai speli la faţă ca să-şi revină. Igiena e o îndeletnicire înşelătoare, dar necesară, îndeletnicire care nu trebuie nici ocolită, nici dispreţuită, chiar dacă e mai bine să i te dedici cu măsură, ca să nu cazi în ghearele sale, la fel de fioroase ca şi cele ale viciului. La Ourense trăia un domn pe nume don Romualdo Vaqueriza Duque, care trata bideul drept cap de pod al masoneriei în vetusta civilizaţie hispanică ; lumea, cum habar n-avea ce înseamnă cuvântul „vetust", îl lăsa să vorbească. Don Romualdo, bărbat arătos, a murit din caza unui buboi anal care, după cum scrie la carte, s-ar fi putut vindeca cu apă şi săpun. N-aş vrea ca amintirea

lui Pascual Duarte – bietul Pascual Duarte, executat prin strangulare ! – să moară, ca don Romualdo, din cauza fricii de apă.

Noi, scriitorii, facem în general corecturile la primele ediţii, uneori nici măcar atât. Următoarele le lăsăm însă în grija editorilor, care, poate din bine-cunoscuta lor pasiune pentru nobilul şi distractivul joc de biliard, trimit bila spre tipograf, apoi acesta se bazează pe corector, care, la rândul lui, nemaivăzându-şi capul de treburi, cheamă în ajutor un văr mai sărac, cum există în orice familie, care, trândav din fire, face apel la un vecin. Rezultatul e că, în cele din urmă, textul nici taică-su nu-l mai recunoaşte: în cazul de faţă, supusul dumneavoastră servitor. Datorită acestei colaborări gratuite şi tacite, de cele mai multe ori cărţile se îmbunătăţesc, dar noi, autorii, suntem foarte rar dispuşi să recunoaştem acest lucru, preferând de obicei, poate sub imperiul trufiei, ceea ce, de bine de rău, am scris noi înşine.

De multe ori mă gândesc că scrisul nu înseamnă altceva decât compilare şi ordonare şi că întotdeauna cărţile se scriu – de multe ori singure – încă dinainte de a începe efectiv să fie scrise şi chiar şi după ce li s-a pus punctul final. Recolta de senzaţii e cernută prin sita cu o mie de găuri a minţii, iar în momentul în care o simţi coaptă şi numai bună de cules o aşterni pe hârtie şi uite aşa ia naştere cartea. Dar cartea, după ce se naşte, continuă să

crească – armonioasă sau haotică –, în capul autorului, în imaginaţia sau în sentimentele cititorilor şi, fără nici o îndoială, în paginile ediţiilor ulterioare. E foarte adevărat că aceste adaosuri nu sunt din aceeaşi substanţă, dar ele contribuie toate la creşterea cărţii. Un copil creşte altfel decât cancerul, dar cancerul – aici e nenorocirea – creşte şi el.

În cazul lui Pascual Duarte, mai că a trebuit – când a venit momentul – să recurg la chirurgie, nu numai ca să-l curăţ de ceea ce era de prisos, ci şi ca să-i restitui ceea ce i se furase; până la urmă, din fericire, a fost de ajuns o săpuneală zdravănă. Deşi acum, recitindu-l după atâţia ani, am fost tentat să-l dichisesc cu mai multă grijă şi osteneală, am preferat totuşi să las lucrurile, în esenţă, aşa cum erau şi să nu mă ating de nimic. De un boboc de fată să nu te atingi, că se ofileşte – zice o vorbă pe care am auzit-o pe meleagurile din Salamanca, un pic mai sus de peisajul Extremadurei şi al lui Pascual Duarte. Pe de altă parte, nici nu mai am mintea de acum douăzeci de ani, iar cartea aceasta e produsul minţii mele de atunci, nu al minţii mele de azi. E bine să ne arătăm respectuoşi faţă de calendar.

Montaigne spunea că ordinea e o virtute tristă şi posomorâtă. Probabil că Montaigne a confundat ordinea cu masca ei, cu simpla ei aparenţă; e o atitudine frecventă printre

oamenii ordinii, aceia care numesc ordine nemişcarea, tot ce nu e ritm şi care, tot confundând aşa lucrurile, ajung să le înţeleagă pe toate pe dos. Eu cred că ordinea e ceva vesel, plin de viaţă şi de lumină; trist şi lipsit de viaţă şi opac e ceea ce se consideră în mod fraudulos şi emfatic că înseamnă ordine, când de fapt nu e vorba de altceva decât de un vid. Bolta cerului e un splendid miracol de ordine. Dimpotrivă, ordinea publică de cele mai multe ori nu e altceva decât un haos tăcut care se străduieşte să imite culoarea limpede a ordinii, deşi, evident, nu crede nimeni în ea.

Dar dacă uneori cred că a scrie şi a rândui sunt unul şi acelaşi lucru, alteori am bănuiala contrarie, ajungând chiar să cred în inspiraţia despre care ne vorbesc poeţii romantici – aceşti mari mistificatori –, precum şi criticii romantici – aceşti înverşunaţi paladini ai confuziei. Consider că e salutar – nu ştiu dacă e şi înţelept – să nu gândeşti întotdeauna din punct de vedere adjectival, ci, dimpotrivă, să alternezi cu punctul de vedere substantival, substanţial şi permanent. Spun asta cu atât mai mult cu cât nu mi s-ar părea câtuşi de puţin ciudat să includ şi inspiraţia în orbita ordinii.

După ce am lucrat atât de mult la romanul *Familia lui Pascual Duarte*, voi încerca să nu mă mai ating de el. Cu ediţia aceasta, textul original rămâne fixat (poate ar fi mai puţin pedant să spun „stabilit“) o dată pentru

totdeauna şi de câte ori va fi nevoie voi încerca să mă refer la ea. Traducerile de până acum vor trebui acceptate aşa cum sunt, dacă nu cumva viitorii mei traducători vor prefera să adopte textul de acum, fapt pentru care ar trebui să le fiu recunoscător. Cum e şi normal, aproape întotdeauna am fost nevoit să consider bune toate traducerile, căci, ca să le revăd sau să le corectez, aş fi avut nevoie de cunoştinţe pe care nu le am nici pe departe. Când locuiam în La Coruña am cunoscut un poliţist pe nume Castelo, care avea brodate pe mânecă şapte steguleţe, câte unul pentru fiecare ţară a cărei limbă o vorbea. Nu e cazul în ceea ce mă priveşte şi nu mi-e ruşine să recunosc că n-aş fi putut să fiu angajat ca poliţist, cel puţin nu în La Coruña ; poate că la Jaén sau la Cáceres sunt mai puţin exigenţi în privinţa cunoştinţelor.

În sfârşit : Pascual Duarte e primenit, şi ăsta e lucrul cel mai important. De acum înainte se pregăteşte să înceapă să moară din nou, puţin câte puţin.

Palma de Mallorca, 23 august 1960

Duşmanilor mei,
care m-au ajutat
atât de mult în carieră.

Nota transcriitorului

Cred că a venit momentul să public memoriile lui Pascual Duarte. Dacă le-aş fi publicat mai devreme era poate un semn că mă grăbesc; n-am vrut să dau zor cu pregătirea textului, pentru că fiecare lucru trebuie făcut la timpul potrivit, chiar dacă e vorba despre corectarea unor greşeli de ortografie într-un manuscris, iar un lucru făcut, vorba ceea, în fuga calului nu duce la nimic bun. Dacă le-aş fi publicat mai târziu n-avea, în ceea ce mă priveşte, nici un rost; odată terminate, lucrurile trebuie arătate.

Paginile pe care le transcriu în continuare le-am găsit pe la jumătatea anului 1939 într-o farmacie din Almendralejo – unde Dumnezeu ştie ce mâini neştiute le-au pus – şi de atunci încoace n-am făcut altceva decât să le descifrez şi să le clasez, dat fiind că manuscrisul – atât datorită

scrisului urât, cât şi faptului că foile erau în dezordine şi nenumerotate – era aproape ilizibil.

Înainte de toate, ţin să precizez că n-am făcut altceva decât să transcriu textul pe care îl prezint astăzi cititorului curios; n-am suprimat şi n-am adăugat nici măcar o virguliţă, deoarece am ţinut să respect chiar şi stilul povestirii. În anumite pasaje prea crude ale textului am preferat să mă folosesc de foarfece şi să tai în carne vie; evident, în felul acesta, cititorul e privat de cunoaşterea anumitor mici detalii, ceea ce nu este o mare pierdere; în schimb, evită să dea peste anumite lucruri intime, unele de-a dreptul scârboase, pe care – cum spuneam – mi s-a părut mai potrivit să le suprim, decât să le modific.

Personajul, din punctul meu de vedere, şi poate de aceea îl scot la lumină, e un model; unul care nu trebuie imitat, ci de care trebuie să te fereşti; un model asupra căruia nu există nici o îndoială; un model în faţa căruia nu-ţi rămâne decât să spui: „Îl vezi ce face? Ei bine, face exact pe dos faţă de ceea ce ar trebui să facă".

Dar mai bine să-i dăm cuvântul lui Pascual Duarte, căci are lucruri interesante de povestit.

Scrisoare care anunță trimiterea originalului

Domnului Joaquín Barrera López.
Mérida

Stimate domn,

Îmi cer iertare pentru lunga povestire ce însoțește această scrisoare, și ea prea lungă, dar, dat fiind că dintre toți prietenii lui don Jesús González de la Riva (Dumnezeu să-l ierte, așa cum, desigur, m-a iertat și el pe mine) sunteți singurul a cărui adresă mi-o amintesc, v-o trimit dumneavoastră, nu numai ca să scap de ea, căci până și gândul că am putut s-o scriu mă doare, dar și de teamă ca nu cumva s-o arunc într-un moment de tristețe, iar în ultima vreme am parte de la Dumnezeu de multe asemenea momente, lipsindu-i în felul acesta pe mulți alții de posibilitatea să afle ceea

ce eu n-am aflat decât atunci când era prea târziu.

Trebuie să vă dau câteva explicaţii. Cum ştiu prea bine că, din păcate, amintirea mea e legată mai mult de blestemăţii decât de altceva şi deoarece doresc, cât mă mai ţin puterile, să-mi descarc conştiinţa prin această mărturisire publică, care e o pedeapsă destul de grea, am început să povestesc câte ceva din ceea ce mi-aduc aminte din viaţă. Memoria n-a fost niciodată punctul meu forte şi sunt convins că am uitat probabil multe lucruri, unele demne de interes; cu toate acestea, am ţinut să relatez acea parte din viaţă care nu mi s-a şters din minte şi pe care mâna a scris-o cu uşurinţă pe hârtie, dat fiind că cealaltă parte mă apăsa atât de tare pe suflet când încercam s-o povestesc, încât am preferat s-o trec sub tăcere şi până la urmă s-o uit. Începând să scriu acest soi de memorii, mi-am dat perfect seama că un lucru va fi imposibil de povestit, şi anume moartea mea, dar-ar Domnul să vină cât mai repede; acest amănunt m-a pus pe gânduri şi pot jura pe puţinele zile care mi-au mai rămas de trăit că nu o dată am crezut că-mi dau duhul, pentru că nu mi-era clar unde trebuie

să pun punctul final. M-am gândit că cel mai bine ar fi să-mi încep povestirea și să aștept, pentru a cunoaște deznodământul, momentul când Dumnezeu mă va părăsi, și așa am făcut; astăzi, plictisit de sutele de pagini pe care le-am umplut cu vorbăria mea, mă opresc definitiv din scris, lăsându-vă să vă imaginați singur ce mi-a mai rămas din viață, sarcină ușoară, deoarece, mai mult ca sigur, între acești patru pereți nu cred că mi se va mai întâmpla cine știe ce.

Când am început să scriu textul pe care vi-l trimit, mă obseda gândul că cineva știa deja dacă aveam să ajung până la sfârșitul povestirii sau unde trebuie să mă opresc dacă n-aș calcula bine timpul necesar, iar această certitudine că faptele mele trebuie vrând-nevrând să se înscrie pe un făgaș dinainte trasat mă scotea din țâțâni. Astăzi, când sunt mai aproape de viața de dincolo, sunt mai resemnat. Dumnezeu să-mi ierte păcatele.

Mă simt ușurat după ce am povestit toate câte s-au întâmplat, ba chiar am momente în care conștiința mă mustră mai puțin.

Sunt sigur că veți înțelege tot ceea ce nu pot relata mai bine pentru că nu mă

pricep. Îmi pare rău că am luat-o pe o cale greşită, dar în viaţa aceasta nu mai cer iertare nimănui. La ce bun? Poate e mai bine să se împlinească ceea ce s-a hotărât, pentru că, în caz contrar, aş lua-o mai mult ca sigur de la capăt. Nu vreau să cer să fiu iertat, pentru că viaţa m-a învăţat multe lucruri rele, iar slăbiciunea mea e prea mare şi nu voi rezista instinctului. Facă-se ceea ce este scris în cartea Cerului.

Vă rog să acceptaţi, stimate domn, odată cu acest pachet de foi scrise, scuzele mele pentru că m-am adresat dumneavoastră, precum şi rugămintea de iertare pe care v-o adresează, ca şi cum aţi fi însuşi Iisus Hristos, umilul dumneavoastră servitor.

Pascual Duarte,
Închisoarea din Badajoz,
15 februarie 1937

Clauză din testamentul olograf al lui don Joaquín Barrera López, care, murind fără urmaşi, şi-a lăsat toate bunurile călugăriţelor din ordinul Servicio Doméstico

Patru: Poruncesc ca pachetul de hârtii care se află în sertarul de la birou, legat cu sfoară şi purtând menţiunea scrisă cu creion roşu „Pascual Duarte", să fie pus pe foc fără a fi citit şi fără întârziere, ca un lucru răufăcător şi contrar bunelor moravuri. Cu toate acestea, dacă Providenţa face în aşa fel încât, fără intervenţia răuvoitoare a cuiva, sus-numitul pachet să scape timp de optsprezece luni sfârşitului pe care i-l doresc, poruncesc aceluia care-l va găsi să-l ferească de distrugere, să-l ia în posesia sa şi să dispună de el cum va

crede de cuviinţă, dacă aceasta nu e în dezacord cu propria mea dorinţă.

....

Făcut la Mérida (Badajoz) şi în prag de moarte, 11 mai 1937.

În amintirea renumitului senior don Jesús González de la Riva, conte de Torremejía, care, înainte de a fi lovit de moarte de către autorul acestui text, îi spunea Pascualillo și zâmbea.

P.D.

1

Eu, domnule, nu sunt un om rău, deşi aş avea toate motivele. La naştere, noi, muritorii, suntem la fel, şi totuşi, pe măsură ce înaintăm în vârstă, soarta se amuză să ne diversifice de parcă am fi de ceară şi să ne conducă pe cărări diferite spre acelaşi sfârşit: moartea. Unora li se porunceşte să meargă pe o cărare înflorită, iar alţii trebuie s-o apuce pe cărarea presărată cu ciulini şi mărăcini. Primii privesc lumea cu seninătate, zâmbind în mireasma propriei fericiri cu un chip inocent; ceilalţi suferă de soarele violent al bărăganului, încruntaţi ca nişte lighioane în poziţie de apărare. E o mare diferenţă între a-ţi găti trupul cu farduri şi parfumuri şi a-l împodobi cu tatuaje de care mai târziu nu mai poţi scăpa.

M-am născut acum mulţi ani – cel puţin cincizeci şi cinci –, într-un sat pierdut din

provincia Badajoz; satul era cam la două leghe de Almendralejo, prizărit pe un drum plat și lung ca o zi de post, plat și lung ca zilele – ale căror platitudine și lungime, din fericire, nu vi le puteți imagina – unui condamnat la moarte.

Era un sat cald și însorit, destul de bogat în măslini și porci (scuzați termenul), cu casele zugrăvite atât de albe, încât și azi mă dor ochii când îmi amintesc de ele, cu o piață în întregime pavată cu lespezi de piatră și cu o frumoasă fântână cu trei țâșnitori în mijlocul pieței. Când am plecat din sat, de câțiva ani buni, apa nu mai țâșnea din gurile fântânii, și totuși cât de grațioasă, cât de elegantă ni se părea tuturor fântâna aceea cu un trup de copil gol în partea de sus și cu vasca încrețită pe margini ca o scoică. Tot în piață era și primăria, mare și pătrată ca o cutie de tutun, cu un turn în mijloc, iar pe turn un ceas alb ca azima, oprit de când mă știu la ora nouă, ca și cum satul n-avea nevoie de el decât ca podoabă. În sat, cum e și firesc, erau case frumoase și case urâte, care, așa cum se întâmplă de obicei, erau cele mai numeroase; era mai ales o casă cu etaj, casa lui don Jesús, o adevărată plăcere

s-o priveşti, cu intrarea împodobită cu plăci de faianţă şi ghivece de flori. Don Jesús fusese dintotdeauna mare amator de plante şi sunt sigur că servitoarea lui primise poruncă să se ocupe cu aceeaşi dragoste de muşcate, de heliotropi, de palmieri sau de izmă de parcă ar fi fost copii, căci femeia era tot timpul cu o oală în mână, udând ghivecele cu o grijă pe care acestea probabil o apreciau, dacă te luai după verdeaţa şi vigoarea lor. Casa lui don Jesús se afla şi ea tot în piaţă şi, lucru curios pentru un om cu dare de mână, se deosebea de celelalte nu numai prin calităţile despre care am vorbit, dar şi printr-un defect pe care altele nu-l aveau: faţada era de culoarea naturală a pietrei, ceea ce pare foarte vulgar, şi nu văruită, cum era până şi casa cea mai săracă; avea el motivele lui. Deasupra uşii erau nişte blazoane de piatră de mare valoare, spunea lumea, care se terminau cu nişte capete de războinici din antichitate, cu coif şi pene, dintre care unul era îndreptat spre răsărit, iar celălalt spre apus, ca şi cum ar fi vrut să arate că vegheau la tot ceea ce putea veni dintr-o parte sau alta. În spatele pieţei, pe partea casei lui don Jesús, era biserica parohială,

cu clopotnița ei de piatră și clopotul care suna într-un fel pe care nu pot să-l redau, dar de care mi-aduc aminte, ca și cum ar bate la doi pași de aici. Turnul clopotniței era la fel de înalt ca turnul cu ceas, iar vara, când veneau berzele, acestea știau pe ce turn fuseseră cu o vară înainte; barza șchioapă care petrecuse acolo două ierni avea cuibul pe biserică, de unde probabil a și căzut, deși era încă foarte tânără, speriată de vultur.

Casa mea se afla în afara satului, cam la două sute de pași buni de ultimele case. Era mică și n-avea decât parter, după cum se cuvenea poziției mele, dar, fiindcă la urma urmei mi-era dragă, mi s-a întâmplat uneori să fiu mândru de ea. De fapt, singurul lucru demn de văzut în casă era bucătăria, de care dădeai chiar cum intrai, întotdeauna curată și zugrăvită cu multă grijă; desigur, pe jos era pământ, dar acesta era atât de bine bătătorit, împodobit cu desene din pietricele, că nu era cu nimic mai prejos decât multe alte bucătării pe care proprietarii le cimentaseră ca să pară mai moderne. Vatra era mare și descoperită, iar lângă prichiciul ei aveam un dulap cu faianțe decorative în care țineam tot

felul de suveniruri, ulcioare vopsite în albastru şi farfurii cu desene albastre şi portocalii; pe unele era pictat un chip, pe altele o floare, un nume sau un peşte. Şi pe pereţi aveam tot felul de obiecte: un calendar foarte frumos ce reprezenta o femeie tânără într-o barcă făcându-şi vânt cu evantaiul, iar dedesubt se putea citi, cu litere ce păreau tipărite cu praf de argint, „Modesto Rodríguez. Băcănie fină. Mérida (Badajoz)", un portret al toreadorului Espartero, îmbrăcat în costumul de gală colorat şi trei-patru fotografii – unele mai mici, altele de dimensiuni mijlocii – nu ştiu ale cui, fiindcă le-am văzut acolo de când mă ştiu şi nu mi-a trecut niciodată prin cap să întreb pe cine reprezintă. Mai aveam un ceas deşteptător agăţat de perete, care a mers întotdeauna ca la carte, ceea ce nu e de ici, de colo, şi o perniţă de pluş colorată în care erau înfipte câteva ace frumoase, cu gămălia de sticlă colorată. Mobila din bucătărie era pe cât de puţină, pe atât de simplă: trei scaune – dintre care unul foarte elegant, cu spătarul şi picioarele din lemn arcuit şi fundul din împletitură de paie – şi o masă de brad, cu sertarul aferent, care era puţin cam

prea joasă pentru scaune, dar cu care ne făceam treaba. Ne simțeam bine în bucătărie: era plăcută, căci vara stăteam acolo la răcoare, deoarece nu făceam foc, așezați pe piatra vetrei la căderea serii și deschizând larg ușile; iarna stăteam la cald, datorită jăraticului, care, dacă aveam grijă, păstra căldura uneori toată noaptea. Ce bine ne simțeam privindu-ne umbrele de pe pereți în lumina flăcărilor! Acestea se mișcau de colo-colo, uneori încetișor, alteori în salturi, de parcă se jucau. Îmi aduc aminte că, fiind copil, mi se făcea frică, și până în ziua de azi, când sunt om în toată firea, mă trece un fior când îmi amintesc de spaimele de atunci.

Restul casei nu merită să fie descris, căci era foarte obișnuit. Mai aveam două încăperi, dacă le putem numi astfel pentru cât încăpea în ele, nu din alte motive, și grajdul pentru cai, căruia nici până azi nu știu de ce îi ziceam așa, dat fiind că era întotdeauna gol și lăsat de izbeliște. Într-una din încăperi dormeam nevastă-mea și cu mine, în cealaltă părinții mei, până când Dumnezeu sau, cine știe, poate dracul i-a chemat la el; după care a rămas neocupată aproape tot timpul, la început

pentru că nu era cine s-o ocupe, iar mai târziu, când se puteau găsi amatori, aceştia au preferat mereu bucătăria, mai luminoasă şi fără curent. Când venea la noi, soră-mea dormea întotdeauna acolo, iar copiii, când au venit pe lume, cum scăpau de sub poala mamei, trăgeau mereu acolo. Adevărul e că încăperile nu erau prea curate şi nici bine amenajate, dar nici nu era cazul să te plângi tot timpul; se putea foarte bine locui în ele, şi asta contează în primul rând, că eram la adăpost de ploile de la Crăciun şi feriţi, ca să spunem aşa, de arşiţa din august de la Sfânta Maria. Grajdul era locul cel mai urât; înspăimântător şi întunecat, avea pereţii îmbibaţi cu miros de mortăciune, acelaşi miros care se degaja din prăpastia unde ajungeau stârvurile de animale aduse pe lume prin luna mai ca să ajungă hrană corbilor.

În mod ciudat, încă din adolescenţă, dacă-mi lipsea mirosul acela, mă simţeam cuprins de o spaimă de moarte; îmi aduc aminte de o călătorie făcută în capitală când m-au chemat la oaste; cât a fost ziulica de mare am umblat năuc, adulmecând aerul ca un câine de vânătoare. Când m-am dus să mă culc la han, mi-am mirosit

pantalonii de catifea. Sângele mi se înfierbântase în trup. Am dat perna la o parte şi mi-am sprijinit capul pe pantalonii împăturiţi în două. În noaptea aceea am dormit buştean.

În grajd ţineam un măgăruş, o gloabă costelivă de care ne foloseam la muncile câmpului, şi când lucrurile mergeau bine – ceea ce, să fim drepţi, nu se întâmpla prea des –, aveam şi doi-trei porci (scuzaţi termenul). În spatele casei era o curte ca o ieşitură, nu foarte mare, dar foarte utilă, iar aici era un puţ pe care, cu timpul, a trebuit să-l astup, pentru că apa era infectată.

În spatele curţii curgea un pârâu, de cele mai multe ori aproape secat şi niciodată cu prea multă apă, murdar şi urât mirositor ca o ceată de ţigani, din care se puteau pescui nişte ţipari de toată frumuseţea, ceea ce făceam câteodată după-masa, ca să-mi omor timpul. Nevastă-mea, care le ştia pe toate, zicea că ţiparii sunt graşi pentru că mănâncă la fel de mult ca don Jesús, dar cu o zi mai târziu. Când mă duceam la pescuit, orele treceau fără să-mi dau seama, aşa încât, când îmi strângeam sculele, se făcea aproape întotdeauna întuneric; undeva departe, ca o broască

ţestoasă scundă şi grasă, ca un şarpe încolăcit care s-ar teme să se desprindă de pământ, Almendralejo începea să-şi aprindă luminile electrice. Mai mult ca sigur locuitorii habar n-aveau că fusesem la pescuit, iar în clipa aceea priveam cum se aprind luminile de prin case, imaginându-mi chiar că mulţi dintre ei spuneau lucruri pe care le puteam bănui sau vorbeau despre lucruri care îmi treceau şi mie prin cap. Oamenii de la oraş trăiesc întorcând spatele realităţii şi de multe ori nici măcar nu-şi dau seama că la două leghe de ei, în mijlocul câmpiei, un om de la ţară se amuză gândindu-se la ei în timp ce-şi strânge undiţa şi-şi adună de pe jos coşul de răchită cu şase-şapte ţipari în el.

Totuşi, pescuitul nu mi s-a părut niciodată o distracţie pentru bărbaţi, iar în timpul liber mă ocupam de cele mai multe ori cu vânătoarea ; în sat aveam reputaţia că mă descurc binişor şi, lăsând modestia la o parte, trebuie să spun cu toată sinceritatea că cei care spuneau asta nu se înşelau. Aveam o femelă de prepelicar – îi ziceam Scânteiuţa – care nu era chiar de rasă, mai degrabă corcitură, dar cu care mă înţelegeam foarte bine ; de multe ori,

dimineaţa, mergeam cu ea până la baltă, la o leghe şi jumătate distanţă de sat, spre graniţa cu Portugalia, şi nu ne-am întors niciodată acasă cu mâna goală. La întoarcere, căţeluşa o lua înainte, aşteptându-mă întotdeauna la răscruce; era acolo o piatră rotundă şi plată ca un scaun scund, de care îmi amintesc cu plăcere, de parcă ar fi fost o persoană; ba chiar, ca să fiu sincer, cu mai multă plăcere decât îmi amintesc de multe persoane. Era largă şi puţin scobită, aşa încât, când mă aşezam, fundul (scuzaţi termenul) se adâncea un pic şi mă simţeam atât de bine instalat, încât nu m-aş mai fi dus de acolo; mi-am petrecut mult timp aşezat pe piatra de la răscruce fluierând, cu puşca între picioare, uitându-mă la ce era de văzut şi fumând ţigară de la ţigară. Căţeluşa se aşeza în faţa mea, pe labele din spate şi mă privea cu ochişorii ei căprui foarte inteligenţi, plecându-şi capul într-o parte; eu îi vorbeam, iar ea, ca şi cum ar fi vrut să mă audă mai bine, îşi ciulea puţin urechile; când mă opream din vorbit, profita ca să încerce să prindă câteva lăcuste sau pur şi simplu ca să-şi schimbe poziţia. Când dădeam să plec, nu ştiu de ce, trebuia întotdeauna să

întorc capul, ca şi cum îmi luam rămas-bun de la piatră, iar într-o bună zi mi s-a părut atât de trist că trebuie să fac asta, încât n-am avut încotro, m-am întors înapoi şi m-am aşezat la loc pe piatră. Căţeluşa s-a aşezat şi ea din nou în faţa mea privindu-mă fix; abia acum îmi dau seama că avea o privire de duhovnic, iscoditoare şi rece, aşa cum se spune că e privirea linxului... Tot corpul mi s-a cutremurat de un fior ca un curent ce trebuia neapărat să se scurgă prin braţe. Ţigara mi se stinsese; între picioare, puşca cu o singură ţeavă mă lăsa s-o mângâi încetişor. Căţeluşa continua să se uite fix la mine, ca şi cum nu m-ar fi văzut niciodată până atunci, ca şi cum dintr-o clipă în alta avea să mă învinuiască de ceva, iar privirea ei îmi înfierbânta atât de tare sângele în vine, încât simţeam cum se apropie momentul când voi ceda; era cald, o căldură înfiorătoare, iar ochii mi se închideau dominaţi de privirea animalului sfredelitoare ca un cui.

Am pus mâna pe puşcă şi am tras; am încărcat încă o dată şi am tras din nou. Căţeaua avea un sânge negru şi lipicios, care se scurgea puţin câte puţin în ţărână.

2

Din copilărie nu păstrez amintiri prea frumoase. Pe tata îl chema Esteban Duarte Diniz şi era portughez; când eram copil, trecuse de patruzeci de ani şi era gras şi înalt cât un munte. Era tuciuriu şi avea o mustaţă neagră extraordinară, cu vârfurile atârnând în jos. Lumea zicea că, pe vremea când era tânăr, şi le trăgea în sus, însă, de când fusese la închisoare, îşi pierduse orice prestanţă, mustaţa cea mândră i se pleoştise şi aşa o va purta până la moarte. Îl respectam şi mă cam temeam de el, aşa că una-două îmi luam tălpăşiţa, încercând să-l evit cât puteam de des; era aspru şi brutal şi nu suporta să-l contrazică nimeni, în nici o privinţă, iar eu, păţit fiind, îi respectam această manie. Căci, dacă se înfuria, ceea ce se întâmpla mai des decât era cazul, ne lua la bătaie pe mama şi pe mine din te miri ce, iar dacă mama încerca

să dea şi ea, ca să-l calmeze, având în vedere vârsta mea fragedă, nu-mi rămânea decât să rabd. Carnea e atât de plăpândă la vârsta aceea!

N-am avut niciodată curajul să-i întreb, nici pe el, nici pe mama, în legătură cu perioada când a fost închis, deoarece mi-am zis că n-are nici un rost să-mi dau singur foc la valiză, că şi-aşa lua foc destul de des; dar, bineînţeles, n-aveam nevoie să pun nici o întrebare, pentru că s-au găsit, ca întotdeauna în satele cu locuitori atât de puţini, nişte suflete binevoitoare care, cu prima ocazie, mi-au povestit totul. A fost arestat pentru că făcea contrabandă; se pare că asta fusese ocupaţia lui ani de zile, dar urciorul nu merge de multe ori la apă, iar orice meserie are riscul ei şi nimic nu se obţine fără sacrificii; într-o bună zi, probabil când se aştepta mai puţin – încrederea în sine exagerată îi pierde şi pe cei mai pricepuţi –, jandarmii l-au urmărit, i-au descoperit marfa şi l-au băgat la puşcărie. Dar toate astea trebuie să se fi întâmplat demult, deoarece nu-mi aduc aminte de nimic; poate că nici măcar nu mă născusem.

Spre deosebire de tata, mama, deşi înaltă, nu era grasă; era deşirată şi slabă şi nu părea să aibă o sănătate prea zdravănă; dimpotrivă, cu tenul ei cenuşiu şi obrajii supţi, părea că suferă de oftică sau cam aşa ceva; mereu morocănoasă şi violentă, era a dracului de rea şi spurcată la gură, Dumnezeu s-o ierte, cu blesteme dintre cele mai grele la tot pasul şi din te miri ce. Era tot timpul îmbrăcată în negru şi nu prea era prietenă cu apa, astfel încât, ca să spun adevărul, în toţi anii câţi am trăit alături de ea n-am văzut-o spălându-se decât o singură dată, când tata a făcut-o beţivă, iar ea a vrut să-i arate că nu îi este frică de apă. În schimb, vinul nu-i displăcea, şi cum punea mâna pe niscai gologani sau când scotocea prin buzunarele bărbatului, mă trimitea la cârciumă după băutură, ascunzând sticla sub pat, ca să n-o găsească tata. Avea nişte fire cărunte de mustăcioară la colţurile gurii, iar părul era aspru şi încâlcit, pieptănat într-un mic coc pe vârful capului. În jurul gurii se vedeau câteva semne sau cicatrice roz şi mici ca nişte urme de alice, care cred că i se trăgeau de la nişte coşuri urâte din tinereţe; uneori, vara, semnele se trezeau

la viaţă, prindeau culoare şi formau un fel de gămălii de puroi care se spărgeau toamna şi dispăreau iarna.

Părinţii mei nu se înţelegeau deloc; n-aveau aproape nici o educaţie, n-aveau nici o virtute şi nu respectau poruncile lui Dumnezeu – defecte pe care, din nefericire pentru mine, le-am moştenit şi eu – şi de aceea n-aveau habar de principii, nu încercau câtuşi de puţin să-şi stăpânească instinctele, aşa că un motiv oricât de mic era de-ajuns ca să dezlănţuie o furtună care se prelungea zile în şir fără să i se dea de capăt. În general, eu nu luam partea nici unuia, deoarece, ca să fiu sincer, puţin îmi păsa dacă o încasa unul sau celălalt; uneori îmi făcea plăcere când dădea tata, alteori când dădea mama, dar n-am făcut niciodată din asta o problemă capitală.

Mama nu ştia nici să citească, nici să scrie; tata ştia, şi era atât de mândru, încât i-o spunea de la obraz toată ziua şi, destul de des şi chiar fără nici un rost, o făcea ignorantă, insultă foarte gravă în ochii mamei, care se făcea foc şi pară. Uneori, tata venea acasă după-amiaza cu o foaie de hârtie în mână şi, de voie, de nevoie, ne obliga pe toţi să ne aşezăm pe

scaune în bucătărie şi ne citea noutăţile; urmau comentariile, iar în clipa aceea începeam să tremur, pentru că întotdeauna comentariile erau sământă de ceartă. Ca să-l jignească, mama îi spunea că nimic din ce citise el nu era pe hârtie şi că nu erau decât scorneli din capul lui, iar tata, auzind aşa ceva, îşi ieşea din ţâţâni; începea să strige ca un apucat, o făcea ignorantă şi vrăjitoare, iar în cele din urmă urla cât îl ţineau băierile că, dacă ar fi în stare să spună lucruri cum erau cele de pe foaie, nici prin cap nu i-ar fi trecut să se însoare cu ea. Asta punea capac la toate. La rândul ei, îl făcea nenorocit şi lăţos, portughez nehalit, iar el, ca şi cum n-ar fi aşteptat decât cuvintele astea ca s-o ia la bătaie, îşi scotea cureaua şi o fugărea prin bucătărie până obosea. La început mă alegeam şi eu cu câteva lovituri de curea, dar când am căpătat ceva experienţă şi mi-am dat seama că dacă nu vreau să mă ud, nu trebuie să stau în ploaie, cum vedeam că lucrurile luau o întorsătură violentă, îi lăsam în plata Domnului şi mă căram. Era treaba lor.

Adevărul e că, în cazul meu, viaţa de familie n-avea nimic atrăgător, dar cum

n-avem de ales, căci, încă înainte de a ne naşte, soarta ne pune pe unii într-o parte, iar pe alţii de partea cealaltă, încercam să mă obişnuiesc cu ce mi-era dat, ca să nu mă las pradă disperării. Când eram mic, adică la vârsta când voinţa oamenilor e mai maleabilă, m-au dat pentru scurtă vreme la şcoală ; tata spunea că lupta pentru existenţă e foarte grea şi că trebuie să fii pregătit ca să-i poţi face faţă cu singurele arme cu care putem câştiga, şi anume armele inteligenţei. Îmi spunea toate astea dintr-o suflare, parcă învăţase totul pe de rost, iar eu aveam impresia că vocea i se voala, căpătând unele intonaţii pe care nu le bănuiam. Dar după aia, parcă părându-i rău, se punea pe un râs zgomotos, spunându-mi întotdeauna în încheiere, aproape cu tandreţe :

— N-asculta ce spun eu, băiete. Am început să-mbătrânesc !

Şi rămânea pe gânduri, repetând încet şi de mai multe ori :

— Am început să-mbătrânesc !... Am început să-mbătrânesc !...

Dar şcoala n-a durat mult. Tata, care, aşa cum spuneam, avea un caracter violent şi autoritar în anumite privinţe, era slab

şi laş în altele: în general, pot spune că părea tare în lucrurile mărunte, iar în ceea ce era important, nu ştiu dacă de frică sau mai ştiu eu de ce, rar i se întâmpla să persevereze. Mama nu voia să merg la şcoală şi, de câte ori avea ocazia, ba uneori chiar fără nici o ocazie, îmi spunea că n-are nici un rost să-mi bat capul cu învăţătura, că tot nu scap de sărăcie. Vorbele ei picau la ţanc, pentru că nici eu n-aveam vreun chef să merg la şcoală şi amândoi am reuşit cu timpul să-l convingem în cele din urmă pe tata, care a fost de acord, să las baltă învăţătura. Ştiam să citesc şi să scriu, să adun şi să scad şi de fapt ştiam destul ca să mă descurc în viaţă. M-am lăsat de şcoală la doisprezece ani; dar n-are rost să ne grăbim, fiecare lucru la timpul lui şi degeaba te scoli cu noaptea în cap dacă nu ajungi unde trebuie la timp.

Eram încă destul de mic atunci când s-a născut soră-mea, Rosario. Amintirile mele din perioada aceea sunt confuze şi vagi şi nu sunt sigur că voi reuşi să relatez cele întâmplate cu toată fidelitatea; pot să încerc totuşi, în ideea că, oricât de nesigură va fi povestirea mea, oricum va fi mai aproape de realitate decât toate bazaconiile

pe care vi le-aţi putea imagina sau născoci. Îmi amintesc că era cald în după-amiaza când s-a născut Rosario ; trebuie să fi fost prin iulie sau august. Câmpurile erau liniştite şi uscate, iar greierii păreau că ferestruiesc cu aripile lor oasele pământului ; oamenii şi animalele se trăseseră la umbră, iar soarele, acolo sus, stăpân peste toate, lumina şi ardea totul... Mama a născut de fiecare dată greu şi în dureri mari ; era o femeie aproape sterilă, uscată, iar durerea o dădea gata. Biata de ea, n-a fost niciodată un model de virtute sau demnitate, iar pentru că nu era în stare să sufere în tăcere, ca mine, nu ştia decât să urle cât mai tare. Urla de câteva ore bune când s-a născut Rosario, deoarece – culmea ghinionului – la ea naşterea dura mult. Vorba aia : femeia cu mustăcioară n-are parte de naştere uşoară... (urmarea n-o mai spun din respect pentru distinsa persoană căreia îi sunt destinate aceste rânduri). Pe mama o moşea o femeie din sat, doamna Engracia, care avea casa pe deal, specialistă în dureri şi moaşă, un pic vrăjitoare şi destul de misterioasă, căci adusese cu ea nişte alifie cu care o ungea pe pântece ca să-i calmeze durerea, dar cum mama, cu sau fără alifie,

urla în continuare ca din gură de şarpe, doamna Engracia n-a găsit altceva mai bun decât s-o facă necredincioasă şi păgână, iar cum urletele mamei se înteţeau ca un uragan, am crezut o clipă şi eu că s-ar putea să-l aibă pe dracul în ea. Dar n-a durat mult, pentru că s-a dovedit foarte repede că pricina acelor ţipete neobişnuite era noua mea soră.

În timpul acesta, tata umbla cu paşi mari de colo-colo prin bucătărie. Când s-a născut Rosario, s-a apropiat de patul mamei şi, fără să-i pese de situaţie, a început s-o facă putoare şi curvă, dând în ea cu catarama de la curea, încât şi astăzi mă întreb cum de n-a omorât-o în bătaie. După aia şi-a luat câmpii şi nu s-a întors decât după două zile ; la întoarcere era beat criţă ; s-a apropiat de patul mamei şi a sărutat-o, iar mama s-a lăsat sărutată... După care s-a dus să doarmă în grajd.

3

Lui Rosario i-au făcut un leagăn dintr-o ladă nu prea adâncă, pe fundul căreia au pus câlţii dintr-o pernă şi o ţineau acolo, lipită de patul mamei şi înfăşată în atât de multe scutece de bumbac, încât de multe ori credeam că o să moară înăbuşită. Până atunci, îmi închipuiam, nu ştiu de ce, că sugarii sunt albi ca laptele, dar îmi amintesc foarte bine ce proastă impresie mi-a făcut surioara când am văzut-o prima oară, lipicioasă şi roşie ca un rac fiert ; pe vârful capului avea, ca puii de graur sau de porumbel din cuib, un puf rar, pe care urma să-l piardă peste câteva luni, iar mânuţele îi erau atât de strânse şi palide, încât mi s-a făcut frică. Peste trei-patru zile, când au desfăşat-o ca s-o spele puţin, am putut s-o văd mai bine şi pot spune că nu mi-a fost atât de scârbă de ea ca prima oară ; pielea i se deschisese la culoare, ochişorii – pe

care încă nu-i ţinea deschişi – păreau că încearcă să-şi ridice pleoapele, iar mâinile arătau şi ele mai suple. Doamna Engracia, care era cum era, dar îi ajuta pe cei nevoiaşi, a spălat-o bine cu apă de rozmarin; a înfăşat-o din nou în cele mai puţin murdare scutece pe care le-a găsit; pe cele mai murdare le-a dat la o parte, la spălat, iar când a plecat, fetiţa era atât de mulţumită, încât a dormit câteva ore în şir, astfel încât, dată fiind liniştea care domnea, nimeni n-ar fi spus că avem în casă un nou-născut. Tata se aşeza pe jos lângă ladă şi petrecea ore întregi uitându-se la fetiţă cu o mutră de om îndrăgostit, cum spunea doamna Engracia, încât era cât pe ce să dau uitării adevăratul său fel de a fi. Apoi se scula în picioare, dădea o raită prin sat şi, când ne aşteptam mai puţin, la ore când nu eram deloc obişnuiţi să-l vedem că se întoarce acasă, ne pomeneam cu el iar lângă ladă, cu faţa blândă şi privirea atât de umilă, încât oricine l-ar fi văzut, dacă nu-l cunoştea, l-ar fi luat drept Sfântul Rocco în persoană.

De mică, Rosario a fost mereu firavă şi sfrijită – ce putea ea să sugă din sânii fără lapte ai mamei? –, iar primii ani au

fost grei, astfel încât nu o dată a fost cât pe ce să-şi dea duhul. Tata îşi pierdea capul de tot văzând ce rău îi merge fetiţei, şi cum la el toate se rezolvau cu cât mai mult vin dat pe gât, mamei şi mie ne-a fost dat să trăim o perioadă atât de cumplită, încât regretam vremurile dinainte, care ni se păruseră grele neştiind ce ne aşteaptă. Aşa sunt oamenii, de neînţeles, urăsc ceea ce vor regreta mai târziu. Mama, a cărei sănătate era şi mai şubredă după ce născuse, avea parte de nişte scatoalce pe cinste, iar mie, deşi nu-i era uşor să mă prindă, îmi dădea în treacăt şuturi când punea mâna pe mine, încât îmi umplea fundul (scuzaţi termenul) de vânătăi, iar pieptul de urme, de parcă aş fi fost însemnat cu fierul roşu.

Încet-încet, copila s-a pus pe picioare şi a căpătat forţă, datorită unor ciorbe cu vin roşu pe care cineva i le-a recomandat mamei, şi cum era tot mai isteaţă pe măsură ce trecea timpul, chiar dacă a învăţat să meargă cam târziu, a început să vorbească de foarte mică cu atâta uşurinţă şi îndrăzneală, încât eram cu toţii uluiţi de talentele ei.

S-a dus însă vremea când toţi copiii mici sunt la fel. Rosario s-a făcut mare, ditamai fetişcana şi, privind-o mai cu atenţie, ne-am dat seama că era mai iute la minte decât o şopârlă; dar cum, în neamul nostru, nimeni nu s-a folosit cum trebuie de mintea pe care i-a dat-o Dumnezeu, fata a devenit regina casei, iar noi toţi eram la cheremul ei. Dacă firea ei ar fi îndemnat-o la bine, ar fi putut să realizeze multe lucruri bune, dar, cum Dumnezeu se vede că n-a vrut să înzestreze pe nici unul dintre noi cu înclinaţii spre bine, Rosario şi-a pus mintea la contribuţie în treburi de alt soi, astfel încât am înţeles destul de repede că ar fi fost mai bine să fie proastă; făcea de toate, şi numai rele: fura cu uşurinţa şi talentul unei ţigănci bătrâne, s-a apucat de băutură încă de tânără, făcea pe codoaşa pentru escapadele bătrânei şi, cum nimeni n-a încercat s-o aducă pe calea cea bună – şi să îndrepte spre bine inteligenţa ei evidentă –, a mers din rău în mai rău, până când, într-o bună zi, pe când avea paisprezece ani, a pus mâna pe toate câte aveau oarece valoare din şandramaua noastră şi s-a dus la Trujillo, la casa Elvirei. Fuga ei a avut acasă un

efect pe care vi-l puteţi imagina cu uşurinţă: tata dădea vina pe mama, iar mama dădea vina pe tata... Lipsa lui Rosario s-a făcut simţită mai ales în privinţa acceselor de mânie ale tatei, pentru că, dacă înainte, când era ea acasă, încerca să le dea frâu liber când fata nu era de faţă, acum, întrucât n-o mai avea în faţa ochilor, răbufnea oriunde şi oricând. E ciudat, dacă stai să te gândeşti, că tata, care era brutal şi căpos de nu-l întrecea nimeni, nu asculta decât de ea; era de-ajuns o privire din partea lui Rosario ca să-i domolească mânia şi nu o dată scatoalcele zdravene s-au oprit la timp doar pentru că era ea de faţă. Cine ar fi crezut că ditamai matahala de om putea să fie la cheremul unei copile atât de firave?!

A rămas la Trujillo vreo cinci luni, după care s-a întors acasă, mai mult moartă decât vie, cuprinsă de friguri şi a stat la pat aproape un an, fiindcă din cauza frigurilor foarte grave era cu un picior în groapă, astfel încât tata – care, beţiv şi bătăuş cum era, rămăsese un creştin de modă veche şi foarte habotnic – a avut grijă să primească sfânta împărtăşanie în vederea ultimului drum. Boala, ca toate

bolile, avea toanele ei, astfel că după două zile, când părea că s-a întors la viață, urmau nopți în care credeam cu toții că acuși-acuși se duce; amândoi părinții erau mohorâți, iar din perioada aceasta de tristețe nu-mi amintesc decât că au fost luni întregi de liniște, fără scandaluri în casă, atât de abătuți erau!... Vecinele se băgau și ele în ciorbă, recomandând tot felul de ierburi; dar ca s-o facem bine, am apelat din nou la doamna Engracia și la sfaturile ei, căci era singura în care aveam încredere; ce-i drept, numai Dumnezeu știe cât de complicat a fost tratamentul pe care ni l-a recomandat, dar ne-am dat toată osteneala și până la urmă a dat rezultate, așa încât ne dădeam seama că fata începe încet-încet să se întremeze. Cum bine zice vorba, iarba rea nu piere și, chiar dacă nu vreau să spun prin asta că Rosario era rea (deși n-aș băga mâna în foc că era bună), adevărul e că, după ce a luat toate leacurile pe care ni le-a recomandat doamna Engracia, n-am avut decât să așteptăm să treacă timpul ca să-și recapete sănătatea și totodată trufia și vioiciunea.

Nu se pusese bine pe picioare și abia începeau părinții să se însenineze la față,

pentru că singurul lucru în privința căruia se înțelegeau era grija pentru fiica lor, că hoțomana și-a dat iar arama pe față, și-a umplut traista cu bruma de economii pe care le aveam și, fără să spună o vorbă, a șters-o englezește, de data asta la Almendralejo, unde s-a pripășit în casa lui Nieves Madrilena ; însă adevărul – cel puțin, eu așa cred – e că până și la cel mai mare ticălos tot găsești ceva bun, pentru că Rosario nu ne-a dat cu totul uitării și din când în când – de onomastică sau la Crăciun – ne trimitea câteva boarfe care, chiar dacă ne erau cam strâmte și ne picau anapoda, contau totuși ; făcea ea pe grozava îmbrăcându-se cum îi cerea meseria, dar mai mult ca sigur n-o dădeau banii afară din casă. Probabil că la Almendralejo l-a cunoscut pe bărbatul care avea s-o ducă la pierzanie ; nu e vorba despre onoare, pe care o pierduse de mult, ci despre punga de bani, singurul lucru care mai conta pentru ea în situația aceea. Pe individ îl chema Paco López, poreclit Bățosul, și trebuie să recunosc că era un bărbat frumos, deși cu o privire șovăielnică, pentru că avea un ochi de sticlă în locul celui pe care îl pierduse Dumnezeu știe în ce împrejurări, iar

uitătura îi era atât de împrăştiată, încât îl înşela şi pe omul cel mai cu picioarele pe pământ; era înalt, blonziu, tras ca prin inel şi umbla ţinându-se atât de băţos, încât bine îi zisese cel care îl poreclise pentru prima oară Băţosul; pâinea şi-o câştiga datorită înfăţişării sale chipeşe, deoarece femeile erau atât de proaste, încât îl întreţineau, iar el prefera să nu muncească, fapt pe care îl condamn, dar poate din cauză că eu n-am avut niciodată parte de trândăveală. Se spunea că pe vremuri fusese toreador *novillero* în arenele din Andaluzia; nu ştiu dacă e adevărat, pentru că mi se părea că e curajos numai cu femeile, dar, întrucât acestea, în frunte cu soră-mea, credeau morţiş că aşa a fost, trăia pe picior mare, pentru că ştiţi şi dumneavoastră la ce preţ sunt toreadorii în ochii femeilor. Într-o bună zi, ducându-mă la vânătoare de potârnichi pe lângă proprietatea lui don Jesús, Los Jarales, am dat de el; ieşise să ia aer afară din Almendralejo, cam la o mie de paşi, pe munte; era foarte elegant, îmbrăcat într-un costum cafeniu, cu şapcă şi o nuia în mână. Ne-am salutat, iar el, foarte abil, văzând că nu-i pun nici o întrebare în legătură cu soră-mea, a încercat

să mă tragă de limbă numai ca să-şi plaseze el nişte vorbe; eu mă făceam că nu pricep, aşa că, dându-şi seama că vreau să scap de el, tocmai când să dăm mâna la plecare, netam-nesam, parcă în treacăt, îmi spuse:

— Şi Rosario?

— Ştii tu mai bine...

— Eu?

— Bineînţeles! Dacă nici tu nu ştii...

— Dar de ce trebuie eu să ştiu?

Vorbea atât de serios, încât ai fi spus că nu minţise niciodată în viaţa lui; iar eu, vă daţi seama, eram jenat să vorbesc cu el despre Rosario.

Individul lovea uşor cu nuiaua tufele de cimbru.

— Ei bine, dacă vrei să ştii, e bine. Nu voiai să ai veşti despre ea?

— Ai grijă, Băţosule! Ai grijă! Nu mi-e frică de tine, iar vorbăria nu mă interesează! Nu mă scoate din fire!... Nu mă scoate din fire!...

— Din ce fire să te scot, că n-am de ce. Ce vrei să ştii despre Rosario? Ce are Rosario de-a face cu tine? Că e soră-ta? Ei, şi? E şi iubita mea, dacă o luăm pe-aşa.

Era mai tare decât mine în vorbe, dar dacă ne-am fi luat la bătaie, vă jur pe toţi morţii că l-aş fi omorât dacă se atingea fie şi de un fir de păr din capul meu. Am încercat deci să mă calmez, pentru că îmi ştiu năravul şi, între noi fie vorba, nu e bine să te iei la harţă când ai o puşcă în mână, iar celălalt nu.

— Uite ce e, Bătosule, mai bine să terminăm! Zici că e iubita ta? Mă rog, să-i fie de bine! Ce-mi pasă mie?

Bătosul râdea; părea că e pus pe gâlceavă.

— Ştii ceva?

— Ce?

— Dacă ai fi fost iubitul surorii mele, te-aş fi omorât cu mâna mea.

Numai Dumnezeu ştie că faptul că mi-am ţinut gura în ziua aceea m-a îmbolnăvit; dar nu voiam să mă bat cu el, nu ştiu de ce. Mi se părea ciudat să mi se vorbească pe tonul acela; în sat n-ar fi îndrăznit nimeni să-mi spună nici măcar pe jumătate din ce-mi spusese el.

— Şi dacă mai dau vreodată de tine în preajma mea, te omor în plină piaţă, în văzul tuturor.

— Grozav mai eşti!

— Bag cuţitul în tine!

— Fii atent, Băţosule!... Fii atent!...

....

În ziua aceea mi s-a înfipt un ghimpe în inimă şi acolo a rămas până astăzi. Şi nici acum nu pricep de ce nu l-am smuls imediat.

După ce a mai trecut o vreme, soră-mea a venit din nou la noi ca să se vindece de friguri şi mi-a povestit sfârşitul acelei întâmplări: când Băţosul a ajuns în seara aceea la casa lui Nieves ca s-o vadă pe Rosario, a luat-o de-o parte.

— Ştiai că frate-tău nu e bărbat şi că nu-i nici o scofală de capul lui?

— ...

— Şi tace mâlc, ca un iepure care se sperie de cel mai mic zgomot?

Soră-mea a încercat să mă apere, dar la ce bun: individul câştigase. Fusese mai tare decât mine; a fost singura bătălie pe care am pierdut-o, şi asta fiindcă nu m-am comportat ca de obicei.

— Dă-l în colo, porumbiţo, hai să vorbim despre altceva. Cât?

— Opt pesetas.

— Doar atât?

— Doar atât. Ce vrei, ai? Timpurile sunt grele!...

Bătosul i-a brăzdat fața cu nuiaua până s-a săturat.

După care...

— Știai că frate-tău nu e bărbat și că nu-i nici o scofală de capul lui?

....

Soră-mea m-a implorat, jurându-se pe sănătatea ei, să rămân în sat.

Ghimpele din inimă parcă începea să mă împungă. Și nici acum nu pricep de ce nu l-am smuls imediat.

4

Îmi cer iertare pentru povestirea asta dezlânată, dar țin seama mai ales de persoane, nu de scurgerea timpului, ceea ce mă face să sar de la început la sfârșit și de la sfârșit la început, ca o lăcustă beată; dar nu pot face altfel, deoarece spun lucrurile așa cum îmi vin în minte, fără să încerc să construiesc un roman, ceea ce oricum n-aș fi în stare să fac; n-aș reuși decât să sporovăiesc fără nici o noimă și să mă pomenesc dintr-odată vlăguit și neștiind cum să mă opresc.

Anii au trecut peste noi ca peste toată lumea, viața acasă se scurgea pe drumul ei dintotdeauna și, dacă e să spun adevărul, vă puteți imagina ușor și singuri puținele lucruri demne de povestit din vremea aceea.

Când sora mea mai mică avea cam cincisprezece ani, mama, așa slabă cum era și înaintată în vârstă, încât ne-am fi putut

aştepta la orice, dar nu să ne dea încă un frate, a rămas borţoasă, Dumnezeu ştie cu cine, pentru că am bănuiala că încă de pe vremea aceea era în cârdăşie cu domnul Rafael; aşa încât nu ne-a mai rămas decât să aşteptăm sorocul ca să primim o fiinţă în plus în sânul familiei. Naşterea bietului Mario – aşa aveam să-l botezăm pe noul nostru frăţior – a fost o adevărată catastrofă, căci, culmea, ca şi cum nu era de-ajuns scandalul cu mama care năştea, evenimentul acesta a coincis şi cu moartea tatei, care, dacă n-ar fi fost atât de tragică, era de-a dreptul de râsul lumii, dacă stai să gândeşti la rece. Când a venit pe lume Mario, pe tata îl ţineam închis în cămară de două zile; îl muşcase un câine turbat şi, deşi la început părea că a scăpat, peste câtva timp a fost apucat de nişte tremurături care ne-au dat de gândit. Doamna Engracia ne-a explicat că uitătura lui putea s-o facă pe mama să piardă fătul şi, cum sărmanul de el nu mai avea nici o scăpare, ne-am făcut luntre şi punte să-l închidem cu ajutorul unor vecini şi cu cât mai multă grijă, pentru că muşca atât de tare, încât, dacă te apuca, îţi putea smulge şi braţul; îmi aduc aminte şi acum

cu tristețe și teamă de momentele acelea... Doamne, Dumnezeule, ce eforturi a trebuit să facem cu toții ca să-l stăpânim! Dădea din picioare ca un armăsar, jura că ne omoară pe toți, iar privirea îi era atât de înflăcărată, încât sunt sigur că, dacă îi îngăduia Dumnezeu, așa ar fi făcut. După cum spuneam, îl țineam închis de două zile și urla îngrozitor, lovind cu picioarele în ușă cu atâta putere, încât am fost nevoiți să o întărim cu niște bușteni; așadar nu mă mir că Mario, și din cauza urletelor mamei, a venit pe lume înspăimântat și mai slab de minte; până la urmă, tata s-a oprit din urlete în noaptea următoare – de Bobotează – și, când ne-am dus să-l scoatem de acolo crezând că a murit, am dat peste el ghemuit la pământ și cu o spaimă întipărită pe față de parcă ajunsese deja în iad. Frica cea mare m-a apucat când mi-am dat seama că mama, în loc să plângă, cum mă așteptam, s-a pus pe râs și n-am avut ce face, a trebuit să-mi înghit cele două lacrimi care începuseră să curgă când am văzut cadavrul cu ochii aceia deschiși și însângerați și gura întredeschisă, cu limba vânătă scoasă pe jumătate afară. Când să-l îngroape, don Manuel, preotul, mi-a

tras o predică de cum m-a văzut. Nu prea îmi aduc aminte ce mi-a spus; mi-a vorbit despre viaţa de apoi, despre cer şi iad, despre Fecioara Maria, despre amintirea tatei, iar când am încercat să spun că, în ceea ce-l priveşte pe tata, ar fi mai bine să nu ni-l amintim, don Manuel, mângâindu-mă cu mâna pe cap, mi-a spus că moartea îi duce pe oameni de pe un tărâm pe altul şi că nu-i place deloc ca noi să-l urâm pe cel pe care ea l-a luat ca să-l înfăţişeze la Judecata lui Dumnezeu. Mă rog, nu mi-a vorbit chiar aşa; mi-a spus-o cu vorbe înţelepte şi potrivite, dar, mai mult sau mai puţin, ceea ce voia să-mi spună nu e prea departe de ceea ce am scris. Din ziua aceea, ori de câte ori îl vedeam pe don Manuel, îl salutam şi îi sărutam mâna, dar când m-am însurat, nevastă-mea n-a avut de lucru şi mi-a spus că astea sunt apucături femeieşti, astfel încât, bineînţeles, din ziua aceea nu l-am mai salutat; mai târziu, am aflat că don Manuel spusese despre mine că sunt ca un trandafir crescut pe o movilă de băligar şi Dumnezeu mi-e martor că în clipa aceea am vrut să-l strâng de gât cu mâna mea; după aia mi-a trecut şi, fiind violent din fire, dar nu

ranchiunos, până la urmă, am uitat destul de repede totul, mai ales că, dacă mă gândesc mai bine, n-am fost niciodată sigur că am înţeles lucrurile cum trebuie; poate că don Manuel n-a zis niciodată nimic – nu trebuie să crezi tot ce spune lumea –, şi chiar dacă a spus... Cine ştie ce-a vrut să spună? Poate că nici n-a avut de gând să spună ceea ce am înţeles eu!

Dacă Mario ar fi ştiut ce face părăsind această vale a plângerilor, în mod sigur n-ar fi avut nici un regret. A trăit puţin printre noi, presimţind parcă de ce familie avea parte şi preferând tovărăşia inocenţilor din rai. Numai Dumnezeu ştie că a ales drumul cel bun, fiind scutit în felul acesta de câţiva ani de viaţă, dar şi de multe suferinţe. Când ne-a părăsit, încă nu împlinise zece ani, prea puţini pentru grămada de nenorociri de care a avut parte, dar care ar fi trebuit să-i ajungă pentru a învăţa să vorbească şi să umble, ceea ce n-a reuşit niciodată; sărmanul de el, n-a reuşit altceva decât să se târască pe jos ca un şarpe şi să scoată nişte sunete din gât şi pe nas ca un şobolan, atât a fost în stare să înveţe. Încă din primii ani de viaţă ne-am dat cu toţii seama că nefericitul se născuse

idiot şi tot aşa avea să moară; primul dinte nu i-a apărut decât la un an şi jumătate şi a ieşit atât de anapoda, încât doamna Engracia, care de atâtea ori ne-a venit în ajutor la nevoie, a fost nevoită să i-l smulgă cu o aţă, ca să nu-i străpungă limba. Cam tot pe atunci – şi, cine ştie, poate pentru că înghiţise atâta sânge din cauza dintelui – i-a ieşit o iritaţie, un fel de bubuliţe pe fund (scuzaţi termenul), încât i se jupuiseră fesele de erau numai carne vie, căci urina se amestecase cu puroiul din bube; când îi trata infecţia cu oţet şi sare, copilaşul scotea nişte urlete atât de mari, încât ar fi înduioşat până şi o inimă de piatră. Apoi a avut parte de perioade oarecum liniştite, jucându-se cu câte o sticlă, singurul lucru care-l interesa, ori stând pe jos la soare, în curte sau în poartă, ca să prindă puteri, până când, într-o bună zi – copilaşul avea patru ani –, soarta i-a fost atât de potrivnică, încât, fără să fi făcut ceva anume, fără să fi deranjat pe nimeni sau să-l fi mâniat pe Dumnezeu, un porc (scuzaţi termenul) i-a mâncat cele două urechi. Don Raimundo, spiţerul, i-a dat cu nişte prafuri galbene, xeroform, şi îţi era atât de milă să-l vezi gălbejit şi fără

urechi, încât toate vecinele, ca să-i mai aline durerea, îi aduceau care o gogoaşă duminica, care migdale sau măsline în untdelemn şi o bucăţică de cârnat... Bietul Mario, cu ochişorii lui negri, ce recunoscător era pentru toate aceste daruri! Dar asta n-a fost nimic faţă de nenorocirile şi mai mari care îl aşteptau după povestea cu porcul (scuzaţi termenul); toată ziua şi toată noaptea nu făcea decât să plângă şi să urle ca un copil părăsit şi, cum mama îşi pierduse până şi puţina răbdare de care era în stare tocmai când el avea mai mare nevoie de ea, rămânea luni întregi pe jos, mâncând ce i se arunca şi într-un asemenea hal de murdărie, încât până şi mie, care, de ce să mint, niciodată nu mi-a plăcut să mă spăl, ajunsese să mi se facă scârbă. Iar când dădea cu ochii de un porc (scuzaţi termenul), fapt care la ţară se întâmplă foarte des, pe frate-meu îl apucau nişte nădădăi de parcă înnebunise: urla mai tare decât de obicei, încerca cât putea de repede să se ascundă după ceva, iar pe faţă şi în ochi i se citea o spaimă atât de mare, încât chiar şi Lucifer, dacă ar fi venit pe pământ, ar fi rămas înmărmurit.

Îmi amintesc că, într-o bună zi – era duminică –, părea cuprins de o asemenea groază şi furie, încât în goana lui de apucat l-a atacat pe domnul Rafael, care era la noi, căci după moartea tatei pleca şi venea ca la el acasă; bietul de el, n-a găsit altceva mai bun de făcut decât să-l muşte pe bătrân de picior; mai rău nu se putea, căci acesta i-a tras cu piciorul celălalt un şut atât de puternic drept în cicatrice, încât l-a lăsat aproape mort, în nesimţire şi pierzând atât de mult sânge, încât am crezut că nu-i mai rămâne nici o picătură. Moşneagul râdea de parcă ar fi făcut cine ştie ce ispravă, iar pe mine m-a cuprins din ziua aceea o ură atât de mare faţă de el, încât, pot să jur pe ce am mai sfânt, dacă nu-l ferea Dumnezeu din calea mea, i-aş fi tras o mamă de bătaie la prima ocazie.

Băieţelul a rămas întins pe jos cât era de mare, iar mama – pot să vă asigur că mi s-a făcut frică în clipa aceea, văzând-o cât e de rea – nu l-a luat în braţe, ci s-a pus pe râs alături de domnul Rafael; în ceea ce mă priveşte, Dumnezeu mi-e martor că îmi venea să-l ridic în braţe, dar am preferat să nu fac nimic... Dacă domnul Rafael m-ar fi luat peste picior în clipa

aceea zicând că sunt un molâu, jur pe Dumnezeu că l-aş fi făcut praf şi pulbere în faţa mamei!

Am pornit spre sat, încercând să uit; pe drum m-am întâlnit cu soră-mea, care în momentul acela era în sat, i-am povestit cele întâmplate şi am văzut în ochii ei atâta ură, încât mi-am zis în sinea mea că nu e bine să o ai ca duşman; nu ştiu de ce, mi-am adus aminte de Băţosul şi mi-a venit să râd, gândindu-mă că poate soră-mea se uita la el câteodată cu aceiaşi ochi.

Când ne-am întors acasă, la mai bine de două ore după cele întâmplate, domnul Rafael tocmai se pregătea să plece; Mario era tot pe jos, în acelaşi loc unde-l lăsasem, gemând încetişor, cu gura în pământ şi cu cicatricea mai vânătă şi mai oribilă decât un clovn nemâncat; credeam că soră-mea avea să facă tărăboi, dar s-a mulţumit să-l ridice de pe jos şi să-l culce în copaie. În ziua aceea mi s-a părut mai frumoasă ca oricând, cu rochia ei de culoare albastră ca cerul şi cu chipul de mamă sălbatică, ea care nici nu fusese şi nici nu avea să fie mamă vreodată.

În cele din urmă, când în sfârşit domnul Rafael a plecat, mama l-a luat pe Mario,

l-a culcat în poală şi i-a lins rana toată noaptea, cum îşi linge căţeaua puii nou-născuţi; mititelul nu zicea nici pâs şi zâmbea... Până la urmă a adormit, păstrând încă pe buze urma zâmbetului. Noaptea aceea a fost cu siguranţă singura dată din viaţa lui când l-am văzut zâmbind...

5

A mai trecut un timp fără ca alte nenorociri să-i cadă pe cap, numai că de ce ţi-e scris nu scapi nici dacă te ascunzi în gaură de şarpe; într-o bună zi, negăsindu-l nicăieri, am dat peste el înecat într-un chiup de untdelemn. L-a găsit soră-mea, Rosario. Era în poziţia unei coţofene hoaţe prinse în laţ; se răsturnase la marginea chiupului şi căzuse cu nasul în drojdia de pe fund. Când l-am ridicat, o dâră de untdelemn i se scurgea din gură ca un fir de aur depănându-se din burtă; părul, care în timpul vieţii fusese întotdeauna de culoarea stinsă a cenuşii, strălucea acum cu sclipiri atât de vii, încât ai fi crezut că, odată cu moartea copilului, părul său înviase. Atât îmi aduc aminte din tot ce a fost ciudat în moartea lui Mario...

Mama n-a plâns nici la moartea fiului; o femeie cu inima de piatră ca ea, care nu

vărsase nici o lacrimă în fața atâtor nenorociri, trebuie să fi rămas secătuită toată viața... În ceea ce mă privește, recunosc că am plâns, și nu mi-e rușine, la fel și sora mea Rosario, și m-am simțit cuprins de o ură atât de mare față de mama, ură care avea să crească din ce în ce mai mult, încât mi s-a făcut pur și simplu frică de mine însumi. Femeia care nu plânge nu e bună de nimic, e ca izvorul care nu dă apă sau ca păsările cerului care nu cântă și cărora, dacă Dumnezeu ar vrea, ar trebui să le cadă aripile, că tot n-au ce face cu ele!

Mi-a dat mult de gândit, în nenumărate rânduri – sincer să fiu, chiar și acum –, dacă acesta e motivul pentru care mi-am pierdut în primul rând orice urmă de stimă pentru mama și, de-a lungul anilor, orice urmă de tandrețe și respect; mi-a dat mult de gândit pentru că voiam să mă lămuresc și să-mi aduc aminte cu precizie momentul când am încetat să o iubesc ca pe o mamă și după aceea când am început s-o urăsc. Ca pe un dușman înrăit, căci nu există ură mai mare decât ura pentru cei de același sânge cu tine; un dușman care mi-a sleit toată fierea, pentru că pe nimeni nu

urăşti mai tare decât pe cel care îţi seamănă, căci şi asemănarea ţi se pare odioasă. M-am gândit mult timp la asta, dar nu m-am lămurit deloc, deci nu pot decât să afirm că pierdusem orice urmă de respect cu mult timp în urmă, când îmi dădusem seama că nu are nici o virtute pe care s-o pot urma, nici un har de la Dumnezeu pe care să-l copiez şi că o scosesem de la inimă din clipa când am văzut atâta răutate în ea, încât am simţit că-mi plesneşte pieptul. Dar ura, ceea ce înseamnă să ajungi să urăşti pe cineva, a venit ceva mai târziu – fiindcă nici iubirea, nici ura nu se nasc într-o singură zi –, şi cred că nu mă înşel prea tare dacă situez acel moment în ziua morţii lui Mario.

Pe băieţel a trebuit să-l ştergem cu nişte cârpe de in, ca să nu ajungă plin de grăsime la Judecata de Apoi şi să-l pregătim cât mai frumos: l-am învelit în nişte pânzeturi de bumbac pe care le aveam prin casă, l-am încălţat cu nişte sandale după care m-am dus până în sat şi i-am legat la gât crăvăţica lui de culoare mov ca un fluture neştiutor, căruia i-ar trece prin cap să se aşeze pe un mort. Domnul Rafael, care s-a simţit dintr-odată cuprins de milă pentru

cel pe care când se afla în viață îl tratase fără nici o îndurare, ne-a ajutat să pregătim sicriul; umbla încoace și încolo într-un adevărat du-te-vino, harnic și mândru ca o mireasă, aducând când un cui, când o scândură sau borcanul cu alb de plumb, iar eu am fost nevoit să-mi concentrez toată atenția asupra hărniciei și mândriei lui, pentru că, fără să pricep nici atunci și nici până în ziua de azi de ce, simțeam că turbez când îmi dădeam seama că în sinea lui se umfla în pene de mulțumire. Când spunea cu un aer smerit: „Așa a vrut Dumnezeu! Locul îngerașilor e în cer!...“, simțeam nevoia să mă cufund în propriile mele gânduri, încât chiar și acum mi-e peste putință să reconstitui ceea ce s-a întâmplat cu mine. Apoi repeta ca pe un refren, în timp ce bătea cuiele în scânduri sau le vopsea: „Locul îngerașilor e în cer! Locul îngerașilor e în cer!...“, iar vorbele lui îmi răsunau în inimă ca bătăile unui ceas... Un ceas care avea să-mi spargă pieptul... Un ceas care mergea în ritmul vorbelor lui, rostite încet și parcă cu grijă, în ritmul ochilor lui albaștri, mici și umezi ca ochii de viperă, ce mă priveau țintă, încercând să-mi atragă simpatia, în timp

ce în sânge nu-mi curgea decât ura cea mai profundă pentru el. Îmi aduc aminte cu scârbă de momentele acelea: „Locul îngeraşilor e în cer! Locul îngeraşilor e în cer!".

Mama lui de pungaş, ce bine ştia să se prefacă! Dar mai bine să vorbim despre altceva.

Adevărul e că n-am ştiut niciodată – şi nici nu mi-a trecut prin cap să mă gândesc serios la aşa ceva – cum sunt îngerii; la un moment dat, mi-i imaginam blonzi şi îmbrăcaţi în nişte veşminte lungi, albastre sau trandafirii; altădată credeam că sunt de culoarea norilor şi mai subţirei decât spicele de grâu. Totuşi, ceea ce pot afirma cu siguranţă e că mi i-am imaginat dintotdeauna foarte diferiţi de fratele meu Mario, fapt pentru care mai mult ca sigur credeam că vorbele domnului Rafael ascund o capcană, o intenţie răutăcioasă ori un subînţeles demn de mârşăvia la care te aşteptai de la el.

Înmormântarea lui Mario, ca şi a tatei cu ani în urmă, a fost sărăcăcioasă şi plictisitoare, căci, fără nici o exagerare, lângă sicriu nu s-au adunat mai mult de cinci-şase persoane: don Manuel, paracliserul

Santiago, Lola, trei-patru babe şi cu mine. Santiago mergea în frunte cu crucea, fluierând şi dând cu piciorul în pietre; în urma lui era coşciugul; urmau don Manuel, cu patrafirul alb peste sutană, încât semăna cu un coafor, şi apoi babele, care plângeau şi boceau, încât, văzându-le, ai fi putut crede că toate erau mamele celui pe care îl duceau la groapă.

Lola era încă de pe vremea aceea aproape logodită cu mine; spun aproape logodită şi nu mai mult pentru că, de fapt, deşi ne plăceam unul pe altul, eu nu îndrăznisem niciodată să-i spun vorbe de iubire; mi-era probabil frică să nu mă trateze cu dispreţ şi, chiar dacă ea, nu numai o dată, îmi ieşea în cale doar-doar mă voi hotărî, timiditatea mea era mai puternică şi tărăgănam lucrurile mai mult decât era cazul. Aveam cam douăzeci şi opt, treizeci de ani, iar ea, ceva mai tânără decât soră-mea, Rosario, cam douăzeci şi unu, douăzeci şi doi; era înaltă, avea pielea oacheşă, părul negru şi nişte ochi atât de profunzi şi negri, că te cutremurai privindu-i; trupul îi era robust şi cu carnea tare, plesnind de sănătate şi atât de bine dezvoltat, încât părea că ai de-a face cu o femeie împlinită.

Totuşi, ca să nu uit şi să respect strictul adevăr în toate privinţele, înainte de a merge mai departe, ţin să vă spun că pe vremea aceea era neprihănită, cum o făcuse mă-sa, şi nu ştia de bărbat; insist asupra acestui lucru, pentru că nu vreau să vă faceţi idei greşite asupra ei; ce va face mai târziu – până la urmă, asta numai Dumnezeu poate şti – e treaba ei şi a conştiinţei sale, dar sunt sigur că pe vremea aceea habar n-avea ce e desfrâul şi n-aş ezita nici o clipă să-mi dau sufletul diavolului dacă mi s-ar dovedi contrariul. Avea atâta vigoare şi siguranţă în ea, era atât de mândră şi de firească în comportament, încât nu părea câtuşi de puţin o biată ţărancă, iar părul bogat strâns într-o coadă groasă la ceafă dădea o asemenea senzaţie de forţă, încât, câteva luni mai târziu, când am devenit soţul ei, îmi plăcea să-mi biciuiască obrajii cu ea, atât era de dulce şi parfumată: mirosea a soare, a cimbru, mirosea ca picăturile reci de sudoare ce îi apăreau în jurul buzelor când îşi ieşea din sărite...

Înmormântarea, ca să ne întoarcem la ceea ce spuneam mai înainte, s-a desfăşurat fără nici o problemă; groapa era

deja săpată, astfel încât n-a trebuit decât să-l punem pe frăţior înăuntru şi s-o astupăm cu pământ. Don Manuel a spus câteva rugăciuni în latină, iar femeile au îngenuncheat; îngenunchind, Lolei i se vedeau picioarele cu pulpele albe şi tari deasupra ciorapilor negri. Mi-e ruşine de ceea ce voi spune, dar sper ca Dumnezeu să ţină cont de asta pentru salvarea sufletului meu, căci îmi vine foarte greu să povestesc: în clipa aceea, m-am bucurat de moartea fratelui meu... Picioarele Lolei străluceau ca argintul, sângele îmi bătea în tâmple, iar inima părea că vrea să iasă din piept.

N-am văzut nici când a plecat don Manuel, nici când au plecat femeile. Eram prostit, aşezat pe pământul proaspăt aruncat peste trupul lui Mario, când am început încet-încet să revin la viaţă; de ce am rămas pe loc şi cât timp a trecut sunt două lucruri pe care nu le-am lămurit niciodată. Îmi amintesc că sângele continua să-mi zvâcnească în tâmple şi că inima voia în continuare să-şi ia zborul. Soarele începuse să apună; ultimele lui raze se agăţau de crengile unui chiparos trist, singurul care-mi ţinea tovărăşie. Era cald; tot trupul mi-a

fost străbătut de frisoane ; nu mă puteam mişca, parcă eram ţintuit de privirea unui lup.

În picioare, alături de mine, se afla Lola ; sânii i se înălţau şi coborau în ritmul respiraţiei...

— Ce-i cu tine?

— Ei...

— Ce faci aici?

— Păi... nimic! Şi eu pe-aici...

M-am ridicat şi am apucat-o de braţ.

— Ce faci aici?

— Păi, nimic! Nu vezi? Nimic!

Lola se uita la mine cu o privire care mă înspăimânta. Vocea ei părea că vine de pe lumea cealaltă, gravă şi înăbuşită ca vocea unei năluci.

— Eşti ca frate-tău!

— Eu?

— Da! Tu!

....

A fost o luptă pe viaţă şi pe moarte. Trântită la pământ, supusă, era mai frumoasă ca oricând... Sânii i se înălţau şi coborau în ritmul respiraţiei, tot mai repede. Am apucat-o de păr, ţinând-o bine la pământ. Ea se zbătea, aluneca...

Am muşcat-o până la sânge, până s-a dat bătută, blândă ca o iapă tânără.

....

— Asta vrei?

— Da!

Lola îmi zâmbea, arătându-şi dinţii frumoşi... Apoi m-a mângâiat pe păr.

— Nu eşti ca frate-tău!... Un bărbat adevărat!...

Vorbele parcă răsunau lipindu-i-se de buze.

— Eşti un bărbat adevărat!... Eşti un bărbat adevărat!...

Pământul era moale, îmi aduc foarte bine aminte. Iar pe pământ, şase maci pentru fratele meu mort; şase picături de sânge...

— Nu eşti ca frate-tău!... Eşti un bărbat adevărat!...

— Mă iubeşti?

— Da!

6

Au trecut cincisprezece zile de când, cu ajutorul lui Dumnezeu, am scris cele de mai sus; între timp, ocupat, pe de o parte, cu interogatoriile şi cu vizita avocatului, iar pe de altă parte, cu mutatul în acest loc nou, n-am avut nici un moment liber ca să mă pun pe scris. Acum, recitind acest teanc de foi nu prea gros, mi se învălmăşesc în cap tot felul de idei cu o asemenea repeziciune şi într-o asemenea dezordine, încât, oricât m-aş strădui, nu ştiu ce să mai cred. După cum v-aţi dat seama, am povestit multe nenorociri până acum şi am impresia că n-o să am puterea să merg până la capăt, date fiind nenorocirile şi mai mari ce-mi rămân de povestit; mă îngrozesc atunci când îmi dau seama cât de precisă îmi este memoria în aceste clipe, când toate faptele vieţii mele – asupra cărora, din păcate, nu pot reveni – vor fi

trecute pe aceste foi, clare de parcă ar fi înscrise în ceară; amuzant – şi trist totodată, numai Dumnezeu ştie – e faptul că, dacă stai să te gândeşti, dacă aş fi făcut acest efort de memorie de astăzi cu ani în urmă, în momentul de faţă, în loc să scriu într-o celulă, aş sta lungit la soare în curtea casei ori aş fi la pescuit de ţipari la baltă sau la vânătoare de iepuri pe munte. Aş face orice altceva, aşa cum fac, fără să-şi dea seama, majoritatea oamenilor; aş fi liber, aşa cum sunt, fără să-şi dea seama, majoritatea oamenilor; aş avea înaintea mea Dumnezeu ştie câţi ani de trăit, aşa cum au, fără să-şi dea seama că se risipesc încet-încet, majoritatea oamenilor...

Locul unde m-au adus e mai bun; pe fereastră se vede o mică grădină, îngrijită şi curată ca un pahar, iar dincolo de grădină, spre munte, se întinde câmpia de culoare brună ca pielea oamenilor, pe unde trec din când în când şiruri de catâri în drum spre Portugalia, câţiva măgăruşi care tropăie în jurul colibelor sau femei şi copii care nu merg mai departe de puţ.

Respir aerul care intră şi iese din celulă, aer şi nimic altceva, acelaşi poate pe care mâine sau în altă zi îl va respira catârgiul

care trece prin fața ferestrei... Privesc fluturele colorat ce zboară șovăind deasupra corolelor de floarea-soarelui, intră în celulă, face două tururi și iese afară, un fluture, nimic altceva, care în cele din urmă va poposi pe perna directorului... Prind cu căciula șoarecele care mănâncă ce rămâne de la mine, mă uit la el, îi dau drumul – un șoarece, nimic altceva – și văd cum fuge cu pași mici, adăpostindu-se în gaura lui, de unde nu iese decât ca să mănânce hrana străinului care nu va rămâne decât un timp în această celulă, de unde va pleca direct în iad...

N-o să mă credeți poate dacă vă spun că în asemenea momente mă cuprinde o tristețe și o neliniște atât de mare, încât vă pot asigura că remușcările mele nu sunt cu nimic mai prejos decât căința unui sfânt; poate n-o să mă credeți, pentru că nu cunoașteți despre mine decât lucruri foarte urâte, iar în momentul de față v-ați format deja o părere destul de proastă, și totuși... Țin să vă spun poate numai ca să spun ceva, poate pentru că nu pot să cred că nu veți înțelege ceea ce vă spun și sper că mă veți crede, chiar dacă nu mă jur pe o onoare ce nu mai are nici o valoare...

Amărăciunea pe care o simt în piept e atât de mare, de parcă inima mea ar produce fiere, nu sânge; o simt cum urcă şi coboară în piept, lăsându-mi un gust amar în gură; iar limba parcă se îmbibă de mirosul ei şi măruntaiele mi se usucă de duhoarea ei putredă şi duşmănoasă de cavou.

M-am oprit un timp din scris, poate douăzeci de minute, poate o oră, două... Pe drum – ce bine se vedea de la fereastră! – treceau câteva persoane. Probabil că habar n-aveau că se uită cineva la ele, pentru că se comportau cât se poate de firesc. Era vorba despre doi bărbaţi, o femeie şi un copil; păreau fericiţi să meargă pe drumul acela. Bărbaţii trebuie să fi avut fiecare treizeci de ani, femeia ceva mai puţin, iar copilul n-avea mai mult de şase ani. Umbla desculţ, zbenguindu-se ca iezii în jurul turmei, îmbrăcat într-o cămăşuţă de sub care i se vedea pântecele. Făcea câţiva paşi, se oprea, arunca cu piatra după o pasăre care trecea pe acolo... Nu semăna deloc cu Mario, şi totuşi ce bine îmi amintea de fratele meu!

Femeia era probabil mama lui; era brunetă, ca toate femeile din partea locului,

și de o veselie în tot trupul, încât numai dacă o vedeai te simțeai fericit. Era foarte diferită de mama, și totuși de ce oare îmi amintea atât de bine de ea?

Vă rog să mă iertați, dar nu mai pot continua. Abia mă abțin să nu plâng... Știți foarte bine, ca și mine, că un bărbat care se respectă nu trebuie să se lase cuprins de lacrimi ca o femeie oarecare.

Îmi voi continua povestirea; știu prea bine că e tristă, dar toate aceste gânduri la care inima mea nu poate face față mi se par și mai triste; inima, acest mecanism menit să fabrice sângele care țâșnește când ești înjunghiat...

7

Legătura mea cu Lola a avut urmările pe care vi le puteţi imagina; după ceva timp, la mai puţin de cinci luni de la înmormântarea fratelui meu mort, am avut surpriza – ştiţi cum se întâmplă – unei veşti care n-ar fi trebuit să mă surprindă deloc. Era de ziua Sfântului Carol, în luna noiembrie. Mă dusesem la Lola acasă, ca în fiecare zi de câteva luni încoace; ca întotdeauna, mama ei s-a ridicat să plece. Mi-am găsit logodnica puţin cam palidă şi, mi-am dat seama abia după aceea, arăta ciudat; părea să fi plâns, ca şi cum o rodea o mare supărare. Când încercam să spunem ceva – conversaţia noastră nu fusese niciodată prea însufleţită –, parcă ne temeam de propria noastră voce, aşa cum greierii se tem de zgomotul paşilor sau prepeliţele de cântecul trecătorului; orice încercare de a vorbi se poticnea înainte de a-mi ieşi

vorbele pe gură, iar gâtlejul mi-era uscat ca iasca.

— Păi, dacă n-ai chef să vorbeşti, să tăcem.

— Ba am chef!

— Păi, atunci vorbeşte. Doar nu te împiedic eu!

— Pascual!

— Ce e?

— Ştii ceva?

— Nu.

— Şi nici nu-ţi închipui?

— Nu.

Acum îmi vine să râd când mă gândesc cât timp mi-a trebuit ca să-mi dau seama.

— Pascual!

— Ce e?

— Am rămas grea!

În primul moment, n-am priceput nimic. Am rămas fără glas, de parcă n-aveam nici în clin, nici în mânecă cu această veste; n-aş fi crezut vreodată că ceea ce-mi spunea Lola, un lucru atât de firesc, mi se poate întâmpla mie. Nu ştiu ce era în capul meu.

Sângele îmi înfierbântase urechile, care au devenit roşii ca jăraticul; iar ochii mă usturau de parcă îmi intrase săpun în ei...

Au trecut cel puţin zece minute într-o linişte de moarte. Tâmplele îmi zvâcneau, cu bătăi scurte ca de ceas, dar mi-a trebuit ceva timp ca să-mi dau seama.

Lola respira de parcă sufla într-un fluier.

— Vasăzică ai rămas grea?

— Da!

Lola începu să plângă. Iar mie nu-mi trecea nimic prin cap s-o consolez.

— Nu fi proastă. Unii mor... alţii se nasc...

Poate că Dumnezeu îmi va uşura pedepsele în iad pentru duioşia de care am dat dovadă în după-amiaza aceea.

— Ei, şi ce-i cu asta? Maică-ta a fost şi ea însărcinată înainte de a te naşte... maică-mea la fel...

Făceam nişte eforturi nemaipomenite ca să spun ceva. Şi vedeam o schimbare la Lola; părea foarte tulburată.

— Aşa se întâmplă întotdeauna, asta ştie tot omul. N-ai de ce să te temi!

Eu mă uitam la pântecele Lolei; nu se vedea nici o schimbare. Era mai frumoasă ca oricând, palidă şi cu părul desfăcut.

M-am apropiat de ea şi am sărutat-o pe obraz; era rece ca o moartă. Lola mă lăsa să o sărut cu un zâmbet pe buze care

semăna cu cel al unei sfinte din timpurile de demult.

— Îţi pare bine?

— Da! Foarte bine!

Lola încetă să zâmbească.

— Mă iubeşti... aşa?

— Da, Lola... aşa.

Era adevărat. În clipele acelea aşa o iubeam: tânără şi cu un copil în burtă; cu copilul meu, pe care îmi făceam iluzia pe atunci că o să-l cresc şi o să fac din el un bărbat pe cinste.

— Ne vom căsători, Lola; trebuie să ne ocupăm de acte. Lucrurile nu pot rămâne aşa...

— Nu.

Vocea Lolei părea un suspin.

— Şi vreau să-i arăt mamei tale că ştiu să mă port ca un bărbat.

— Ea ştie asta...

— Ba nu ştie!

Când m-am hotărât să plec acasă, se înnoptase de-a binelea.

— Cheam-o pe maică-ta.

— Pe mama?

— Da.

— De ce?

— Ca să-i spun.

— Ştie deja.

— O fi ştiind... Dar vreau să i-o spun eu!

Lola s-a sculat în picioare – era foarte înaltă! – şi s-a dus. Când a trecut pe uşa bucătăriei, mi s-a părut mai frumoasă ca oricând.

După puţină vreme a venit maică-sa:

— Ce doreşti?

— Ştiţi foarte bine.

— Ai văzut ce i-ai făcut?

— I-am făcut numai bine.

— Bine?

— Da, bine! Nu credeţi că era şi timpul?

Maică-sa tăcea; n-am crezut niciodată că am s-o văd atât de blândă.

— Voiam să vă vorbesc.

— Despre ce?

— Despre fata dumneavoastră. O să mă însor cu ea.

— Măcar atât. Eşti sigur de asta?

— Bineînţeles că sunt.

— Te-ai gândit bine?

— Da, foarte bine.

— Atât de repede?

— Am avut timp destul.

— Atunci aşteaptă puţin, mă duc s-o chem.

Bătrâna a ieşit din cameră şi a întârziat puţin până să se întoarcă; probabil discutau între ele. S-a întors cu Lola de mână.

— Deci vrea să se însoare. Tu vrei să te măriţi?

— Da.

— Foarte bine... Pascual e băiat bun, eram sigură că aşa va face... Haideţi, vă puteţi săruta!

— Ne-am mai sărutat.

— Sărutaţi-vă din nou. Haideţi, să vă văd şi eu.

M-am apropiat de fată şi am sărutat-o; am sărutat-o cu sete, din toate puterile, ţinând-o strâns lipită de umerii mei, fără să-mi pese câtuşi de puţin de prezenţa mamei. Totuşi, acel prim sărut cu voie nu mai avea acelaşi farmec ca primele săruturi din cimitir, care mi se păreau atât de îndepărtate.

— Pot să rămân?

— Poţi.

— Nu, Pascual, nu rămâne; încă nu e bine să rămâi.

— Ba da, fata mea, poate să rămână. N-o să-ţi fie bărbat?

Am rămas şi am petrecut toată noaptea cu ea.

În ziua următoare, dis-de-dimineață, m-am dus la biserică; am intrat în sacristie. Don Manuel tocmai se pregătea de slujbă, pe care o făcea pentru don Jesús, pentru servitoarea lui și încă două-trei babe. Părea surprins să mă vadă.

— Ce-i cu tine?

— Păi, să vedeți, don Manuel, vreau să vă spun ceva.

— Durează mult?

— Da, părinte.

— Poți aștepta să termin slujba?

— Da, părinte. N-am nici o grabă.

— Atunci așteaptă-mă.

Don Manuel deschise ușa sacristiei și îmi arătă o bancă din biserică, una ca toate băncile de acolo, din lemn nevopsit, tare și rece ca piatra, dar pe care poți petrece uneori momente atât de frumoase.

— Așază-te acolo. Când îl vezi pe don Jesús îngenunchind, îngenunchează și tu; când îl vezi că se ridică, ridică-te și tu în picioare; când îl vezi că se așază pe bancă, așază-te și tu...

— Da, părinte...

Slujba a durat, ca toate slujbele, cam o jumătate de oră, dar mie mi s-a părut că a trecut cât ai clipi din ochi.

La sfârşit, m-am dus din nou în sacristie. Don Manuel se schimba.

— Spune-mi ce ai de spus.

— Păi, să vedeţi... Aş vrea să mă însor.

— Foarte bine, fiule, foarte bine; de aia a făcut Dumnezeu bărbaţii şi femeile, pentru perpetuarea speciei umane.

— Da, părinte.

— Foarte bine. Şi cu cine vrei să te însori? Cu Lola?

— Da, părinte.

— Şi aveai de gând de mult timp s-o faci?

— Nu, părinte; ieri...

— Ieri, doar de ieri?

— Doar de ieri. Ieri mi-a spus ce s-a întâmplat.

— S-a întâmplat ceva?

— Da.

— A rămas grea?

— Da, părinte, a rămas grea.

— Ai dreptate, fiule; e mai bine să vă căsătoriţi. Dumnezeu o să vă ierte toate păcatele şi chiar în ochii oamenilor veţi avea mai multă consideraţie. Un copil născut în afara căsătoriei e un păcat şi o ruşine. Un copil născut din părinţi căsătoriţi creştineşte e o binecuvântare de la Dumnezeu. O să mă ocup de acte. Sunteţi veri?

— Nu, părinte.

— Cu atât mai bine. Vino din nou peste cincisprezece zile, până atunci o să le rezolv pe toate.

— Da, părinte.

— Şi acum unde te duci?

— Păi, ştiţi şi dumneavoastră. La lucru!

— Şi n-ai de gând să te spovedeşti mai întâi?

— Ba da...

M-am spovedit şi m-am simţit blând şi împăcat ca după o baie cu apă caldă.

8

Peste mai puţin de o lună, pe 12 decembrie, ziua Fecioarei din Guadalupe, care în anul acela a căzut într-o miercuri, şi după ce ne-am achitat de toate obligaţiile pe care le impun legile biserice şti, Lola şi cu mine ne-am căsătorit.

Eram tot timpul îngrijorat şi pus pe gânduri, parcă mă temeam de pasul pe care aveam să-l fac – însurătoarea e un lucru foarte serios, ce naiba! – şi de multe ori m-am simţit nesigur pe mine şi descurajat, încât era cât pe ce să dau înapoi şi să renunţ la toate, dar nu m-am încumetat, pentru că mi-am dat seama că s-ar fi stârnit un scandal de pomină, de care îmi era la fel de frică, astfel încât mi-am zis că cel mai bine e să stau cuminte şi să las lucrurile să se desfăşoare de la sine; probabil la fel gândesc şi mieii când sunt duşi la tăiere... În ceea ce mă priveşte, pot

spune că, cu cât se apropia momentul, cu atât simţeam că-mi pierd minţile. Poate că presimţeam încă de pe atunci nenorocirile care mă aşteptau. Mai rău e că nu presimţeam nici o fericire dacă rămâneam burlac.

Întrucât cu această ocazie mi-am cheltuit bruma de economii pe care le agonisisem – căci, chiar dacă mă însuram cu de-a sila, încercam să mă port cum se cuvine –, nunta a fost, dacă nu strălucită, cel puţin la fel de reuşită ca oricare alta. Am comandat pentru biserică maci şi buchete de rozmarin înflorit, aşa încât să pară mai plăcută şi mai primitoare, poate pentru că nu se mai simţea răceala băncilor de brad şi a lespezilor de piatră de pe jos. Lola era îmbrăcată în negru, cu o rochie bine croită pe corp din inul cel mai fin, cu vălul de dantelă pe care i l-a dăruit naşă-sa şi cu flori de portocal în mână şi era atât de falnică şi pătrunsă de rolul ei, încât părea o adevărată regină ; eu eram îmbrăcat cu un costum albastru, elegant, cu dungă roşie, pentru care m-am dus tocmai la Badajoz să-l cumpăr, cu pălărie nou-nouţă de atlaz negru, cu batistă de mătase şi lanţ de ceas. Vă asigur că, tineri şi chipeşi

cum eram, făceam o pereche frumoasă! Ce vremuri! Erau momente când puteai crede în fericire, şi ce departe mi se par acum!

Naşi au fost tânărul Sebastián, fiul lui don Raimundo, spiţerul, şi doamna Aurora, sora lui don Manuel, preotul care ne-a dat binecuvântarea şi ne-a ţinut la sfârşit o predică ce a durat cam de trei ori mai mult decât tot restul slujbei, pe care am suportat-o – numai Dumnezeu ştie cum! – pentru că am crezut că aşa e rânduiala, atât era de plictisitoare. Ne-a vorbit din nou despre perpetuarea speciei, ne-a vorbit şi despre Papa Leon al XIII-lea, ne-a spus nu mai ştiu ce despre Sfântul Pavel şi nişte sclavi... Nu încape îndoială că îşi pregătise discursul cu mare grijă!

Când slujba religioasă s-a terminat – ceea ce nu credeam că o să se mai întâmple –, ne-am îndreptat cu toţii în alai spre casă, unde, în ciuda lipsei de confort, dar cu cea mai mare bunăvoinţă din lume, pregătisem mâncare şi băutură pe săturate pentru toţi cei de faţă, ba chiar pentru de două ori mai mulţi, dacă ar fi fost cazul. Pentru femei aveam ciocolată şi gogoşi, tort de migdale, biscuiţi şi pastă de smochine, iar

pentru bărbaţi vin alb de *manzanilla* şi sendvişuri cu salam şi cârnaţi, măsline, sardele la cutie... Ştiu că unii din sat m-au criticat că nu am întins masă ; treaba lor. Îi pot asigura că nu mi-ar fi fost mai greu să le fac pe plac, dar am preferat totuşi să renunţ, pentru că eram nerăbdător să plec cu nevastă-mea. Eu unul sunt cu conştiinţa împăcată, căci am făcut ce trebuie – şi cum trebuie –, şi asta mi-e de-ajuns; cât priveşte gura slobodă a satului... mai bine să nu-i dai nici o importanţă!

După ce i-am cinstit pe oaspeţi, cum s-a ivit prilejul, mi-am luat nevasta, am aşezat-o pe crupa iepei pe care pusesem şaua cu chingi şi hamuri împrumutate de la domnul Vicente şi, încetişor, cu teamă parcă să nu cadă de pe cal, ne-am pus la drum şi am ajuns până aproape de Mérida, unde aveam să petrecem trei zile, poate cele mai fericite zile din viaţa mea. Pe drum ne-am oprit poate de şase ori ca să ne tragem suflarea şi mă mir şi astăzi, pentru că nu-mi vine să cred când îmi amintesc de nebunia care ne apucase pe amândoi să culegem margarete şi să ni le punem unul altuia pe cap. Câteodată s-ar zice că tinerii însurăţei dau în mintea

copiilor, regăsindu-şi toată candoarea de altădată.

Când să intrăm în oraş, în trap uşor şi regulat pe podul roman, am avut ghinionul ca iepei să i se facă frică – poate la vederea apei – şi s-o izbească atât de puternic pe o bătrână care tocmai trecea pe acolo, încât era cât pe ce să-i spargă capul şi s-o trimită direct în apa Guadianei. M-am dat repede jos de pe cal ca s-o ajut, pentru că n-ar fi fost frumos să mergem mai departe, dar, cum mi s-a părut că bătrâna era mai curând speriată, i-am dat un real – ca să-i închid gura –, am mângâiat-o pe umeri şi m-am întors la Lola. Aceasta râdea, iar râsul ei, vă rog să mă credeţi, mi-a făcut mult rău ; nu ştiu dacă a fost o presimţire, un fel de intuiţie a ceea ce avea să i se întâmple. Nu e bine să râzi de nenorocirea aproapelui, şi asta v-o spune un om care a fost nenorocit toată viaţa ; Dumnezeu pedepseşte fără să dea cu parul sau să arunce cu piatra şi, după cum ştiţi, cine râde de răul altuia... Iar pe de altă parte, chiar dacă n-ar fi aşa, nu strică niciodată să fii omenos.

Am poposit la hanul Mierlei, ocupând camera mare de la intrare pe dreapta, şi primele două zile, îndrăgostiţi cum eram,

n-am pus piciorul afară nici măcar o singură dată. În cameră ne simţeam bine; era mare, cu tavanul înalt, susţinut de bârne solide de castan, cu pardoseală curată din dale de piatră şi cu multă mobilă confortabilă, de care ne serveam cu mare plăcere. Amintirea acelei încăperi m-a însoţit toată viaţa ca un prieten credincios; aveam cel mai boieresc pat de care mi-a fost dat să am parte, cu căpătâiul din nuc sculptat şi patru saltele de lână dărăcită... Ce bine se dormea în el! Era un pat de împărat! Mai era şi o comodă înaltă şi pântecoasă ca o matroană, cu patru sertare adânci, cu mânerele aurite şi un dulap înalt până la tavan, cu o oglindă mare de cea mai bună calitate, cu două candelabre elegante – din acelaşi lemn –, câte unul de fiecare parte, ca să ai lumină bună. Până şi lavaboul – un lucru cât se poate de urât – părea frumos în camera aceea; picioarele din bambus, arcuite şi delicate şi chiuveta din faianţă albă, cu păsărele pictate pe margine îi dădeau o graţie care-l făcea atrăgător. Pe pereţi erau: deasupra patului, o gravură mare, în patru culori, reprezentând patimile lui Hristos; o tamburină cu ciucuri

roşii şi galbeni şi cu un desen reprezentând La Giralda, clopotniţa catedralei din Sevilla; două perechi de castaniete de o parte şi de alta şi o pictură reprezentând Circul din Roma, de mare valoare după părerea mea, întrucât o găseam extrem de realistă. Pe comodă mai erau un ceas cu o mică sferă ce reprezenta globul pământesc sprijinită pe umerii unui bărbat gol şi două vaze de Talavera, cu ornamente albastre, cam vechi, dar păstrându-şi încă luciul care le dă atâta farmec. Mai erau şi şase scaune, două cu braţe, cu spătarul înalt şi cu fundul (scuzaţi termenul) tapisat într-un pluş moale şi colorat, cu picioarele drepte şi atât de confortabile, încât le-am regretat mult când m-am întors acasă, ca să nu mai spun cât le regret aici unde mă aflu. Şi azi îmi aduc aminte de ele, în ciuda anilor care au trecut de atunci!

Nevastă-mea şi cu mine ne petreceam timpul bucurându-ne de confortul de care aveam parte şi, aşa cum v-am mai spus la început, n-aveam nici un motiv să ieşim din casă. Ce ne interesa pe noi ce se întâmplă afară, dacă înăuntru aveam mai mult decât ne putea oferi tot restul oraşului?

Urât lucru e nefericirea, vă rog să mă credeţi. Fericirea acelor două zile mă umplea de mirare, atât de perfectă mi se părea.

În ziua a treia, într-o sâmbătă, pârâţi probabil de rudele femeii lovite pe pod, ne-am trezit nas în nas cu o patrulă de jandarmi. Aflând că a venit poliţia, o gloată de copii se aciuaseră la uşa hanului, întâmpinându-ne cu o hărmălaie care avea să ne răsune în urechi o lună întreagă. Mirosul de prizonier trezeşte la copii nu ştiu ce cruzime încărcată de răutate ; se uită la tine ca la un animal ciudat, cu ochii aprinşi, cu un zâmbet răutăcios pe buze, de parcă ar privi oaia înjunghiată la abator – în al cărei sânge, cald încă, îşi vor muia opincile –, sau câinele călcat de goana maşinii – pe care îl vor împunge cu o nuia, ca să vadă dacă mai trăieşte –, sau cei cinci pui de pisică nou-născuţi care se îneacă în baltă, în care dau cu pietre sau pe care îi scot din când în când din apă ca să se joace cu ei, prelungindu-le puţin viaţa – vai de capul lor –, pentru ca nu cumva suferinţa lor să se termine prea repede... În primul moment, sosirea jandarmilor m-a descumpănit şi, deşi făceam ce puteam ca

să par senin, mă tem că n-am putut să-mi ascund tulburarea. Jandarmii erau însoţiţi de un tânăr de vreo douăzeci şi cinci de ani, nepotul bătrânei, un vlăjgan încrezut ca toţi tinerii de vârsta lui, şi ăsta a fost norocul meu, deoarece cu bărbaţii, ştiţi şi dumneavoastră, metoda cea mai bună e să ştii cum să le vorbeşti şi să scoţi punga, astfel încât, îndată ce i-am făcut un compliment şi i-am strecurat în palmă şase pesetas, a plecat cât ai zice peşte, mai iute ca fulgerul şi mai voios ca o rândunică, rugându-se – mai mult ca sigur – la Dumnezeu ca bunică-sa să fie cât mai des lovită de copitele cailor. Jandarmii, poate şi pentru că reclamantul se declarase atât de repede mulţumit, şi-au mângâiat mustaţa, şi-au dres glasul, mi-au spus în două vorbe cât e de periculos să dai pinteni calului fără să te uiţi în jur şi, lucrul cel mai important, au plecat fără să mă mai bată la cap.

Lola părea înlemnită de frică de această vizită, dar, întrucât era de fapt doar sperioasă, nu şi fricoasă, şi-a revenit repede din emoţia primelor momente, culoarea i-a revenit în obraji, ochii şi-au recăpătat strălucirea, iar zâmbetul i s-a înviorat pe

buze, redevenind imediat frumoasă şi sigură pe ea ca mai înainte.

În clipa aceea, îmi amintesc foarte bine, am remarcat pentru prima oară la ea o schimbare ciudată a pântecului şi, văzând-o aşa, parcă un fel de otravă mi-a tulburat inima, liniştindu-mi totodată conştiinţa, căci începusem să intru la idei pentru că nu simţeam în suflet nici o emoţie la gândul că voi avea pentru prima oară un copil. Nu se vedea decât foarte puţin şi, dacă n-aş fi ştiut, se prea poate să nu fi băgat nimic de seamă.

Din Mérida am cumpărat câteva fleacuri pentru casă, dar, cum nu aveam mulţi bani – iar aceştia se mai împuţinaseră şi din cauza celor şase pesetas pe care îi dădusem nepotului bătrânei accidentate –, am hotărât să ne întoarcem în sat, căci nu mi se părea prudent să-mi cheltuiesc banii până la ultimul sfanţ. Am pus din nou şaua pe iapă, cu chingile şi hamurile de zile mari ale domnului Vicente şi cu cerga pe oblânc, pentru ca în felul acesta – cu nevastă-mea pe crupă ca la dus – să ne întoarcem la Torremejía. Întrucât casa mea era, dacă vă mai amintiţi, pe drumul spre Almendralejo, iar noi veneam dinspre

Mérida, am fost nevoiţi să traversăm tot şirul de case până să ajungem, astfel încât, întrucât era pe înserate, toţi vecinii au putut să ne vadă sosind atât de mândri şi să ne primească prieteneşte, arătându-ne toată simpatia lor, care pe vremea aceea era sinceră. Eu am descălecat sărind peste capul calului ca să n-o lovesc pe Lola cu picioarele, invitat fiind de tovarăşii mei de burlăcie şi de tinereţe; am mers cu ei aproape dus pe braţe la cârciuma lui Martinete, zis Cocoşul, unde am dat cu toţii năvală cântând cât ne ţinea gura, iar cârciumarul m-a strâns la piept cât pe ce să mă înăbuşe cu braţele şi cu mirosul de vin alb pe care îl răspândea. Pe Lola am sărutat-o pe obraz şi am trimis-o acasă să-şi salute prietenele şi să mă aştepte, iar ea s-a dus, ţinându-se în şa pe iapa cea frumoasă, înaltă şi trufaşă ca o infantă şi nebănuind nici o clipă – cum se întâmplă întotdeauna – că animalul avea să fie cauza primei noastre nenorociri.

La cârciumă era o chitară, vin din belşug şi multă veselie, şi de aceea eram cu toţii în largul nostru, bucuroşi şi puşi pe petrecere şi atât de străini de restul lumii, încât, cu cântatul şi cu băutura, timpul a trecut

fără să ne dăm seama. Zacarías, fiul domnului Julián, s-a pus pe cântat *seguidillas*. Era o plăcere să-l asculţi cu vocea lui suavă ca de privighetoare! Când cânta el, ceilalţi – cât mai eram încă treji – tăceam cu toţii, ascultându-l ca vrăjiţi, dar când ne-am mai antrenat, cu vin şi hărmălaie multă, ne-am pus să cântăm în cor şi, chiar dacă nu ne mai stăpâneam glasul, pentru că eram puşi pe glume, ni se ierta totul.

Din păcate nu se ştie niciodată unde poate duce veselia bărbaţilor, căci, fără îndoială, dacă am şti dinainte, am reuşi să evităm din când în când câte o nenorocire; spun asta pentru că petrecerea de la cârciuma Cocoşului s-a terminat rău, fiindcă nici unul dintre noi n-a ştiut să se oprească la timp. Totul a fost simplu, aşa cum se dovedesc întotdeauna lucrurile care ne complică cel mai mult viaţa.

Capul face, capul trage, aşa se spune, şi se mai spune că vorba multă e sărăcia omului sau că cine umblă cu gura căscată îi intră muştele în ea şi sunt sigur că ceva adevăr trebuie să fie în toate acestea, căci, dacă Zacarías şi-ar fi ţinut gura, aşa cum porunceşte Dumnezeu, şi nu se băga unde nu-i fierbe oala, ar fi scăpat teafăr, nu

bun doar să prezică vremea vecinilor, datorită celor trei cicatrice pe care le are. Vinul nu e un sfetnic bun.

Când petrecerea era în toi, ca să facă pe grozavul, Zacarías a început să ne povestească nu ştiu ce întâmplare sau invenţie de-a lui cu un porumbel seducător; aş fi putut să jur pe moment – şi aş jura şi astăzi – că o spunea gândindu-se la mine; n-am fost niciodată prea susceptibil, ăsta e adevărul, dar uneori eşti atacat – sau crezi că eşti atacat – atât de direct, încât nu poţi nici să te prefaci că nu pricepi, nici să-ţi ţii firea fără să-ţi ieşi din ţâţâni.

Aşa că nu m-am lăsat.

— Adevărul e că nu pricep care e poanta!

— Toată lumea o pricepe, Pascual.

— Aşa o fi, nu te contrazic, dar părerea mea e că nu e frumos să-ţi baţi joc de oameni, mai ales când toată lumea e de partea ta.

— Nu trebuie să te superi, Pascual; ştii foarte bine că adevărul supără pe om...

— Şi nu mi se pare că un bărbat adevărat se ţine de glume insultându-i pe alţii.

— Vorbeşti despre mine?...

— Nu, vorbesc despre Papa de la Roma.

— Mi se pare că tu nu eşti cu adevărat un bărbat şi că numai gura e de tine.

— Eu unul mă ţin de cuvânt.

— Tu te ţii de cuvânt?

— Da!

M-am ridicat în picioare.

— Vrei să ieşim pe câmp?

— Nu-i nevoie!

— Curajos mai eşti!

Prietenii s-au dat la o parte, căci un bărbat adevărat nu încearcă să împiedice o bătaie cu cuţitele.

Mi-am scos cuţitul încet şi cu multă grijă; în asemenea momente, graba sau un gest greşit pot avea consecinţe fatale. Liniştea era atât de adâncă, încât se putea auzi şi o muscă zburând.

M-am îndreptat spre el şi, fără să-i dau răgaz să-şi ia poziţia, i-am dat trei lovituri de cuţit, încât şi-a pierdut echilibrul. Când l-au luat de acolo, ducându-l spre farmacia lui don Raimundo, sângele curgea din el ca dintr-un izvor...

9

Am luat-o spre casă însoţit de trei-patru prieteni apropiaţi, îngrijorat de ceea ce se întâmplase.

— Ce ghinion... doar la trei zile după nuntă.

Mergeam în tăcere, amărâţi, cu capul plecat.

— A căutat-o cu lumânarea; eu unul sunt cu conştiinţa împăcată. Dacă tăcea din gură...

— Nu te mai frământa, Pascual.

— Cum să nu mă frământ, îmi pare atât de rău! Şi nu mai pot să fac nimic...

Se crăpa de ziuă şi cocoşii dădeau de veste în tot satul. Câmpul mirosea a iarbă şi cimbru.

— Unde l-am lovit?

— În umăr.

— De multe ori?

— De trei ori.

— O să scape?
— Bineînţeles! Cred că o să scape!
— Cu atât mai bine.
Casa nu mi s-a părut niciodată atât de departe ca în noaptea aceea.
— S-a făcut frig...
— Nu ştiu, mie nu mi-e frig.
— Oi fi amorţit.
— Se poate...
Am trecut pe lângă cimitir.
— Ce groaznic trebuie să fie înăuntru!
— Alta acum! De ce vorbeşti aşa? Ce lucruri ciudate îţi mai trec prin cap!
— Asta e!
Chiparosul părea o stafie înaltă şi uscată, ca un paznic al morţilor...
— Urât mai e chiparosul ăsta...
— Foarte urât.
O cucuvaie, pasăre de piază-rea, şuiera misterios pe crengile chiparosului.
— Nesuferită pasăre.
— Foarte nesuferită...
— Şi vine aici noapte de noapte.
— Fără greş...
— Parcă-i place tovărăşia morţilor.
— Aşa s-ar zice...
— Ce-i cu tine?
— Nimic! N-am nimic! Tot felul de idei...

M-am uitat la Domingo; era palid ca un om pe patul de moarte.

— Ți-e rău?

— Nu...

— Ți-e frică?

— Mie, frică? De cine să-mi fie frică?

— De nimeni, măi, omule, de nimeni, ziceam și eu așa.

A intrat în vorbă și tânărul Sebastián:

— Gata acum, tăceți din gură; doar n-o s-o luați de la capăt.

— Nu...

— Mai e mult, Pascual?

— Nu mai e mult. De ce?

— Așa...

Ai fi zis că o mână misterioasă luase casa pe sus, ducând-o tot mai departe.

— Om fi trecut de casă?

— Nici pomeneală! Ar trebui să fie o lumină cât de mică aprinsă.

Am tăcut cu toții. Nu puteam fi departe.

— Aia e casa?

— Da.

— Și de ce n-ai spus?

— De ce să spun? Știai și tu!

Liniștea din casă mi se părea ciudată. Femeile trebuiau să fie încă acolo, conform

obiceiului, şi ştiţi şi dumneavoastră că femeilor le place să vorbească tare.

— Ai zice că s-au culcat.

— N-aş crede! Uite că e lumină!

Ne-am apropiat de casă; într-adevăr, era lumină.

Doamna Engracia era în uşă; vorbea şuierând, precum cucuvaia din chiparos; poate că avea şi faţa de cucuvaie.

— Ce-i cu dumneata?

— Păi, după cum vezi, băiete, te aşteptam.

— Mă aşteptai?

— Da.

Felul misterios în care îmi vorbea doamna Engracia nu-mi plăcea câtuşi de puţin.

— Pot să intru?

— Nu!

— De ce?

— Că nu se poate!

— Sunt la mine acasă!

— Ştiu, băiete, ştiu asta de mult... Dar nu poţi să intri.

— De ce nu pot să intru?

— Fiindcă nu se poate, băiete. Nevastă-ta e bolnavă!

— Bolnavă?

— Da.

— Ce boală are?

— N-are nici o boală ; doar că a lepădat.

— A lepădat?

— Da, a trântit-o iapa...

Furia din mine nu-mi dădea voie să pricep; eram atât de înnebunit, încât nu înţelegeam nimic din ceea ce mi se spunea.

— Unde e iapa?

— În grajd.

Uşa grajdului care dădea spre curte era foarte joasă. M-am aplecat să intru ; nu se vedea nimic.

— Oho, iepşoară!

Iapa s-a apropiat de iesle, iar eu mi-am scos cuţitul cu multă grijă ; în asemenea clipe, un pas greşit poate avea consecinţe fatale.

— Oho, iepşoară!

S-a auzit din nou cântecul de dimineaţă al cocoşului.

— Oho, iepşoară!

Totul a durat o clipă. M-am aruncat asupra ei şi am înfipt cuţitul ; l-am înfipt de cel puţin douăzeci de ori...

Avea pielea tare, mult mai tare ca Zacarías... Când am ieşit din grajd, mă durea braţul şi aveam sânge până la cot. Animalul n-a reacţionat deloc, n-a făcut decât să respire mai adânc şi mai repede, ca atunci când o duceam la armăsar.

10

Pot spune cu certitudine că, în clipa aceea – chiar dacă mai târziu, după ce m-am liniştit, am gândit altfel –, nimic altceva nu mi-a trecut prin minte decât ideea că Lola ar fi putut să avorteze fără să ne fi căsătorit, scutindu-mă astfel de atâtea griji, supărări şi regrete!

În urma acelui nefericit accident am rămas ca prostit, înfundându-mă în gândurile cele mai negre, iar ca să-mi revin mi-au trebuit nici mai mult, nici mai puţin de douăsprezece luni, timp în care umblam năuc prin sat. Cam la un an de la această întâmplare nefericită, Lola a rămas din nou însărcinată şi am putut constata cu bucurie că mă năpădesc aceleaşi nelinişti şi angoase ca prima oară; timpul trecea prea încet faţă de cum aş fi vrut să treacă şi mă purtam mereu ca un apucat, orice aş fi făcut.

Devenisem ursuz şi sălbatic, fricos şi morocănos şi, cum nici nevastă-mea, nici maică-mea nu se pricepeau la firea bărbaţilor, eram tot timpul pe punctul de a ne lua la harţă. Trăiam într-o tensiune care ne distrugea, dar pe care păream că o cultivăm cu mare veselie; vedeam în orice ba o aluzie, ba un subînţeles, ba o intenţie rea. Au fost nişte luni atât de îngrozitoare, cum nici nu vă puteţi închipui!

Ideea că nevastă-mea ar putea avorta din nou mă scotea din ţâţâni; prietenii îşi dădeau seama că mă port mai ciudat, iar căţeluşa Scânteiuţa, care pe vremea aceea era încă în viaţă, se uita la mine cu mai puţină tandreţe.

Eu vorbeam cu ea, ca de obicei.

— Ce-i cu tine?

Ea se uita la mine rugătoare, dând foarte repede din coadă, gemând parcă şi cu o privire ce-ţi rupea inima. Şi ei îi muriseră puii în burtă. În inocenţa ei, poate că pricepuse cât am fost de trist de nenorocirea ce i s-a întâmplat! Născuse trei pui morţi; toţi trei la fel, lipicioşi ca un sirop, de culoare cenuşie şi râioşi ca nişte şobolani. Căţeluşa făcuse o groapă în câmpul cu levănţică şi îi născuse acolo. Când porneam

pe munte la vânătoare de iepuri, ne opream o clipă să ne tragem suflarea, iar ea, cu aerul îndurerat al femeilor fără copii, se apropia de groapă şi o mirosea.

Nevastă-mea intrase în luna a opta de sarcină şi lucrurile mergeau ca pe roate, iar datorită sfaturilor doamnei Engracia, totul era ca la carte; greul trecuse şi nu mai rămăsese decât puţină vreme până la termen, astfel încât un om în toate minţile ar fi putut să fie mai puţin îngrijorat, dar pe mine mă chinuiau într-atât neliniştile, eram atât de nerăbdător, încât puteam fi sigur că, dacă scap zdravăn la cap din toată povestea aceea, nu-mi voi mai pierde minţile niciodată.

Ca şi când Lola ar fi fost reglată ca un ceas exact, cam în zilele când ni le prezise doamna Engracia a venit pe lume, atât de simplu şi fără probleme încât am rămas uimit, noul meu fiu, mai bine zis, primul meu fiu, căruia la botez i-am dat numele Pascual, după taică-său, numele unui sfânt care la început a fost slugă. Aş fi vrut să-l numesc Eduardo, pentru că se născuse în ziua acestui sfânt şi aşa era obiceiul pământului; dar nevastă-mea, care pe vremea

aceea era drăgăstoasă nevoie mare, a insistat să-i pună numele pe care îl purtam şi m-am lăsat repede convins, deoarece îmi făceam încă multe iluzii. Astăzi nu-mi vine să cred, dar vă asigur că pe vremea aceea izbucnirile de iubire ale nevestei îmi dădeau aceleaşi iluzii ca unui copil o pereche de cizme noi; vă jur că îi eram recunoscător din tot sufletul.

Rezistentă şi robustă cum era din fire, la două zile după naştere era proaspătă, ca şi cum nu s-ar fi întâmplat nimic. Imaginea ei cu părul despletit dându-i pruncului să sugă a fost unul dintre lucrurile care m-au impresionat cel mai mult în viaţă; e suficient să-mi răscumpere din plin sutele de momente grele de care am avut parte cu ea.

Îmi petreceam ore întregi aşezat la picioarele patului. Lola îmi vorbea încetişor, parcă ruşinându-se.

— Ţi-am dăruit un fiu...

— Da.

— Un fiu frumos...

— Slavă Domnului.

— Acum trebuie să avem grijă de el.

— Da, mai ales acum trebuie să avem grijă.

— Să-l păzim de porci...

Amintirea sărmanului meu frate Mario mă obseda; dacă aş fi avut un fiu blestemat de soartă ca Mario, l-aş fi strâns de gât cu mâna mea ca să nu-l las să sufere.

— Da, de porci...

— Şi de boli.

— Da.

— Şi de arşiţă.

— Da, şi de arşiţă...

Când mă gândeam că boţul acela de carne fragedă care era fiul meu e supus la atâtea primejdii, mi se făcea pielea de găină.

— Trebuie să-l vaccinăm.

— Să mai crească puţin...

— Şi o să-l ţinem tot timpul încălţat, ca să nu se taie la picioare.

— Şi când va face şapte anişori îl dăm la şcoală...

— Iar eu o să-l învăţ să vâneze...

Lola începea să râdă; ce fericită era! Iar la rândul meu mă simţeam fericit, de ce să nu recunosc, văzând-o frumoasă ca nimeni alta, cu un fiu în braţe, ca o Sfântă Fecioară.

— O să facem din el un om cumsecade!

Departe de noi ideea că Dumnezeu, care le hotărăşte pe toate pe lumea asta, avea

să ni-l ia! Pe copilul ăsta, ce întruchipa toate iluziile, averea și norocul nostru, aveam să-l pierdem înainte de a-l putea îndruma în viață. Cum se explică misterul că ființele iubite ne părăsesc tocmai atunci când ai mai mare nevoie de ele?

Fără să pricep de ce, bucuria pe care o simțeam când îmi priveam copilul mă umplea în același timp de neliniște. Întotdeauna am presimțit necazurile – nu știu dacă spre binele sau spre răul meu –, iar presimțirile mi se confirmau odată cu trecerea timpului, căci alte motive de suferință se abăteau asupra mea, suferință căreia părea că nu-i voi da de capăt niciodată.

Nevastă-mea îmi vorbea întruna de copil.

— Ce frumos crește... e gras ca un pepenaș.

Dar toată vorbăria asta neîntreruptă în legătură cu copilul mă făcea ca încet-încet să n-o mai pot suferi; avea să ne părăsească, să ne lase să ne afundăm în disperarea cea mai neagră, să ne golim de toate ca o casă părăsită și dărăpănată, năpădită de urzici și măceși, de broaște și șopârle, iar eu știam, eram sigur că așa va fi, hipnotizat parcă de puterea fatalității,

convins că mai devreme sau mai târziu așa se va întâmpla, iar certitudinea că nu mă pot opune la ceea ce presimțeam din instinct mă supunea la încercări peste puterile mele.

Uneori, stăteam și mă uitam prostește la Pascualillo, iar după câteva minute ochii mi se umpleau de lacrimi ; și îi vorbeam.

— Pascual, băiatul meu...

Iar el se uita la mine cu ochișorii lui rotunzi și îmi zâmbea.

Nevastă-mea se băga și ea în vorbă.

— Pascual, ce frumos crește copilul!

— Așa e, Lola. Dea Domnul să fie tot așa!

— De ce spui asta?

— Parcă tu n-ai ști. Copiii sunt atât de firavi!

— Măi, omule, vezi să nu cobești!

— Nu, nu cobesc... Dar trebuie să fim foarte atenți!

— Foarte.

— Și să-l ferim de răceală.

— Așa e... Ar putea să moară din asta!

— Copiii mor din răceală...

— Un curent de aer...

Conversația noastră se stingea treptat, ca păsările sau ca florile, duios și încetișor

cum se sting şi copiii traşi de un curent înşelător...

— Mi-e frică, Pascual...

— De ce?

— Dacă moare?

— Ce vorbă-i asta?

— Copiii sunt atât de firavi la vârsta asta!

— Copilul nostru e sănătos, cu pielea trandafirie şi mereu cu zâmbetul pe buze.

— Aşa e, Pascual. Sunt o proastă!

Şi se punea pe râs tulburată, strângându-şi copilul la piept.

— Auzi?

— Ce să aud?

— De ce a murit băiatul lui Carmen?

— Dar ce-ţi veni?

— Zic şi eu aşa! Ca să ştiu...

— Lumea zice că a murit de gripă.

— L-a tras curentul?

— Aşa se pare.

— Biata Carmen, ce mândră era de fiul ei! Cu feţişoara lui de înger, ca şi taică-său, aşa spunea, mai ţii minte?

— Bineînţeles că ţin minte.

— Ai zice că, pe cât eşti de fericită, pe atât de repede îl pierzi...

— Aşa e.

— Ar trebui să ştim dinainte cât ne va trăi copilul, să-i fie scris în frunte...

— Taci din gură!

— De ce?

— Nu mai vreau să te aud!

Dacă mă lovea cineva cu sapa în cap n-aş fi fost mai surprins decât de cuvintele Lolei.

— Ai auzit?

— Ce să aud?

— Fereastra?

— Ce-i cu fereastra?

— Scârţâie ca zgâlţâită de un vânt puternic...

Scârţâitul ferestrei legănate de vânt semăna cu un plânset.

— Copilul doarme?

— Da.

— S-ar zice că visează.

— N-aud nimic.

— Şi că scânceşte, ca şi cum l-ar durea ceva...

— Ideile tale!

— Să te-audă Dumnezeu! Mi-aş da şi ochii din cap...

În dormitor, scâncetul copilului semăna cu suspinul stejarilor în bătaia vântului.

— Plânge!

Lola s-a dus să vadă ce se întâmplă ; eu am rămas în bucătărie fumând o ţigară, aşa cum îmi vine întotdeauna să fac ori de câte ori mă apucă frica.

....

N-a durat mult. Când l-am pus în pământ, n-avea decât unsprezece luni ; unsprezece luni de viaţă şi griji, pe care un curent înşelător le-a făcut praf şi pulbere...

11

Cine ştie dacă nu cumva Dumnezeu însuşi mă pedepsea pentru păcatele multe pe care le făcusem şi pe care aveam să le mai fac! Cine ştie dacă nu cumva era scris în ceruri că suferinţa avea să fie singura mea soartă, singura cărare pe care aveau să se scurgă zilele mele pline de tristeţe.

Omul nu se învaţă cu răul, puteţi să mă credeţi, căci îşi închipuie întotdeauna că ultima suferinţă va fi şi cea de pe urmă, chiar dacă, pe măsură ce timpul trece, începe să se convingă – cu câtă tristeţe! – că suferinţele abia încep...

Mă năpădeau asemenea gânduri mai mult ca sigur când cu avortul Lolei şi înjunghierea lui Zacarías; atunci am crezut că mor de durere, dar nici prin cap nu-mi trecea ce mă aştepta mai târziu.

Trei femei mi-au fost alături când ne-a părăsit Pascualillo; trei femei care mi-erau apropiate, deşi erau momente când mi se păreau la fel de străine ca primul necunoscut ce trecea pe uliţă, atât eram de rupt de toţi şi de toate, iar dintre aceste trei femei, vă rog să mă credeţi, nici una n-a găsit duioşia sau gesturile cu care să-mi uşureze durerea pricinuită de moartea copilului; dimpotrivă, parcă se înţeleseseră între ele cum să-mi amărască viaţa mai mult. Aceste trei femei erau nevastă-mea, maică-mea şi soră-mea. Cine ar fi crezut? Iar eu îmi pusesem atâta speranţă în ele.

Femeile sunt ca ciorile, rele şi nerecunoscătoare...

Toată ziua nu spuneau decât:

— Îngeraşul, cum s-a dus el luat de un curent!

— S-a dus în rai, ca să scape de noi!

— Era un copilaş frumos ca soarele de pe cer!

— Şi cum s-a dus!

— Cum a trebuit să-l ţin în braţe fără suflare!

Era ca o litanie sfâşietoare şi înceată ca nopţile de beţie, lungă şi anevoioasă ca mersul măgarilor.

Şi, uite-aşa, o zi şi-ncă una, o săptămână şi-ncă una... Credeţi-mă că era îngrozitor, o adevărată pedeapsă venită din cer, un blestem de la Dumnezeu!

Iar eu încercam să-mi ţin firea. „Din iubire prea mare", gândeam eu, „sunt crude fără să-şi dea seama".

Şi încercam să nu le ascult, să nu le dau importanţă, să le las în treaba lor, biete figuri de paie, fără să ţin seama de ele, să nu le ascult cuvintele... Aşteptam ca durerea să-mi treacă odată cu trecerea timpului, ca trandafirii tăiaţi, ţinând la tăcerea mea ca la o comoară şi încercând să sufăr cât mai puţin cu putinţă. Nu înţeleg nici astăzi cum de a îngăduit Dumnezeu să se înfiripe asemenea iluzii zadarnice în mintea mea, aşa cum, pe zi ce trece, sunt tot mai uluit de fericirea celor meniţi să umble pe căi uşoare.

Mă temeam de apusul soarelui ca de foc sau de ciumă; durerea cea mai mare mă cuprindea când trebuia să aprind candela din bucătărie, pe la şapte seara. Toate umbrele din jur îmi aminteau de fiul meu mort, toate pâlpâielile flăcării, toate zgomotele nopţii, acele zgomote care abia se

aud, dar care ne răsună în urechi ca niște lovituri de ciocan pe nicovală.

Cele trei femei, îndoliate ca niște ciori, erau de față, tăcute ca moartea, morocănoase și severe ca niște jandarmi. Uneori, încercam să le vorbesc, ca să sparg gheața.

— Ce vreme urâtă.

— Da...

Și iarăși tăceam.

Încercam să insist.

— Se pare că domnul Gregorio nu mai vinde catârul. O fi având nevoie de el!

— Da...

— Ați fost la râu?

— Nu...

— Dar la cimitir?

— Nici la cimitir...

Nu le puteai scoate din ale lor. Răbdarea de care am dat dovadă cu ele n-am mai avut-o și nici n-o voi mai avea vreodată cu altcineva. Mă făceam că nu bag de seamă cât sunt de ciudate ca să nu stârnesc un scandal care oricum va izbucni, inevitabil ca boala și focul, ca zorii zilei și moartea, pentru că nimeni nu era în stare să li se împotrivească.

Se pare că cele mai mari tragedii ale oamenilor sosesc pe negândite, cu pași de

pisică, înţepându-ne cu viclenie şi pe neaşteptate ca scorpionul.

Le-aş putea zugrăvi ca şi cum le-aş avea încă în faţa ochilor, cu zâmbetul lor amar şi răutăcios de femele reci, cu privirea pierdută departe, dincolo de zidurile casei. Clipele treceau încărcate de cruzime; vorbele parcă ieşeau din gura unor stafii...

— S-a făcut noapte de-a binelea.

— După cum se vede...

Cucuvaia era probabil în chiparos.

— Era o noapte ca asta...

— Da.

— Era puţin mai târziu...

— Da.

— Vântul înşelător era încă pe câmp...

....

— Pierdut printre măslini...

— Da.

Tăcerea, ca un clopot uriaş, umplea din nou încăperea.

— Pe unde o fi suflând acum vântul acela?

....

— Vântul acela înşelător!

Lola a răspuns ceva mai târziu.

— Nu ştiu...

— O fi ajuns la mare!

— Suflând peste alţi copii...

O leoaică rănită n-ar fi scos urletul pe care l-a scos nevastă-mea.

— La ce bun să te despici în două ca o rodie?! Să naşti pentru ca vântul blestemat să-ţi răpească pe aripile lui ceea ce-ai adus pe lume?!

— De-ar fi putut firul de apă care se varsă în baltă să înăbuşe vântul acela blestemat!

12

— Sunt sătulă până în măduva oaselor de trupul tău!

....

— De trupul tău de bărbat care nu suportă nimic din trecerea timpului!

....

— Care nu suportă soarele de vară!

....

— Care nu suportă frigul din decembrie!

....

— De ce mi-a mai dat Dumnezeu sâni, tari ca piatra?

....

— De ce mi-a mai dat Dumnezeu gură, răcoroasă ca piersica?

....

— De ce ţi-am dat doi fii care n-au rezistat nici la mersul calului, nici la vântul răufăcător al nopţii?

....

Parcă-şi pierduse minţile, parcă intrase dracul în ea, aşa urla şi se zbătea ca o pisică sălbatică... Eu aşteptam în tăcere adevărul cel mare.

— Eşti ca frate-tău!

Lovitura de pumnal pe care nevastă-mea mi-a dat-o plină de satisfacţie...

....

N-are nici un rost s-o iei la fugă când te prinde furtuna în mijlocul câmpiei. Ne plouă tot atât de tare şi ne obosim mai mult. Fulgerele ne orbesc, bubuitul tunetului ne asurzeşte, iar sângele, de frică, ne zvâcneşte în tâmple şi gât.

— Dacă taică-tău Esteban te-ar vedea cât eşti de fără vlagă!

....

— Cum îţi fuge sângele din vine când pui mâna pe ea!

....

— Halal nevastă ţi-ai mai găsit!

....

N-avea de gând să se oprească? Soarele străluceşte la fel pentru toată lumea, dar lumina lui îi orbeşte pe albinoşi şi nu ajunge nici măcar să-i facă să clipească pe negri.

— Încetează!

Mama nu putea să-mi reproşeze durerea pe care mi-o lăsase în piept fiul mort, copilul care timp de unsprezece luni a fost pentru mine ca o stea.

I-am spus-o verde în faţă, cât se poate de clar.

— Focul o să ne ardă pe amândoi, mamă.

— Ce foc?

— Focul cu care te joci în clipa de faţă...

Mama făcu o mutră mirată.

— Ce vrei să spui?

— Că noi, bărbaţii, avem inima de piatră.

— Care nu e bună de nimic...

— E bună la toate!

Nu pricepea; mama nu pricepea. Se uita la mine, îmi vorbea... Măcar dacă nu m-ar fi privit!

— Ai auzit de lupul ce cutreieră munţii, de vulturul ce zboară până la nori, de vipera ce pândeşte printre pietre?

....

— Ei bine, bărbatul e mai rău decât toate astea laolaltă!

— Ce vrei să spui cu asta?

— Nimic!

Aveam de gând să-i spun: „Că o să te omor!". Dar vorbele n-au vrut să-mi iasă pe gură!

....

Şi am rămas singur cu soră-mea, femeia nefericită, dezonorată, cea la care femeile cinstite nici nu voiau să se uite.

— Ai auzit şi tu?

— Da.

— N-aş fi crezut aşa ceva!

— Nici eu...

— N-aş fi crezut niciodată că sunt un bărbat blestemat.

— Nici nu eşti...

Vântul s-a înteţit pe munte, acel vânt înşelător şi răufăcător ce suflase printre măslini şi care va ajunge până la mare suflând şi peste alţi copii... Gemea la fereastră, tânguindu-se.

Lui Rosario îi venea să plângă.

— De ce spui că eşti un bărbat blestemat?

— Nu eu spun asta.

....

— Ci femeile astea două.

Flacăra din candelă pâlpâia ca o respiraţie; din bucătărie venea un miros de acetilenă înţepător, dar plăcut, care îmi pătrundea până în măruntaie, excitându-mi tot trupul, sărmanul meu trup condamnat,

care în vremea aceea ducea mare lipsă de orice motiv de excitare.

Soră-mea era palidă şi avea cearcăne; viaţa pe care o ducea lăsa urme pline de cruzime pe faţa ei. Îmi era foarte dragă, la fel de dragă cum îi eram şi eu.

— Rosario, sora mea dragă...

— Pascual...

— Triste vremuri ne mai aşteaptă.

— Se vor aranja toate.

— Să dea Dumnezeu!

Mama se băgă din nou în vorbă.

— Se vor aranja toate, dar prost.

Iar nevastă-mea, rea ca o năpârcă, zâmbea răutăcios.

— Păcat că trebuie să aşteptăm să le aranjeze Dumnezeu.

Dumnezeu e sus, în ceruri, ca un vultur ce priveşte totul de la înălţime; nu-i scapă nici un amănunt.

— Şi dacă o să le aranjeze?

— N-o să fie neapărat spre binele nostru...

....

Poţi să ucizi fără să gândeşti, ştiu asta din proprie experienţă; ba chiar, de multe ori, fără să vrei. Urăşti pe cineva din tot sufletul, cu sălbăticie, şi scoţi cuţitul, iar

cu cuţitul scos te îndrepţi desculţ spre patul unde doarme duşmanul. E noapte, dar pe fereastră intră lumina lunii; se vede destul de bine. Mortul e pe pat, cel care urmează să moară. Te uiţi la el, îi asculţi respiraţia; nu mişcă, e liniştit, ca şi cum nimic nu se va întâmpla. E o cameră bătrânească, aşa că scârţâitul mobilei te sperie, căci îl poate trezi; poate că de aceea loviturile vin mai repede. Duşmanul se dezveleşte puţin, întorcându-se pe partea cealaltă; doarme mai departe. Trupul pare voluminos sub cuvertură; învelitoarea înşală ochiul. Te apropii tiptil; mâna îl atinge cu grijă. Doarme, doarme profund; nu-şi va da seama de nimic...

Dar nu poţi ucide în felul acesta, e o treabă de asasin. Şi vrei să dai înapoi, să te întorci de unde ai plecat... Nu, nu se poate. Ai chibzuit bine totul; o clipă, doar o clipă, şi după aia...

Dar nu poţi nici să dai înapoi. Se va face ziuă, iar la lumina zilei nu-i vei putea suporta privirea, care te va ţintui plină de încredere.

Va trebui să fugi; să fugi departe de sat, unde nu te cunoaşte nimeni, unde vei putea începe să urăşti, să simţi o nouă

ură. Ura are nevoie de ani întregi ca să încolţească; nu mai eşti copil, iar când ura va creşte înăbuşindu-te, viaţa se va termina. N-o să mai ai fiere în inimă, iar braţele lipsite de vlagă îţi vor cădea...

13

Aproape o lună întreagă n-am scris nimic; am stat lungit pe salteaua de paie privind cum trec orele, care uneori par să aibă aripi, iar alteori parcă stau pe loc, dând frâu liber închipuirii, singurul lucru căruia îi mai pot da frâu liber, contemplând crăpăturile din tavan, încercând să văd cu ce seamănă, iar în această lună de zile m-am bucurat de viaţă cum am putut, cum nu mă bucurasem în toţi anii dinainte, în ciuda tuturor necazurilor şi grijilor.

Pacea care cuprinde sufletele păcătoase e ca ploaia ce cade pe pârloagă, udând ţărâna uscată şi făcând să rodească pământul lăsat în paragină. Spun asta pentru că, deşi mi-a trebuit mult timp, mult mai mult decât e necesar, ca să înţeleg că împăcarea e ca o binecuvântare a cerului, cea mai de preţ binecuvântare la care ne e

dat să sperăm noi, cei sărmani şi chinuiţi, acum că ştiu acest lucru, acum, când mă simt cuprins de împăcare şi iubire, mă bucur de asta cu frenezie şi desfătare, aşa încât mă tem că, în puţinele zile care mi-au mai rămas de trăit – şi mi-au rămas foarte puţine ! –, starea aceasta să nu se termine înainte de vreme. Dacă aş fi avut parte de această împăcare cu câţiva ani în urmă, la vârsta asta aş fi cel puţin sihastru, pentru că am găsit atâta lumină în ea, o atât de mare împlinire, încât sunt aproape sigur că aş fi fost la fel de fermecat ca astăzi. Dar Dumnezeu n-a vrut să fie aşa, iar astăzi sunt la închisoare şi ameninţat de o condamnare atât de grea, încât nu ştiu dacă n-ar fi mai bine să vină odată, să nu mi se mai prelungească această agonie, de care însă mă agăţ şi pe care o îndrăgesc mai mult, dacă e cu putinţă, decât m-aş agăţa de o viaţă mai dulce. Cred că înţelegeţi foarte bine ceea ce vreau să spun.

În această lungă perioadă pe care am consacrat-o cugetării am cunoscut toate stările posibile : durerea şi veselia, bucuria şi tristeţea, credinţa, îndoiala şi disperarea... Doamne, Dumnezeule, ce neputincios e trupul pe care l-ai ales pentru aceste

încercări! Tremuram de parcă aveam febră când o stare de spirit mă părăsea lăsându-mă pradă alteia, iar ochii mi se umpleau de lacrimi de înfricoşare. E greu să nu faci altceva timp de treizeci de zile la rând decât să te gândeşti la acelaşi lucru, chinuit de regretele cele mai profunde şi urmărit de ideea că tot răul făcut te va conduce fără doar şi poate în iad... Ce mult invidiez sihastrul cu chipul plin de bunătate, pasărea de pe cer, peştele din apă, până şi jivina ascunsă prin hăţişuri, fiindcă au conştiinţa împăcată. Ce lucru îngrozitor e timpul petrecut în păcat!

Ieri m-am spovedit; eu însumi am cerut să vină preotul. M-am pomenit cu un preot bătrâior şi spân, părintele Santiago Lurueña, cumsecade şi plin de milă, blând şi ponosit ca vai de el.

E preotul închisorii, cel care face slujba în fiecare duminică, la care asistă cam o sută de asasini, vreo şase paznici şi patru călugăriţe.

Când a intrat în celulă, m-am ridicat în picioare ca să-l primesc.

— Bună ziua, părinte.

— Bună, fiule. Mi s-a spus că m-ai chemat.

— Da, părinte. Am cerut să veniţi.

S-a apropiat de mine şi m-a sărutat pe frunte. De mult nu mă mai sărutase cineva.

— Vrei să te spovedeşti?

— Da, părinte.

— Fiule, dacă ai şti ce bucurie îmi faci!

— Şi eu sunt bucuros, părinte.

— Dumnezeu ni le iartă pe toate; Dumnezeu e milostiv...

— Da, părinte...

— Şi e o mare bucurie când vezi că se întoarce oaia rătăcită.

— Da, părinte.

— Sau când se întoarce fiul rătăcitor la casa tatălui.

Îmi ţinea mâna cu multă dragoste, sprijinind-o de sutană, şi se uita drept în ochii mei, vrând parcă să-l înţeleg cât mai bine.

— Credinţa e ca lumina care ne îndrumă sufletele prin negurile vieţii.

— Da...

— Ca un balsam miraculos pentru sufletele îndurerate...

Don Santiago se emoţionase; vocea îi tremura ca a unui copil emoţionat. Se uita la mine zâmbind blând, iar zâmbetul lui semăna cu cel al unui sfânt.

— Ştii ce e spovedania?

Mi-era frică să răspund. Dar am fost nevoit să fac acest lucru, iar vocea mi-a şovăit:

— Nu prea.

— N-ai nici o grijă, fiule, nimeni nu s-a născut învăţat.

Don Santiago mi-a explicat o serie întreagă de lucruri din care n-am priceput nimic; totuşi, erau probabil adevărate, pentru că aşa păreau. Am stat mult timp de vorbă, aproape toată după-amiaza; când am terminat ce aveam de spus, soarele trecuse deja dincolo de orizont.

— Pregăteşte-te să primeşti iertarea, fiule, iertarea pe care ţi-o acord în numele Domnului nostru Dumnezeu... Roagă-te alături de mine Domnului nostru Iisus Hristos...

Când don Santiago mi-a dat binecuvântarea, a trebuit să fac un efort extraordinar ca să o primesc fără a nutri gânduri sinistre în cap; vă asigur că am primit-o cât am putut de bine. Mi-a fost ruşine, foarte ruşine, dar nu atât cât mă aşteptam.

N-am putut să închid ochii toată noaptea, iar astăzi sunt obosit şi abătut de parcă aş fi luat bătaie; totuşi, întrucât am un

teanc de foi pe care i le-am cerut directorului şi cum n-am altă posibilitate să scap de descurajarea în care mă afund decât mâzgălind cât mai multă hârtie, o să încerc s-o iau de unde am rămas, să reiau firul povestirii şi să continui aceste amintiri, ducându-le la bun sfârşit. Vom vedea dacă voi găsi forţa necesară, dar tare mi-ar părea rău să nu reuşesc. Câteodată mă gândesc că lucrurile ar putea lua o întorsătură neaşteptată, iar în acest caz povestirea mea ar rămâne la jumătate, sfârtecată şi mă apucă spaima şi graba să termin cât mai repede, dar îmi dau seama că vreau şi trebuie să rezist, pentru că eu cred că, dacă scriind cum scriu acum, încet şi punând tot sufletul, povestirea nu este clară pentru toată lumea, dacă ar fi să-i dau zor, ar ieşi atât de dezlânată şi fără noimă, încât nici eu n-aş mai recunoaşte-o. Lucrurile pentru care memoria e atât de importantă trebuie tratate cu cea mai mare grijă, pentru că, dacă încurci întâmplările, n-ai altă soluţie decât să rupi ce ai scris şi s-o iei de la capăt, ceea ce mi se pare foarte periculos, pentru că a doua scriitură nu e niciodată bună de nimic. Poate vi se pare o îngâmfare din partea mea dacă acord

atâta importanţă lucrurilor secundare, când cele importante sunt cum aşa sunt, şi poate că pretenţia mea de a face lucrurile încet, dar bine vă face să zâmbiţi, dat fiind că o persoană instruită ar reuşi asta în mod firesc şi dintr-un foc, dar dacă ţineţi seama că efortul de a scrie aproape fără oprire de patru luni nu se compară cu nimic din ce am făcut până acum în viaţă, veţi găsi poate o noimă în cele ce spun.

Lucrurile nu sunt niciodată aşa cum ni le închipuim prima dată şi se întâmplă de multe ori ca, privite mai de aproape, dacă începi să le studiezi cu adevărat, să dezvăluie aspecte atât de ciudate şi neaşteptate, încât din prima impresie nu mai rămâne nimic; aşa se întâmplă cu oamenii sau cu locurile pe care ni le imaginăm în fel şi chip înainte de a le cunoaşte, totul dispărând dintr-odată când le vedem aievea. Aşa mi s-a întâmplat cu toată hârţogăraia asta; la început, credeam că în opt zile voi termina, iar astăzi, după o sută douăzeci de zile, îmi vine să râd numai când mă gândesc cât eram de naiv.

Nu cred că e păcat să povesteşti grozăviile pe care le-ai făcut în viaţă şi de care te căieşti. Don Santiago mi-a spus că

pot să fac asta, dacă îmi uşurează conştiinţa; pentru că îmi aduce alinare, iar don Santiago ştie probabil ce spune, nu cred că-l mânii pe Dumnezeu dacă îmi continui povestirea. Sunt situaţii când îmi face rău să povestesc punct cu punct toate amănuntele mai mari sau mai mici ale tristei mele existenţe; în schimb, sunt şi momente când acest lucru îmi produce o bucurie fără margini, o bucurie adevărată, poate pentru că, povestind, mi se pare că sunt cu totul străin de cele întâmplate, de parcă aş povesti lucruri auzite de la alţii şi despre persoane necunoscute. Ce deosebire este între trecutul adevărat şi unul pe care aş vrea să-l pot schimba, dacă aş putea s-o iau de la capăt! Dar inevitabilul trebuie acceptat, nu se mai poate schimba nimic; capul face, capul trage, nu-mi rămâne decât să mă îndrept de acum încolo – ceea ce şi fac, chiar dacă, într-adevăr, faptul că sunt la închisoare mă ajută în sensul acesta. N-aş vrea să-mi exagerez imaginea de om blând în ultimele ceasuri ale vieţii, pentru că parcă vă aud exclamând: „E bătrân şi a dat în mintea copiilor“, şi n-aş vrea să credeţi aşa ceva; vreau totuşi să pun lucrurile la punct şi să vă asigur că existenţa

mea ar fi putut să fie un exemplu de viaţă de familie, dacă ar fi cunoscut cărările senine pe care le cunosc astăzi.

Aş dori să continui. O lună fără scris înseamnă prea multă odihnă pentru un om ale cărui clipe sunt numărate şi prea multă tihnă pentru cineva care a fost obligat să aibă o viaţă agitată.

14

N-am pierdut mult timp cu pregătirile pentru fugă; eram într-o situaţie în care nu e cazul să tărăgănezi lucrurile. Am mutat banii din cufăr în buzunar, mâncarea din cămară în traistă, iar gândurile negre din capul meu în fundul puţului şi, profitând ca un hoţ de întuneric, mi-am luat tălpăşiţa pornind-o la drum – fără să ştiu prea bine încotro – unde vedeam cu ochii, fără nici o ţintă, dar atât de repede, încât, când s-a crăpat de ziuă şi am început să simt oboseala în oase, satul era cel puţin la trei leghe în urmă. Cum nu voiam să mă opresc din drum, căci prin locurile acelea se putea găsi cineva care să mă recunoască, am tras un pui de somn într-o livadă de măslini la marginea drumului, am mâncat din merinde şi am pornit mai departe, cu gândul să iau trenul cât mai repede. Oamenii mă priveau cu mirare, poate pentru

că arătam ca un vagabond, iar când treceam prin sate copiii se ţineau după mine din curiozitate, ca după ţigani ori schilozi; privirile lor neliniştite şi gesturile copilăreşti nu mă deranjau câtuşi de puţin, ci îmi ţineau tovărăşie, iar dacă nu mi-ar fi fost frică de femei ca de dracul, m-aş fi încumetat chiar să le dăruiesc câte ceva din ce aveam în traistă.

M-am dus în Don Benito să iau trenul şi am cerut un bilet pentru Madrid, nu cu intenţia de a rămâne în capitală, ci de a pleca mai departe, spre un loc de unde să fug în America; călătoria a fost plăcută, pentru că vagonul în care m-am suit era confortabil, iar vederea câmpului care mi se desfăşura în faţa ochilor ca un cearceaf tras de o mână nevăzută era ceva cu totul nou, aşa încât credeam că sunt încă departe de capitală când am văzut că toată lumea se dă jos şi mi-am dat seama că am ajuns la Madrid, simţind o împunsătură în inimă, pe care o simţim atunci când realitatea inevitabilă e mult mai aproape decât credeam.

Întrucât ştiam că la Madrid sunt mulţi vagabonzi, iar eu am ajuns noaptea, la o oră când hoţii şi pungaşii mă puteau jefui

cu uşurinţă, m-am gândit că lucrul cel mai înţelept era să aştept să se facă ziuă ca să-mi caut o gazdă, moţăind pe una dintre numeroasele bănci din gară. Asta am şi făcut: am căutat o bancă mai la margine, departe de forfota din gară, m-am instalat cât am putut de bine şi, fără altă protecţie decât cea a îngerului meu păzitor, am adormit buştean, deşi credeam că voi dormi iepureşte, cu un ochi închis, iar altul deschis. Am dormit adânc, până aproape de dimineaţă, iar când m-am trezit frigul şi umezeala îmi intraseră în oase, aşa că m-am gândit că cel mai bine ar fi s-o iau imediat din loc; am ieşit din gară şi m-am apropiat de un grup de muncitori ce se adunaseră în jurul unui foc şi care m-au primit bucuroşi, astfel încât m-am putut dezmorţi la căldura flăcărilor. Discuţia, care la început lâncezea, s-a însufleţit şi, cum mi se părea că am de-a face cu oameni cumsecade, iar la Madrid aveam nevoie de prieteni, am trimis un puştan care trecea pe acolo după un litru de vin, din care n-am avut parte nici măcar de o picătură, nici eu şi nici tovarăşii mei, pentru că puştiul, mai şmecher decât noi toţi, a luat banii şi dus a fost. Pentru că ţineam

neapărat să le fac cinste și, în ciuda faptului că râdeau de isprava puștiului, mă interesa să mă împrietenesc cu ei, am așteptat până s-a făcut ziua de-a binelea și am intrat imediat cu ei într-o cafenea, unde le-am plătit la toți câte o cafea cu lapte, câștigându-le definitiv recunoștința. Când le-am spus că trebuie să-mi găsesc o gazdă, unul dintre ei – pe nume Ángel Estévez – s-a oferit să mă găzduiască la el și să-mi dea să mănânc de două ori pe zi, totul pe zece reali, preț care pe moment nu mi s-a părut mare, dacă nu socotești că, tot timpul cât am stat la Madrid la el acasă, la asta s-au adăugat cel puțin zece reali pe zi, pe care Estévez îi câștiga seară de seară jucând șeptic, un joc de care și el, și nevastă-sa erau mari amatori.

N-am rămas mult timp la Madrid, nici măcar cincisprezece zile, unde n-am făcut altceva decât să mă distrez cheltuind cât mai puțini bani și să-mi cumpăr niște fleacuri de care aveam nevoie și pe care le-am găsit foarte ieftine pe Calle de Postas și în Plaza Mayor; spre seară, pe la apusul soarelui, plăteam o pesetă într-o cafenea de pe Calle de la Aduana – îi zicea Eden Concert –, unde stăteam și mă uitam la

artişti până la ora cinei, când mă îndreptam spre mansarda lui Estévez pe Calle de la Ternera. De obicei, când ajungeam acasă, îl găseam acolo; nevastă-sa punea masa, mâncam cu toţii, iar după aia ne puneam la joc împreună cu doi vecini care urcau şi ei seară de seară, instalându-ne în jurul unei sobiţe, cu picioarele la cald, până dimineaţa. Genul ăsta de viaţă îmi plăcea şi aş fi rămas la Madrid până ce-mi cheltuiam şi ultimul sfanţ, chiar dacă nu aş fi jurat să nu mă mai întorc în sat vreodată.

Locuinţa gazdelor era ca un porumbar cocoţat pe acoperiş şi, pentru că nu deschideau fereastra nici morţi, iar sobiţa cu jăratic o ţineau aprinsă zi şi noapte pe o măsuţă, ne simţeam destul de bine aşezaţi în jurul acesteia cu picioarele sub masă. Camera în care dormeam avea tavanul înclinat în partea unde instalaseră o saltea de paie şi nu o dată, până m-am acomodat, am dat cu capul de o bârnă cu care nu mă obişnuisem. Mai târziu, când m-am mai familiarizat cu locul, cunoşteam pe dinafară colţurile şi golurile din încăpere şi puteam ajunge până la pat cu ochii închişi. Nu trebuia decât să te înveţi.

Pe nevastă-sa, aşa cum mi-a spus chiar ea, o chema Concepción Castillo López; era tânără, măruntică, cu un chip de ştrengăriţă care o făcea simpatică, încrezută şi isteaţă ca toate madrilenele; mă privea cu îndrăzneală, vorbea cu mine despre orice, dar mi-a dovedit foarte repede – când i-am dat ocazia – că nu e nimic de făcut şi nu trebuie să mă aştept la nimic de la ea. Îşi iubea bărbatul, iar pentru ea nu exista pe lume altul decât el; mi-a părut rău, pentru că era frumuşică şi simpatică aşa cum nu sunt multe, deşi mi se părea diferită de femeile din părţile noastre, dar cum ea nu mi-a dat nas niciodată, iar, pe de altă parte, eu mă simţeam intimidat, imaginea ei se înstrăina de mine tot mai mult, căpătând proporţii din ce în ce mai mari, astfel încât până la urmă mi s-a părut atât de îndepărtată, încât nici nu-mi mai trecea prin cap să mă gândesc la ea. Bărbatul era gelos ca un sultan şi probabil n-avea mare încredere în nevastă-sa, pentru că n-o lăsa să iasă nici măcar în capul scării; îmi aduc aminte că, într-o duminică după-amiază, când lui Estévez i-a venit ideea să mă invite la o plimbare prin parcul Retiro împreună cu el şi cu nevastă-sa, ore

întregi n-a făcut altceva decât să o acuze că se uită sau că nu se mai uită la unul şi la altul, iar ea suporta totul cu multă satisfacţie şi cu o expresie de tandreţe pe chip de nu ştiam ce să mai cred, pentru că nu mă aşteptam deloc la aşa ceva. În parcul Retiro am dat o raită pe aleile de pe malul lacului, iar la un moment dat Estévez s-a luat la ceartă cu un tip care trecea pe acolo, strigând şi vorbind atât de repede şi folosind cuvinte atât de rare, încât n-am priceput nici jumătate din ce spuneau; se pare că se certau pentru că tipul se uitase nu ştiu cum la Concepción, dar cel mai mult m-a mirat şi mă miră şi acum faptul că, în ciuda seriei de înjurături pe care şi le azvârliseră în obraz unul celuilalt, n-au dat nici un semn că s-ar putea lua la bătaie. S-au înjurat de mamă, s-au făcut în gura mare unul pe celălalt neruşinaţi şi încornoraţi, s-au declarat dispuşi să-i mănânce unul altuia bojocii, dar, foarte ciudat, nu s-au atins nici măcar de un fir de păr din capul celuilalt. Eu unul eram îngrozit de asemenea obiceiuri ciudate, dar, cum e şi firesc, nu m-am băgat, deşi eram gata oricând să sar în ajutorul prietenului meu. Când s-au săturat de înjurături, a plecat

fiecare de unde venise și astfel s-a terminat toată tărășenia.

Așa mai zic și eu! Dacă la țară oamenii ar fi la fel de înțelegători precum cei de la oraș, pușcăriile ar fi goale ca niște insule pustii.

Cam după două săptămâni, când încă nu cunoșteam mare lucru din Madrid, căci nu e un oraș pe care să-l înveți pe fugă, m-am hotărât s-o iau din nou la drum și să-mi ating ținta pe care mi-o fixasem, astfel încât mi-am pus puținele lucrușoare într-o mică valiză pe care am cumpărat-o, mi-am luat bilet de tren și, însoțit de Estévez, care nu m-a părăsit până în ultima clipă, m-am dus la gară – alta decât cea de la sosire – și am pornit spre La Coruña, port de tranzit, după cum am aflat, pentru vapoarele spre America. Călătoria a durat mai mult decât cea pe care am făcut-o din sat spre Madrid, întrucât distanța e mai mare, dar, cum călătoream noaptea și nu eram eu ăla care să nu doarmă din cauza clătinăturilor și a zgomotului de tren, a trecut mai repede decât credeam și decât mă anunțaseră vecinii, iar la câteva ore după ce m-am trezit m-am pomenit la malul

mării, care m-a lăsat cu gura căscată, atât mi s-a părut de întinsă şi de adâncă.

Însă, când am încercat să rezolv treburile cele mai urgente, mi-am dat imediat seama cât eram de naiv crezând că cele câteva pesetas pe care le aveam în buzunar erau de-ajuns pentru a pleca în America. Niciodată nu-mi trecuse prin cap cât de scumpă poate fi o călătorie pe mare! M-am dus la agenţie, am întrebat la un ghişeu, de unde m-au trimis să întreb la alt ghişeu, am stat la o coadă cel puţin trei ore, iar când am ajuns în faţa funcţionarului şi am vrut să mă interesez care destinaţie era mai potrivită şi cât avea să mă coste, acesta, fără să scoată o vorbă, mi-a întors spatele şi a revenit cu o hârtie în mână:

— Itinerare... preţuri... Plecarea din La Coruña, în zilele de 5 şi 20 ale lunii.

Am încercat să-i explic faptul că aş fi vrut să vorbesc cu el despre călătorie, dar degeaba. Mi-a tăiat scurt vorba, lăsându-mă complet descumpănit.

— Nu insistaţi.

Am plecat cu foaia de itinerare şi preţuri încercând să nu uit zilele de plecare. Ce altceva puteam face?

În casa unde locuiam stătea şi un sergent de artilerie, care s-a oferit să-mi descifreze tot ce era scris pe hârtiile pe care mi le-au dat de la agenţie, iar când mi-a spus preţul şi condiţiile de plată, am simţit că-mi fuge pământul de sub picioare, pentru că mi-am dat seama că nu aveam nici jumătate din bani. Situaţia era gravă şi nu vedeam nici o soluţie; sergentul, pe care îl chema Adrián Nogueira, încerca să mă încurajeze – fusese în America – şi-mi vorbea tot timpul de La Habana, ba chiar de New York. Eu – de ce să nu recunosc? – îl ascultam ca prostul, invidiindu-l cum n-am invidiat pe nimeni niciodată, dar dându-mi seama că din toată vorbăria lui n-aveam nimic de câştigat, decât să mi se facă o poftă şi mai mare de ducă; într-o bună zi l-am rugat să tacă din gură, pentru că m-am hotărât să rămân în ţară; a făcut o mutră nedumerită, cum n-am mai văzut, dar, fiind un tip discret şi rezervat ca orice galician, n-a mai abordat acest subiect nici măcar în treacăt.

Aveam capul făcut terci de cât mi-am frământat creierii gândindu-mă ce să fac, iar pentru că orice soluţie mi se părea mai bună decât cea de a mă întoarce în

sat, m-am agăţat de ce-am putut: am fost hamal în gară şi în port, am ajutat la bucătărie la hotelul Terminus, un timp am fost paznic de noapte la Fabrica de Tutun; am făcut câte puţin din toate, instalându-mă în cele din urmă în casa Apaşei, pe Calle del Papagayo, cum o iei în sus pe stânga, unde am fost omul bun la toate, deşi eram angajat în primul rând ca să-i dau afară în brânci pe cei care veneau să facă scandal.

Aşa am dus-o un an şi jumătate, dar dacă punem la socoteală şi jumătatea de an cât am hoinărit ici-colo prin lume, eram printre străini de doi ani şi începeam să-mi amintesc tot mai des de ceea ce lăsasem acasă; la început, mă gândeam doar noaptea, când mă culcam în patul instalat în bucătărie, dar încet-încet am început să mă gândesc ore întregi, până în ziua când m-a cuprins dorul – *la morriña*, cum se spune în Galicia – atât de puternic, încât voiam să mă văd din nou cât mai repede în căsuţa de la marginea drumului. Credeam că familia mă va primi cu tot dragul – pentru că timpul le vindecă pe toate –, iar dorinţa de a mă întoarce creştea de la o zi la alta ca ciupercile după ploaie. Am cerut

bani cu împrumut, ceea ce n-am obţinut prea uşor, dar până la urmă, dacă insişti, obţii orice, iar într-o bună zi, după ce mi-am luat rămas-bun de la toţi cei care mă ajutaseră, în frunte cu Apaşa, am făcut cale întoarsă, care se anunţa fericită dacă în lipsa mea dracul nu şi-ar fi băgat coada în căsnicia şi în casa mea, ceea ce pe vremea aceea nu ştiam. De fapt, era foarte firesc ca nevastă-mea, tânără şi frumoasă pe vremea aceea şi neavând habar de intenţiile mele, să sufere foarte mult de lipsa bărbatului; fugisem, comisesem păcatul cel mai mare, cel pe care n-ar fi trebuit să-l fac niciodată şi pentru care Dumnezeu a vrut să mă pedepsească, cine ştie, poate cu prea mare cruzime...

15

Trecuseră şapte zile de la întoarcere, când nevastă-mea, care mă primise, cel puţin în aparenţă, cu multă dragoste, m-a sculat din somn ca să-mi spună:

— Am impresia că te-am întâmpinat cu răceală.

— Da' de unde!

— Adevărul e că nu te aşteptam, nu-mi venea să cred că eşti tu...

— Dar acum îţi pare bine?

— Da, acum îmi pare bine...

Lola părea copleşită de tristeţe; ceva se schimbase în toată fiinţa ei.

— Te-ai gândit tot timpul la mine?

— Tot timpul, de ce crezi că m-am întors?

Nevastă-mea tăcea din nou.

— Doi ani nu sunt de ici, de colo...

— Aşa e...

— În doi ani, multe se pot întâmpla pe lume...

— În doi ani, pământul nu se învârte decât de două ori în jurul soarelui; așa mi-a spus un marinar din La Coruña.

— Nu-mi pomeni de La Coruña!

— De ce?

— Așa. De n-ar fi existat niciodată La Coruña!

Vocea i s-a făcut mai gravă când a spus aceste cuvinte, iar privirea îi era ca o pădure de umbre.

— Multe se pot întâmpla!

— Multe!

— Puteam să cred că în ăștia doi ani cât ai fost plecat te-a luat Dumnezeu la el!

— Ce vrei să spui?

— Nimic!

Lola s-a pus pe un plâns amarnic, iar în cele din urmă mi-a mărturisit, cu o voce abia auzită:

— O să am un copil.

— Alt copil?

— Da.

M-am îngrozit.

— Cu cine?

— Te rog să nu mă întrebi!

— Să nu te întreb? Cum să nu te întreb? Sunt bărbatul tău!

Ea a ridicat glasul.

— Bărbatul meu care a vrut să mă ucidă! Bărbatul meu care m-a părăsit timp de doi ani de zile! Bărbatul meu care fuge de mine ca de ciumă! Bărbatul meu...

— Opreşte-te!

Da, era mai bine să se oprească, aşa îmi spunea conştiinţa. Mai bine să treacă timpul, să se nască copilul... Vecinii vor începe să bârfească pe socoteala nevesti-mii, să se uite la mine chiorâş, să şuşotească atunci când mă văd...

— Vrei să o chem pe doamna Engracia?

— M-a văzut deja.

— Şi ce-a spus?

— Că totul merge bine.

— Nu la asta mă refer... Nu la asta...

— Dar la ce?

— La nimic... trebuie să găsim o soluţie.

Nevastă-mea m-a privit rugătoare.

— Pascual, ai fi în stare?

— Da, Lola, aş fi. Doar nu sunt primul!

— Pascual, simt că e mai puternic decât ceilalţi, simt că va trăi...

— Spre ruşinea mea!

— Sau spre fericirea ta, ce ştie lumea?

— Lumea? Nici o grijă, va şti foarte multe!

Lola zâmbea, cu un zâmbet de copil chinuit care-ţi făcea milă.

— Am putea face în aşa fel încât să nu se ştie!

— Vor şti cu toţii!

Nu-mi dădeam seama de răutatea mea – Dumnezeu mi-e martor –, dar aşa e omul, legat de obiceiuri ca măgarul de dârlogi.

Dacă, bărbat fiind, aş fi fost în stare să iert, aş fi făcut-o, dar lumea este cum este, iar orice încercare de a merge împotriva curentului e zadarnică.

— E mai bine să o chemăm.

— Pe doamna Engracia?

— Da.

— Pentru Dumnezeu, nu face asta! Alt avort? Iar să nasc doar ca să nasc, ca să dau de mâncare la viermi?

S-a aruncat la pământ, sărutându-mi picioarele.

— Îmi dau viaţa dacă mi-o ceri!

— Ce să fac cu ea?

— Îţi dau ochii şi sângele meu dacă te-am supărat cu ceva!

— La ce bun?

— Pieptul, cosiţa, dinţii! Cere-mi orice şi-ţi dau, dar nu mi-l lua, că doar pentru el mai trăiesc!

Cel mai bine era s-o las să plângă în voie, până ce cădea frântă, cu nervii zdrobiţi, dar potolită şi deci cu mintea la cap.

Maică-mea, care în ticăloşenia ei fusese poate codoaşa celor întâmplate, fugea de mine şi se ferea să-mi iasă în cale. Adevărul te poate arde ca focul! Îmi vorbea cât mai puţin, când intram pe o uşă, ea ieşea pe cealaltă, la ora cuvenită mă aştepta cu mâncarea gata, ceea ce nu se mai întâmplase până atunci şi nici nu avea să se mai întâmple – e trist, dacă te gândeşti că nu ştia decât de frică! –, şi se purta cu mine cu atâta blândeţe, încât mă miram. Dar n-am vrut să vorbesc cu ea despre Lola ; era o treabă care nu ne privea decât pe noi doi şi trebuia să o rezolvăm între noi.

Într-o bună zi, am chemat-o pe Lola şi i-am spus :

— Poţi fi liniştită.

— De ce?

— N-o va chema nimeni pe doamna Engracia.

Lola a rămas o clipă pe gânduri, ca o egretă.

— Eşti un om bun, Pascual.

— Aşa e, mai bun decât îţi închipui.

— Mai bun decât mine.
— N-are rost să mai vorbim. Al cui e?
— Te rog să nu mă întrebi!
— Prefer să ştiu, Lola.
— Dar mi-e frică să-ţi spun.
— Frică?
— Da, să nu-l omori.
— Atât de mult îl iubeşti?
— Nu-l iubesc.
— Păi, atunci?
— Tu nu te linişteşti până nu vezi sânge...

Cuvintele astea mi-au rămas întipărite în minte, parcă scrise cu litere de foc, şi vor muri odată cu mine.

— Şi dacă îţi promit că nu se întâmplă nimic?
— Nu te cred.
— De ce?
— Pentru că nu se poate, Pascual, eşti un bărbat adevărat!
— Slavă Domnului, dar ştiu şi să mă ţin de cuvânt.

Lola mi s-a aruncat în braţe.

— Aş da nu ştiu câţi ani din viaţă ca să nu se fi întâmplat nimic.
— Te cred.
— Şi ca să mă ierţi!

— Te iert, Lola. Dar trebuie să-mi spui...

— Da.

Era mai palidă ca niciodată, desfigurată ; chipul ei îţi făcea frică, o frică îngrozitoare ca nu cumva nenorocirile să se fi întors odată cu mine ; i-am luat capul în mâini, am mângâiat-o, i-am vorbit cu mai multă duioşie decât ar arăta vreodată soţul cel mai credincios din lume ; i-am pus capul pe umăr, înţelegându-i suferinţa fără margini şi cu teamă parcă să n-o văd că leşină la întrebarea mea.

— Cum îl cheamă ?

— Băţosul !

— Băţosul ?

Lola n-a mai apucat să răspundă.

Murise, capul îi căzuse pe piept, iar părul pe faţă... S-a mai ţinut o clipă dreaptă, aşa cum era aşezată, apoi a căzut pe podeaua cu pietriş din bucătărie...

16

Un cuib de năpârci mi se răsucea în piept, iar cu fiecare picătură de sânge care-mi curgea în vene o scorpie îmi muşca trupul.

Am pornit în căutarea celui care-mi ucisese nevasta şi îmi necinstise sora, bărbatul care îmi umpluse inima cu fiere ca nimeni altul; n-a fost uşor să dau de el, pentru că se ascundea. Cum aflase de sosirea mea, banditul părăsise regiunea şi timp de patru luni n-a mai apărut prin Almendralejo; m-am dus după el, am ajuns la casa lui Nieves, am dat de Rosario... Ce mult se schimbase! Părea îmbătrânită înainte de vreme, cu faţa plină de riduri timpurii, cu cearcăne negre la ochi şi părul atârnând; îţi era milă când o priveai, mai ales când ştiai ce frumoasă fusese.

— Ce cauţi pe-aici?

— Caut un bărbat!

— Ce fel de bărbat e ăla care fuge din fața dușmanului?

— Nu știu...

— Și ce bărbat e ăla care fuge când știe că-i vor veni musafiri și nu-i așteaptă?

— Nu știu... Unde e?

— Habar n-am, a plecat ieri.

— Încotro s-a dus?

— Habar n-am.

— Nu știi?

— Nu.

— Ești sigură?

— Așa cum sunt sigură de ziua de azi.

Părea că spune adevărul; Rosario îmi arătase că mă iubește când se întorsese acasă ca să aibă grijă de mine, lăsându-l pe Bățosul.

— Nu știi dacă s-a dus departe de aici?

— Nu mi-a spus nimic.

N-aveam altceva de făcut decât să aștept și să rabd; un bărbat adevărat nu-și varsă furia față de un ticălos pe capul primului venit.

— Știai ce se întâmplă?

— Da.

— Și nu spuneai nimic?

— Cui să spun?

— Ai dreptate, n-aveai cui...

De fapt, ăsta era adevărul, n-avea cui să spună; sunt lucruri care nu interesează pe oricine, care trebuie să le ţii numai pentru tine, ca o cruce pe care trebuie s-o duci singur, şi să nu le spui nimănui. Oamenilor nu le poţi spune tot ce ţi se întâmplă, pentru că de cele mai multe ori nici nu te pot înţelege.

Rosario a vrut să plece împreună cu mine.

— Nu mai vreau să rămân aici nici măcar o zi, sunt obosită.

S-a întors acasă, sfioasă şi parcă împăcată, umilă şi harnică aşa cum n-o văzusem niciodată; se ocupa de mine cu o grijă pentru care n-am putut şi din păcate nu voi putea niciodată să-i mulţumesc aşa cum trebuie. Datorită ei aveam tot timpul cămaşa curată, îmi ţinea socotelile la bani cu multă cumpătare, dacă veneam mai târziu, găseam întotdeauna mâncarea caldă... Era o plăcere să trăieşti aşa! Zilele treceau uşoare ca fulgii; nopţile erau liniştite ca la mânăstire şi parcă scăpasem de toate gândurile negre care mă chinuiau pe vremuri. Ce îndepărtate mi se păreau zilele agitate din La Coruña! Cât de pierdută în negura vremii mi se părea uneori perioada bătăilor cu cuţitul! Amintirea Lolei, care îmi lăsase un gol atât de adânc

în inimă, începea să se șteargă, iar trecutul cădea încet-încet în uitare, până când steaua cea rea, ce părea să mă urmărească toată viața, a hotărât, spre nenorocul meu, să-l reînvie.

Eram în cârciuma lui Martinete când tânărul Sebastián mi-a dat de veste.

— L-ai văzut pe Bățosul?

— Nu, de ce mă întrebi?

— Te întreb și eu așa; zice lumea că s-a întors în sat.

— În sat?

— Așa se spune.

— Nu mă minți?

— Asta-i bună, ce te-a apucat? Îți spun și eu ce-am auzit! De ce să te mint?

Mi-a trebuit ceva timp ca să aflu dacă spune adevărul. M-am întors în fugă acasă; mergeam ca din pușcă, fără să văd pe unde calc. În ușă am dat de mama.

— Unde e Rosario?

— În casă.

— Singură?

— Da, de ce întrebi?

N-am răspuns; am intrat în bucătărie și am dat peste ea mestecând în mâncare.

— Unde e Bățosul?

Rosario a tresărit; și-a ridicat capul și, cu mult calm, cel puțin în aparență, mi-a spus:

— De ce mă întrebi?
— Fiindcă s-a întors în sat.
— În sat?
— Aşa am aflat.
— N-a trecut pe-aici.
— Eşti sigură?
— Îţi jur!
Nu era nevoie să se jure; aşa era, încă nu venise, deşi avea să sosească destul de repede, ferches ca un Făt-Frumos şi ţanţoş ca un păun.
În uşă a dat de mama, care stătea de pază.
— Pascual e acasă?
— Ce vrei de la el?
— Nimic, vreau să stăm de vorbă.
— Despre ce să staţi de vorbă?
— Avem noi doi o treabă.
— Intră! E în bucătărie.
Bătosul a intrat cu pălăria pe cap, fluierând.
— Bună, Pascual!
— Bună, Paco! Poţi să-ţi scoţi pălăria din cap, că ai intrat într-o casă de oameni.
Bătosul şi-a scos pălăria.
— Dacă-ţi face plăcere...
Voia să pară calm şi senin, dar nu reuşea; se vedea că era nervos şi parcă nu era în apele lui.

— Bună, Rosario!

— Bună, Paco!

Soră-mea i-a surâs cu un zâmbet plin de laşitate, care nu mi-a plăcut; bărbatul zâmbea şi el, dar buzele parcă-şi pierduseră culoarea.

— Ştii pentru ce am venit?

— Aştept să-mi spui.

— S-o iau pe Rosario!

— Îmi închipuiam, Băţosule, numai că pe Rosario n-o s-o iei cu tine.

— N-o s-o iau cu mine?

— Nu.

— Şi cine o să mă împiedice?

— Eu.

— Tu?

— Da, eu, sau poate nu mă crezi în stare?

— Nu prea...

În clipa aceea mă simţeam rece ca un şarpe, aşa că mi-am calculat cu precizie toate gesturile. Mi-am netezit haina, am măsurat distanţa şi, fără să-l las să mai spună altceva, de frică să nu se întâmple ca data trecută, i-am tras o lovitură atât de puternică cu un scăunel drept în mijlocul feţei, încât a căzut pe spate ca mort, lângă

prichiciul sobei. A dat să se ridice, şi-a scos cuţitul din buzunar, iar pe chip i se vedeau nişte strâmbături iuţi şi înfricoşătoare; oasele spatelui i se rupseseră şi nu se putea mişca. L-am luat pe sus şi l-am dus până la marginea drumului.

— Băţosule, mi-ai omorât nevasta...

— Era o ştoarfă!

— O fi fost, dar tu ai omorât-o. Mi-ai necinstit sora...

— Era gata necinstită când am cunoscut-o!

— O fi fost necinstită, dar tu ai nenorocit-o! Mai ai ceva de spus? Mi-ai dat târcoale până când m-ai găsit; eu n-am vrut să te rănesc, nici să-ţi rup coastele...

— Lasă că mă fac eu bine, şi-atunci...

— Atunci ce-o să-mi faci?

— O să te împuşc ca pe un câine turbat!

— Deocamdată eşti la cheremul meu!

— Nu eşti în stare să mă omori!

— Nu sunt în stare să te omor?

— Nu.

— Cum poţi să spui aşa ceva? Eşti foarte sigur pe tine!

— Nu s-a născut încă omul care...

Era în culmea furiei.

— Acum poţi să pleci!

— Plec când vreau eu!

— Pleacă imediat, dacă poţi!

— Dă-mi-o înapoi pe Rosario!

— Nu vreau!

— Dă-mi-o înapoi, că te omor!

— Ucide-mă dacă poţi, în halul în care eşti!

— Nu vrei să mi-o dai?

— Nu!

Făcând un efort supraomenesc, Băţosul încercă să mă dea la o parte. L-am apucat de gât şi l-am lipit de pământ.

— Pleacă de-aici! Vezi-ţi de drum!

— Nu vreau!

Ne-am opintit amândoi, l-am trântit la pământ şi, ţinând genunchiul pe pieptul lui, i-am mărturisit:

— Nu te omor pentru că aşa am promis...

— Cui?

— Lolei.

— Aşadar mă iubea?

Obrăznicia asta le întrecea pe toate. Am apăsat puţin mai tare... Carnea pieptului sfârâia ca pe frigare... A început să-i curgă sânge din gură. Când m-am ridicat, capul i-a căzut într-o parte, fără nici o vlagă...

17

Am stat trei ani la închisoare, trei ani de amărăciune apăsători şi lungi, care la început păreau că nu vor trece niciodată, iar după aceea mi s-a părut că au trecut ca un vis; trei ani de muncă zilnică în atelierul de cizmărie al închisorii, ieşind în pauză să mă plimb în curte la soare, de care duceam atâta lipsă, privind cum trec orele cu dor în suflet, al căror număr, spre nenorocul meu, va fi redus datorită purtării mele exemplare.

E trist, dacă stai să te gândeşti că, de puţinele ori când mi s-a întâmplat în viaţă să mă port ceva mai bine, fatalitatea, steaua mea cea rea care, aşa cum spuneam şi mai înainte, parcă ţinea morţiş să mă însoţească până la moarte, răsucea şi întorcea în aşa fel lucrurile pe dos, încât toată bunăvoinţa de care eram capabil nu mai servea la nimic. Mai mult, nu numai că nu servea

la nimic, însă, fiind deviată şi denaturată, îmi atrăgea necazuri şi mai mari. Dacă m-aş fi purtat rău, aş fi rămas la Chinchilla cei douăzeci şi opt de ani pe care mi i-au dat, aş fi putrezit de viu ca toţi puşcăriaşii, mi s-ar fi urât de viaţă încât mi-aş fi pierdut minţile, aş fi fost disperat, aş fi blestemat cerul şi pământul, iar sufletul mi s-ar fi umplut până la urmă de otravă, dar aş fi fost tot acolo, plătind pentru faptele mele, la adăpost de alte crime sângeroase, închis la puşcărie, dar, fără nici o îndoială, cu capul pe umeri, aşa cum m-a făcut mama, fără altă vină decât păcatul originar. Dacă m-aş fi purtat aşa şi-aşa, ca mai toţi deţinuţii, cei douăzeci şi opt de ani s-ar fi transformat în paisprezece sau şaisprezece ; la ieşirea din închisoare, mama va fi murit de moarte bună ; soră-mea Rosario şi-ar fi pierdut tinereţea, odată cu tinereţea s-ar fi dus şi frumuseţea ei, fără frumuseţe n-ar mai fi fost nici o primejdie, iar eu – sărmanul de mine, acest nefericit învins de viaţă care nu vă trezeşte nici un strop de milă nici dumneavoastră, nici restului societăţii – aş fi ieşit blând ca un miel, moale ca o cârpă şi probabil la adăpost de pericolul de a înfăptui alte rele. În clipa

asta, cine știe, aș fi locuit poate undeva, oriunde, făcând o muncă oarecare, din care să pot trăi, încercând să uit ce-a fost în trecut și privind doar spre viitor; și poate aș fi reușit... Dar m-am purtat cât am putut de bine, am strâns din dinți și am îndeplinit exemplar ceea ce mi se poruncea, am reușit să înduioșez justiția, am căpătat rapoarte bune de la director... și mi-au dat drumul; porțile s-au deschis în fața mea și m-au lăsat fără nici o apărare în fața răului. Atât mi-au spus:

— Ți-ai ispășit pedeapsa, Pascual; poți să pornești din nou la luptă, să te întorci la viață, să-i suporți pe toți, să vorbești din nou cu toată lumea, să trăiești laolaltă cu ei...

Și, crezând că-mi fac o favoare, m-au nenorocit definitiv.

Toate aceste cugetări nu mi-au trecut prin cap când am scris prima oară acest capitol, precum și celelalte două care urmează; dar mi s-au furat foile (nici acum nu-mi explic de ce), chiar dacă dumneavoastră vi se pare ciudat și nu mă credeți, și, poate pentru că eram mâhnit din cauza acestei răutăți fără rost, care m-a întristat foarte tare, poate pentru că eram derutat

de faptul că trebuie s-o iau de la capăt cu amintirile şi să-mi limpezesc ideile, mi-au încolţit în minte când am reînceput să scriu; iar pentru că nu consider că orice întâmplare nedorită e o pedeapsă – am avut parte de destule pedepse nu numai pentru relele pe care le-am făcut, ci şi pentru că sunt slab de fire –, le aştern pe hârtie aşa cum mi-au trecut prin cap, ca să le judecaţi dumneavoastră cum credeţi.

Când am ieşit din puşcărie, câmpia mi s-a părut mai tristă, mult mai tristă decât mi-o imaginasem. La închisoare mi-o închipuiam – cine ştie de ce – verde şi înfloritoare ca o păşune, roditoare şi frumoasă, cu lanuri de grâu şi cu ţărani care muncesc cu trudă la câmp, voioşi de dimineaţa până seara, cântând, cu sticla de vin alături şi fără nici un gând rău în minte, dar am descoperit-o pârjolită şi uscată ca un cimitir, singuratică şi pustie ca o biserică de ţară în ziua de după hram...

Chinchilla e un sat urât, ca toate satele din La Mancha, strivit parcă sub o tristeţe apăsătoare, cenuşiu şi pricăjit ca toate satele în care oamenii nu-şi scot nasul din casă, dar n-am rămas acolo decât atât cât a fost necesar ca să iau trenul ce avea să

mă ducă în sat, la mine acasă, la ai mei, în satul pe care aveam să-l regăsesc așa cum îl lăsasem, la casa care strălucea în soare ca un giuvaer, la familia care nu se aștepta să mă vadă atât de repede, căreia nici prin gând nu-i trecea că mă voi întoarce atât de curând, la mama pe care Dumnezeu o mai domolise poate în răstimpul acestor trei ani, la sora mea, mult iubita mea soră, care era o sfântă, care va sări în sus de bucurie văzându-mă.

Trenul a sosit cu o întârziere de mai multe ore. Mă mir și azi cum un om care acumulase în el atâtea ore de așteptare poate să manifeste o asemenea nerăbdare pentru o întârziere de un ceas, dar adevărul e că așa a fost, eram nerăbdător, așteptarea mă enerva, de parcă m-aș fi grăbit pentru cine știe ce treabă importantă. M-am plimbat prin gară, m-am dus la cârciumă, am dat o raită pe un câmp din vecinătate... Nu era nimic de făcut; trenul nu mai sosea, nu se vedea încă, fiind probabil departe din cauza întârzierii. Îmi aduceam aminte de pușcăria ce se vedea undeva în depărtare, dincolo de clădirea gării; părea pustie, dar era plină ochi, o temniță pentru o grămadă de nefericiți cu

viața cărora se puteau umple sute și sute de pagini. Îmi aduceam aminte de director, de ultima oară când l-am văzut. Era un bătrânel chel, cu mustață căruntă și ochii albaștri ca cerul; îl chema don Conrado. Țineam la el ca la un tată, fiindu-i recunoscător pentru nenumăratele cuvinte de mângâiere pe care mi le spusese cu diferite ocazii. Ultima oară l-am văzut la el în birou, unde mă chemase.

— Pot să intru, don Conrado?

— Intră, băiete.

Avea o voce hodorogită de ani și de meteahna fumatului, dar când ne spunea „băiete“ parcă răgușea și mai tare de duioșie, de parcă glasul începea să-i tremure înainte să-i iasă pe buze. M-a invitat să iau loc de cealaltă parte a biroului; mi-a întins tabachera mare cu tutun, din piele de capră; a scos și un pachet cu foițe de țigară din care m-a poftit să mă servesc.

— O țigară?

— Mulțumesc, don Conrado.

Don Conrado a început să râdă.

— Ca să vorbească omul cu tine, e mai bine să fie mult fum. Ca să se vadă mai puțin cât ești de urât.

Râdea în hohote, un râs care până la urmă s-a transformat într-o tuse din cauza căreia era să se înece, umflat şi roşu la faţă ca o pătlăgică. A căutat cu mâna într-un sertar, de unde a scos două pahare şi o sticlă de coniac. Eram foarte mirat; e adevărat că întotdeauna se purtase frumos cu mine, dar niciodată ca în ziua aceea.

— Ce s-a întâmplat, don Conrado?

— Nimic, băiete, nimic... Hai, bea... pentru că eşti liber!

Iar l-a apucat tusea. Eu tocmai mă pregăteam să întreb:

— Pentru că sunt liber?

Dar el îmi făcea semne cu mâna să nu spun nimic. De data asta, s-a întâmplat invers: tusea s-a transformat în râs.

— Da. Hoţ să fii, noroc să ai!

Şi râdea bucuros de vestea pe care mi-o dădea, mulţumit că scapă de mine. Bietul don Conrado, ce om bun era! Dacă ar fi ştiut el că lucrul cel mai bun care mi se putea întâmpla ar fi fost să nu ies de acolo! Când am revenit la Chinchilla, la aceeaşi închisoare, mi-a mărturisit asta cu lacrimi în ochi, în ochii aceia doar puţin mai albaştri decât lacrimile.

— Gata, să vorbim serios! Citeşte aici...

Mi-a pus în față ordinul de eliberare. Nu-mi venea să-mi cred ochilor.

— L-ai citit?

— Da, domnule.

A deschis un dosar din care a scos două hârtii identice: hotărârea de punere în libertate.

— Uite, asta e pentru tine; cu hârtia asta te poți duce unde vrei. Semnează aici, fără să o pătezi.

Am îndoit hârtia și am băgat-o în buzunar... Eram liber! N-aș fi în stare să explic ceea ce se petrecea cu mine în clipa aceea. Don Conrado a devenit serios; mi-a ținut o predică despre cinste și bunele moravuri, mi-a dat patru sfaturi în legătură cu pornirile mele, pe care, dacă le-aș fi ascultat, m-ar fi scutit de multe necazuri mari; când a terminat, ca să fie totul perfect, mi-a dat douăzeci și cinci de pesetas din partea Asociației Doamnelor pentru Salvarea Deținuților, o instituție de binefacere cu sediul la Madrid al cărei scop era să ne vină în ajutor.

Apoi a apăsat pe sonerie și s-a prezentat un paznic de închisoare. Don Conrado mi-a întins mâna.

— La revedere, băiete! Domnul să te aibă în paza lui!

Eu unul nu-mi încăpeam în piele de bucurie. S-a întors către paznic.

— Muñoz, mergi cu domnul până la poartă. Înainte, trebuie să treacă pe la administraţie; să i se dea tot ce-i trebuie pentru opt zile.

Pe Muñoz nu l-am mai văzut niciodată. Dar pe don Conrado l-am revăzut peste trei ani şi jumătate.

În cele din urmă, a venit şi trenul; în viaţa asta, mai devreme sau mai târziu, toate vin la timpul lor; doar iertarea celor faţă de care am greşit nu mai vine, ba chiar de multe ori pare că se îndepărtează de noi. M-am urcat în compartiment şi, după o zi şi jumătate de hurducăială, am ajuns la gara din satul nostru, care îmi era atât de familiară şi la imaginea căreia mă gândisem tot timpul călătoriei. Nimeni, absolut nimeni, poate doar Dumnezeu acolo sus, nu ştia că sosesc, dar totuşi – nu ştiu ce idei ciudate îmi veniseră – îmi închipuisem peronul plin de oameni veseli ca de sărbătoare, primindu-mă cu braţele deschise, fluturând batiste, strigându-mi numele încât să răsune toată gara.

Când am sosit, un fior rece ca un cuţit ascuţit mi s-a împlântat în inimă. În gară nu era nimeni. Se făcuse noapte, iar şeful gării, domnul Gregorio, cu felinarul cu fitil, verde pe o parte şi roşu pe cealaltă, şi cu steguleţul înfipt în teaca de tablă, tocmai dădea semnalul de plecare. Acum avea să se întoarcă spre mine, să mă recunoască şi să mă felicite.

— Ia te uită! Pascual! Ce-i cu tine?

— Sunt liber, domnule Gregorio!

— Bravo, bravo!

Şi s-a întors cu spatele, fără să-mi mai dea nici o atenţie. Apoi a intrat în ghereta lui. Eu aveam chef să urlu: „Liber, domnule Gregorio! Sunt liber!", pentru că îmi închipuiam că nu a înţeles. Dar m-am oprit şi am renunţat. Sângele îmi zvâcnea în urechi, iar lacrimile erau cât pe ce să ţâşnească din amândoi ochii. Domnului Gregorio nu-i păsa nici cât negru sub unghie că sunt liber.

Am ieşit din gară cu bocceaua pe umăr, am cotit-o pe o potecă din care dădeam în strada care ducea spre casă fără să trebuiască să trec prin sat şi am luat-o la picior. Eram cuprins de o mare tristeţe; domnul Gregorio îmi nimicise toată bucuria

cu cuvintele sale descurajatoare și mă simțeam năpădit de un șuvoi de idei negre și de presimțiri rele pe care zadarnic încercam să le alung, căci nu puteam scăpa de ele. Noaptea era senină, fără nori, iar luna, ca o ostie, părea țintuită în mijlocul cerului. Încercam să nu mă gândesc la frigul care mă cuprindea încet-încet.

Puțin mai departe, în dreapta cărării, pe la jumătatea drumului, era cimitirul, așa cum îl lăsasem, cu gardul de chirpici negricios, cu chiparosul înalt, care nu se schimbase câtuși de puțin și cu cucuvaia care șuiera printre crengi. Cimitirul unde se odihneau tata și furia lui, Mario cel inocent, nevastă-mea, care se simțise părăsită, și Bățosul cu toată fanfaronada lui. Cimitirul unde putrezeau rămășițele celor doi copii ai mei, unul lepădat, iar celălalt, pe nume Pascualillo, care timp de unsprezece luni cât i-a fost dat să trăiască fusese ca un soare pentru mine...

Mă simțeam neliniștit la ideea de a ajunge în sat în felul acesta, singur, noaptea, trecând mai întâi pe lângă cimitir. Părea că Dumnezeu însuși mi-l scotea în față, anume ca să mă facă să meditez la

faptul că nu suntem mare lucru pe lumea asta!

Umbra trupului îmi mergea tot timpul în faţă, lungă, foarte lungă, ca o stafie, lipită de pământ şi modificându-se în funcţie de teren, când lungindu-se dreaptă pe drum, când înălţându-se pe gardul cimitirului, de parcă ar fi vrut să se caţere pe el. Am luat-o la fugă; umbra fugea şi ea. M-am oprit pe loc; umbra s-a oprit şi ea. M-am uitat spre stele; nu era nici un norişor pe tot întinsul cerului. Umbra avea să mă însoţească pas cu pas până acasă.

M-a apucat frica, o frică inexplicabilă; îmi închipuiam că scheletele morţilor au ieşit din morminte ca să mă privească trecând. Nu îndrăzneam să-mi ridic capul; am grăbit pasul; parcă nu-mi mai simţeam greutatea corpului, nici a valizei. În clipa aceea, aş fi zis că am mai multă putere ca niciodată. La un moment dat, alergam iute, ca un câine fugărit; alergam ca un nebun, de parcă aş fi fost blestemat sau posedat. Când am ajuns acasă, eram la capătul puterilor; n-aş mai fi putut face un pas în plus...

Am pus valiza jos şi m-am aşezat pe ea. Nu se auzea nici un zgomot; mai mult

ca sigur, Rosario şi mama dormeau, nebănuind nici pe departe că mă întorsesem, că eram liber şi la câţiva paşi de ele. Poate că soră-mea, înainte de a se băga în pat, s-o fi rugat la Maica Domnului – spunând rugăciunea care îi plăcea ei cel mai mult – pentru eliberarea mea! Poate că în clipele acelea tocmai mă visa şi suferea văzându-mă nenorocit, culcat pe nişte scânduri în celulă, gândindu-mă la ea, singura persoană la care am ţinut cu adevărat în viaţă. Poate că era îngrozită, victima unui coşmar.

Eram în faţa uşii de o bună bucată de timp, liber, sănătos tun, gata să iau totul de la capăt şi să o mângâi, să-i spun vorbe de alint, s-o văd cum îmi zâmbeşte.

Nu ştiam ce să fac; m-am gândit să le strig... Dar li s-ar fi făcut frică; cine-i nebun să te strige la ora asta? Poate că nici nu vor avea curajul să deschidă uşa. Dar nici nu mai puteam să rămân acolo, mi-era cu neputinţă să aştept să se crape de ziuă stând aşa pe valiză.

Pe drum veneau doi bărbaţi vorbind între ei cu voce tare; păreau binedispuşi, chiar bucuroşi; veneau dinspre Almendralejo, poate că avuseseră întâlnire cu iubitele lor. I-am recunoscut imediat; era vorba

despre León, fratele lui Martinete, şi tânărul Sebastián. M-am ascuns; nu ştiu de ce, dar vederea lor nu-mi cădea bine.

Au trecut foarte aproape de casă, foarte aproape de mine, iar discuţia lor se auzea cât se poate de clar.

— Ai văzut doar ce-a păţit Pascual.

— Şi n-a făcut nimic altceva decât ceea ce ar fi făcut oricare dintre noi.

— Să-şi apere nevasta.

— Exact.

— Şi acum e la Chinchilla, la mai bine de o zi de mers cu trenul; în curând se vor face trei ani...

M-am simţit cuprins de o mare bucurie; mi-a trecut ca un fulger prin minte să ies din ascunzătoare, să mă arăt în faţa lor, să-i îmbrăţişez... dar am preferat să nu fac nimic; închisoarea mă mai domolise, mă învăţase să-mi stăpânesc pornirile.

I-am lăsat să se îndepărteze. Când am socotit că sunt destul de departe, am ieşit din şanţ şi m-am îndreptat spre uşă. Valiza era tot acolo, dar ei n-o văzuseră. Dacă ar fi văzut-o, s-ar fi dat mai aproape, eu ar fi trebuit să ies şi să le explic, iar ei ar fi crezut că mă ascund sau că fug de ei.

N-am mai stat pe gânduri; m-am apropiat de ușă și am ciocănit de două ori. Nu mi-a răspuns nimeni; am așteptat câteva minute. Nimic. Am bătut din nou, de data asta cu mai multă putere. Înăuntru s-a aprins o lumânare.

— Cine e?

— Eu.

— Care eu?

Era vocea mamei. M-am bucurat auzind-o, de ce să mint?

— Sunt eu, Pascual.

— Pascual?

— Da, mamă, Pascual!

A deschis ușa; la lumina lumânării, semăna cu o vrăjitoare.

— Ce vrei?

— Cum adică ce vreau?

— Păi, da!

— Să intru. Ce altceva să vreau?

Arăta ciudat. Oare de ce se purta așa cu mine?

— Ce-i cu dumneata, mamă?

— Nimic, ce să fie?

— Pari foarte mirată!

Sunt sigur că mama ar fi preferat să nu mă mai vadă niciodată. Ura de altădată

părea că mă cuprinde din nou, deşi încercam să o izgonesc, să mă dezbar de ea.

— Unde-i Rosario?

— A plecat.

— A plecat?

— Da.

— Unde s-a dus?

— La Almendralejo.

— Iar?

— Iar.

— Are pe cineva?

— Da.

— Pe cine?

— Da' ţie ce-ţi pasă?

Aveam impresia că se prăbuşeşte cerul peste mine. Totul mi se părea ca în ceaţă; m-am gândit că poate visez. Câteva clipe am tăcut amândoi.

— Şi de ce s-a dus?

— Uite-aşa!

— N-a vrut să mă aştepte?

— Nu ştia că vii. Vorbea tot timpul despre tine...

Biata Rosario, ce viaţă nefericită avea, deşi avea un suflet atât de bun!

— N-aveaţi ce mânca?

— Câteodată.

— De-aia a plecat?

— Cine ştie!

Am tăcut iarăşi.

— Vine să te vadă?

— Da, destul de des. Pentru că şi tipul e de-aici!

— Tipul?

— Da.

— Cine e?

— Tânărul Sebastián.

Am crezut că mor. Aş fi dat orice, numai să nu fi ieşit din puşcărie.

18

Rosario a venit să mă vadă imediat ce a aflat de întoarcerea mea.

— Abia ieri am aflat că te-ai întors. Nici nu ştii cât m-am bucurat!

Ce bine îmi făcea să-i ascult cuvintele!

— Ba ştiu, Rosario, îmi închipui. Şi eu abia aşteptam să te văd!

Vorbeam politicos, de parcă eram doi străini, de parcă făcusem cunoştinţă abia de zece minute. Amândoi făceam tot ce puteam pentru ca discuţia să pară firească. După câteva momente, am întrebat-o, doar ca s-o întreb ceva:

— Ai plecat din nou de-acasă?

— După cum vezi.

— Erai atât de nerăbdătoare să pleci?

— Destul de nerăbdătoare.

— Şi n-ai putut să mai aştepţi?

— N-am vrut.

Vocea i s-a înăsprit.

— Nu mai aveam chef de alte nenorociri...

O înţelegeam; biata de ea, îndurase destule.

— Hai să lăsăm toate astea, Pascual.

Rosario zâmbea ca întotdeauna, un zâmbet trist şi parcă obosit pe care îl au toţi nefericiţii cu suflet bun.

— Să trecem la altceva... Să ştii că îţi caut nevastă.

— Mie?

— Da.

— Vrei să mă însori?

— Da, omule. De ce te miri?

— Nu mă mir... Mi se pare ciudat. Cui să-i placă de mine?

— S-o găsi cineva. Eu cum te plac?

Mi-a făcut plăcere să-mi spună că ţine la mine, deşi ştiam asta; mi-a plăcut şi că voia să mă însoare. Aşa e omul!

— Şi la cine te gândeşti?

— La nepoata doamnei Engracia.

— Esperanza?

— Da.

— Frumoasă fată!

— Te iubeşte dinainte de a te fi însurat.

— Dar n-a lăsat nimic să se vadă!

— Ce vrei, fiecare face cum crede!

— Şi tu ce i-ai spus?

— Nimic, că într-o bună zi o să te întorci acasă.

— Uite că m-am întors...

— Slavă Domnului!

Logodnica la care se gândea Rosario pentru mine era într-adevăr o femeie frumoasă. Nu semăna cu Lola, era cu totul diferită de ea, ceva între ea şi nevasta lui Estévez, ba chiar, dacă te uitai mai bine, semăna puţin şi cu soră-mea. Pe vremea aceea, avea cam treizeci, treizeci şi doi de ani, dar părea mult mai tânără şi nu-şi arăta deloc vârsta. Era foarte credincioasă, chiar uşor mistică, lucru rar pe meleagurile noastre, lăsându-se în voia ursitei ca ţiganii, considerând şi spunând mereu că soarta omului nu poate fi schimbată. „La ce bun să te opui? Ce ţi-e scris în frunte ţi-e pus".

Locuia într-o casă pe deal, împreună cu mătuşa ei, doamna Engracia, soră vitregă cu răposatul ei tată, căci rămăsese de mică orfană de ambii părinţi, şi, cum era ascultătoare din fire şi cam timidă, nimeni nu putea spune că ar fi văzut-o umblând sau certându-se cu careva şi cu atât mai puţin cu mătuşa ei, pe care o respecta foarte mult. Era curată cum rar

întâlneşti pe cineva, cu obrajii roşii ca merele, iar când a devenit nevasta mea – nevasta mea de-a doua –, la puţină vreme după aceea, a făcut atâta ordine în casă, încât în multe privinţe părea de nerecunoscut.

Aşadar, prima oară când am revăzut-o, nu ne-a fost uşor la nici unul; amândoi ştiam ce aveam să ne spunem şi ne uitam pe furiş unul la celălalt, fiecare pândind la gesturile celuilalt.

Eram singuri – dar totuna era – de o oră, iar cu fiecare clipă care trecea, ni se părea tot mai greu să începem să vorbim. Până la urmă, ea a fost cea care a spart gheaţa.

— Te-ai mai îngrăşat.

— Se poate...

— Şi eşti mai palid.

— Aşa-mi spun toţi...

În sinea mea, mă străduiam să par amabil şi hotărât, dar nu reuşeam; parcă mă prostisem, strivit de o greutate ce mă înăbuşea, dar de care îmi amintesc foarte bine ca de una dintre cele mai plăcute senzaţii pe care le-am avut în viaţă, o senzaţie pe care, atunci când am pierdut-o, am simţit cea mai mare părere de rău.

— Cum ţi-a fost?

— Rău.

Părea că stă pe gânduri. Cine ştie la ce se gândea!

— Te gândeai mult la Lola?

— Uneori. De ce să te mint? Cum toată ziua nu făceam altceva decât să mă gândesc, mă gândeam la toate. Până şi la Băţosul...

Esperanza se albise uşor la faţă.

— Îmi pare foarte bine că te-ai întors.

— Da, Esperanza, şi mie îmi pare bine că m-ai aşteptat.

— Că te-am aşteptat?

— Da, nu-i adevărat?

— Cine ţi-a spus?

— Ştii foarte bine! Lumea le ştie pe toate!

Vocea îi tremura şi puţin lipsea să mi se întâmple la fel.

—Rosario ţi-a spus?

— Da. Ce e rău în asta?

— Nu e nimic rău.

Ochii i s-au umplut de lacrimi.

— Oare ce părere ţi-ai făcut despre mine?

— Ce părere să-mi fac? Nici una!

M-am apropiat de ea şi i-am sărutat mâinile. Ea nu s-a împotrivit.

— Sunt liber ca şi tine, Esperanza.

....

— Liber ca la douăzeci de ani.

Esperanza mă privea cu sfială.

— Nu sunt bătrân, trebuie să mă gândesc la viaţă.

— Da.

— Să încep să muncesc, să mă ocup de casă, de viaţă... E adevărat că m-ai aşteptat?

— Da.

— Şi de ce nu spui nimic?

— Uite că spun.

Aşa e, îmi spusese, dar mie îmi făcea plăcere să-mi mai spună o dată.

— Mai spune-mi o dată.

Esperanza se înroşise la faţă ca racul. Vocea îi era gâtuită, iar buzele şi nările îi tremurau ca frunzele în bătaia vântului, ca penele sticletelui înfoindu-se la soare.

— Te-am aşteptat, Pascual. M-am rugat în fiecare zi să te întorci acasă cât mai repede, iar Dumnezeu s-a îndurat de mine.

— Aşa e.

Am început iarăşi să-i sărut mâinile. Parcă eram fără nici o vlagă. Nu îndrăzneam s-o sărut pe buze.

— Vrei... vrei?...

— Da.

— Ştii ce aveam de gând să-ţi spun?

— Da. Nu-mi spune.

Şi dintr-odată a devenit luminoasă ca un răsărit de soare.

— Sărută-mă, Pascual.

Vocea i se schimbase, părea mai surdă şi mai neclară.

— Te-am aşteptat destul.

Am sărutat-o cu pasiune, înflăcărat, cu o tandreţe şi un respect pe care nu l-am avut niciodată pentru altă femeie şi atât de îndelung, încât, când m-am desprins de ea, eram foc de îndrăgostit.

19

Eram căsătoriţi de două luni când mi-am dat seama că mama era la fel de ipocrită şi se folosea de aceleaşi vicleşuguri ca înainte să merg la puşcărie. Îmi venea să urlu când o vedeam tot timpul posacă şi indiferentă, spunând mereu ceva care să te rănească sau cu două înţelesuri, având o voce falsă şi prefăcută, ca în tot ceea ce făcea. Pe nevastă-mea, care îi ceda întotdeauna – ce altceva putea să facă? –, n-o putea vedea în faţa ochilor şi nici măcar nu-şi ascundea sila faţă de ea, astfel încât, într-o bună zi, când i-a ajuns cuţitul la os, Esperanza mi-a pus problema în aşa fel încât mi-am dat seama că nu mai era altă soluţie decât să ne luăm tălpăşiţa, să fie o anumită distanţă între noi. A fi la distanţă înseamnă să te desparţi de cineva plecând în alt sat, dar, dacă te gândeşti mai bine, eşti la distanţă şi când între

locul pe unde umbli şi cel unde se culcă celălalt sunt doar douăzeci de picioare...

Ideea de a pleca m-a urmărit mult timp; mă gândeam la La Coruña, la Madrid sau poate mai aproape, la Badajoz, dar adevărul e că – fie din laşitate, fie din nehotărâre – am tot amânat, astfel încât, când am şters-o, fugeam de mine însumi, de propriile amintiri... Iar pământul nu era destul de mare ca să scap de rele... Pământul nu era destul de lung şi nici destul de lat ca să înăbuşe urletele propriei mele conştiinţe...

Voiam să fie o distanţă între propria mea umbră şi mine, între numele şi trecutul meu şi mine, între propria mea piele şi mine, acest eu din care, dacă-l despoi de umbra şi trecutul lui, de numele şi pielea lui, nu mai rămâne mare lucru.

Sunt situaţii când e mai bine să dispari ca şi când ai fi murit, să te faci dintr-odată nevăzut de parcă te-ar fi înghiţit pământul, să de destrami în văzduh ca un fuior de fum. Nu ştim să fructificăm aceste situaţii, căci, dacă am şti, ne-am transforma în îngeri, nu ne-am mai înfunda în noroiul crimei şi al păcatului, am scăpa de povara

trupului stricat, pe care mai mult ca sigur l-am da uitării – de prea multă ură –, dacă nu s-ar găsi tot timpul cineva care să aibă grijă să ne amintească de el, vânturând toată zgura urât mirositoare ce ne răneşte sufletul. Nimic nu miroase mai urât ca lepra pe care ţi-o lasă în conştiinţă păcatul, ca durerea de a nu putea scăpa de păcat putrezind imediat ce ne naştem, în acest osuar de speranţe moarte care este de atâta amar de vreme trista noastră viaţă.

Ideea de a omorî vine întotdeauna pe furiş, cu paşi de pisică, târându-se ca o năpârcă, aşa cum vin toate gândurile rele. Ideile care ne răscolesc nu ne vin niciodată în mod fulgerător; fulgerul te orbeşte câteva clipe, dar, după ce trece, îţi lasă ani lungi de viaţă în faţă. Gândurile care ne fac să ne pierdem minţile în nebunia cea mai rea, nebunia tristeţii, ne vin întotdeauna încetul cu încetul, parcă pe nesimţite, aşa cum tot pe nesimţite câmpia e năpădită de negură, iar pieptul de ftizie. Aceasta înaintează fără preget, nimic n-o poate opri, înaintează încet, dar sigur, agale, în ritm regulat ca pulsul. Astăzi nu-ţi dai seama de nimic; poate nici mâine, nici

poimâine, nici o lună întreagă. Dar luna trece, iar mâncarea începe să ţi se pară amară şi amintirile să te doară; viermele a început să-ţi roadă inima. Pe măsură ce trec zilele şi nopţile, devii tot mai posomorât şi mai retras; tot felul de idei încep să ţi se coacă în minte, idei care vor duce la tăierea capului în care s-au copt, poate pentru a pune capăt unor asemenea gânduri cumplite. Pot trece săptămâni întregi fără nici o schimbare; cei din jurul tău s-au învăţat în cele din urmă cu sălbăticimea ta şi nu se mai miră de felul tău ciudat de a fi. Dar într-o bună zi te pomeneşti că răul a crescut ca un copac, a prins putere, aşa că nu mai spui nimănui bună ziua; te simţi din nou deosebit de ceilalţi, ca un om îndrăgostit. Slăbeşti din ce în ce mai mult, iar barba neîngrijită e tot mai încâlcită. Începi să simţi ura ucigătoare; nu mai suporţi privirea celorlalţi; conştiinţa îţi face rău, dar ce contează, n-are decât! Ochii îţi ard, umplându-se cu o apă otrăvită când priveşti ceva cu atenţie. Duşmanul îţi simte neliniştea, dar se ţine tare; instinctul nu-l înşală. Nefericirea poate fi veselă, plăcută şi simţi o bucurie dintre cele mai mari când îţi cuprinde sufletul,

care nu mai e decât o imensă suprafaţă de cioburi. Iar când îţi vine s-o iei la fugă ca o capră speriată, când tresari în somn la orice zgomot, înseamnă că răul te roade la rădăcină ; înseamnă că nu mai e nimic de făcut, că nu mai există nici o soluţie. Începe căderea ameţitoare, fără putinţa de a te mai ridica în viaţa asta. Poate doar un scurt moment de înălţare în ultima clipă, înainte de a cădea cu capul în jos spre infern. Vai şi-amar...

Mama simţea o plăcere nespusă să mă bată la cap, adică acolo unde răul era tot mai puternic, ca muştele atrase de mirosul de mortăciune. Inima îmi era otrăvită de fierea din mine, iar prin cap îmi treceau pe vremea aia gânduri atât de negre, încât mi se făcea frică de furia care mă cuprindea. Nu mai puteam s-o văd în ochi ; zilele treceau unele după altele, toate la fel, cu aceeaşi durere înfiptă în măruntaie, cu aceleaşi semne prevestitoare de furtună care-mi înceţoşau vederea.

În ziua când m-am hotărât să scot sabia eram atât de istovit de frământări, atât de sigur că răul trebuie înecat în sânge, încât nu simţeam nici cea mai mică urmă de emoţie la ideea că aveam să-mi omor

mama. Era un lucru inevitabil, care trebuia să se întâmple, pe care aveam să-l înfăptuiesc eu însumi şi pe care nu-l mai puteam împiedica, chiar dacă aş fi vrut, deoarece mi se părea imposibil să-mi schimb părerea, să dau înapoi, să-l evit; chiar dacă acum mi-aş tăia o mână, numai să nu fi avut loc aceste întâmplări, în vremea aceea eram bucuros să le provoc, gândindu-le şi chibzuindu-le cu aceeaşi grijă cu care un ţăran îşi evaluează recolta.

Totul era pregătit; nopţi întregi nu m-am gândit decât la asta, ca să-mi dau curaj şi să capăt forţe; mi-am ascuţit cuţitul de vânătoare, cel cu lamă lungă şi lată ca o frunză de porumb, brăzdată de un mic şanţ şi cu plăsele de fildeş care îi dădeau un aspect sfidător. Nu mai trebuia decât să fixez data; apoi, să nu şovăi câtuşi de puţin, să nu dau înapoi, ci să merg până la capăt, fie ce-o fi, să-mi ţin firea... şi să înfig cuţitul în ea, să bag cuţitul fără nici o teamă, cât mai repede şi să fug, să fug cât mai departe, în La Coruña, să fug într-un loc unde nu mă cunoaşte nimeni şi unde să pot trăi în pace, aşteptând ca lumea să mă uite, căci doar uitat de toţi aş putea începe să trăiesc din nou.

Nu voi avea mustrări de conştiinţă, n-aveam de ce. Conştiinţa te mustră doar dacă faci o nedreptate: dacă baţi un copil, dacă ucizi o rândunică... Dar de faptele la care ne îndeamnă ura, pe care le înfăptuim ca în vis, obsedaţi de o idee n-avem de ce să ne căim vreodată, conştiinţa nu ne va mustra niciodată pentru ele.

S-a întâmplat pe 10 februarie 1922. În anul acela, 10 februarie cădea într-o vineri. Cerul era senin, cum este de obicei prin părţile noastre; era un soare plăcut şi parcă-mi amintesc că în ziua aceea în piaţă erau copii mai mulţi ca de obicei, jucându-se cu bile şi arşice. Am stat mult pe gânduri, dar până la urmă am încercat şi am reuşit să mă stăpânesc; era imposibil să mai dau înapoi, pentru mine ar fi fost un adevărat dezastru, m-ar fi dus direct la moarte, poate la sinucidere. Aş fi sfârşit înecat în Guadiana ori sub roţile trenului... Nu, nu se mai putea da înapoi, trebuia mers mai departe, tot mai departe, până la capăt. Era în joc propria mea demnitate.

Nevastă-mea băgase ceva de seamă.

— Ce-ai de gând să faci?

— Nimic, de ce mă întrebi?

— Nu ştiu, am impresia că nu eşti în apele tale.

— Prostii!

Am sărutat-o ca s-o liniştesc; a fost pentru ultima oară când am sărutat-o. Dar eram departe de a-mi închipui aşa ceva! Dacă aş fi ştiut, aş fi fost mai tandru.

— De ce mă săruţi?

Am înmărmurit.

— De ce să nu te sărut?

Vorbele ei mi-au dat mult de gândit. Ai fi zis că ştia ce avea să mi se întâmple, ca şi cum aş fi ajuns deja la capătul drumului.

Soarele a apus în acelaşi loc ca în fiecare zi. S-a făcut noapte... am cinat... femeile s-au dus la culcare... Ca de obicei, eu am mai rămas, scormonind jăraticul din sobă. De mult nu mă mai duceam la cârciuma lui Martinete.

Venise momentul pe care-l aşteptam de atâta vreme. Trebuia să-mi iau inima în dinţi, să termin treaba repede, cât mai repede cu putinţă. Noaptea e scurtă şi totul trebuia să se petreacă în timpul nopţii, astfel încât zorii să mă găsească la mai multe leghe de sat.

Am aşteptat mult timp ciulind urechea. Nu se auzea nimic. M-am dus în camera

nevesti-mii ; dormea şi am lăsat-o să doarmă în pace. Mai mult ca sigur maică-mea dormea şi ea. M-am întors în bucătărie, m-am descălţat ; pe jos era rece, iar pietricelele îmi înţepau talpa piciorului. Am scos cuţitul, care strălucea în flacăra sobei ca o rază de soare.

Era în pat, sub un cearceaf, cu faţa lipită de pernă. N-aveam decât să mă arunc asupra ei şi s-o înjunghii. Nu i-aş fi lăsat timp nici să se mişte, nici să scoată vreun sunet... Era la mâna mea, dormind adânc, nebănuind nimic din ceea ce avea să i se întâmple – Doamne, cât de puţin se aşteaptă victimele la ceea ce urmează să li se întâmple ! Nu reuşeam să mă hotărăsc, deşi încercam din toate puterile ; nu o dată am ridicat braţul asupra ei şi l-am lăsat să cadă după un timp de-a lungul trupului.

M-am gândit că ar fi bine să închid ochii şi apoi să bag cuţitul în ea. Dar n-am putut ; să bagi cuţitul orbeşte e ca şi cum n-ai face-o, e ca şi cum l-ai băga în gol... Trebuia s-o fac cu ochii larg deschişi, cu toate cele cinci simţuri treze. Trebuia să-mi păstrez calmul, să-mi recapăt calmul pe care parcă-l pierdusem în faţa trupului mamei... Timpul trecea, iar eu eram tot

acolo în picioare, nemişcat ca o statuie, fără să mă hotărăsc să merg până la capăt. N-aveam curajul; la urma urmei, era mama mea, femeia care mă născuse și pe care, măcar pentru asta, trebuia să o iert... Nu, nu puteam s-o iert numai fiindcă mă născuse. Aducându-mă pe lume, nu-mi făcuse nici un bine, absolut nici unul... N-aveam timp de pierdut. Trebuia să mă hotărăsc o dată pentru totdeauna. Am stat aşa mult timp, în picioare şi parcă adormit, cu cuţitul în mână, ca imaginea însăşi a crimei... Încercam să mă stăpânesc, să-mi recapăt forţele şi să le concentrez asupra a ceea ce voiam să fac. Ardeam de dorinţa de a termina repede, cât mai repede şi de a putea fugi oriunde, cât mă ţineau puterile. Simţeam că mă sfârşesc; stăteam de mai bine de o oră lângă ea, parcă păzind-o, veghindu-i somnul. Venisem s-o omor, să-i iau zilele, viaţa, înjunghiind-o!

Poate că trebuia să mai treacă o oră. Nu, categoric nu. Nu puteam să mai aştept; era ceva mai presus de puterile mele, care îmi răscolea tot sângele. Mi-a trecut prin cap să-mi iau tălpăşiţa. Dar poate că, ieşind, voi face zgomot; ea se va trezi, mă va recunoaşte. Nu, nu puteam nici să fug;

oricum eram pierdut... N-aveam altă soluţie decât s-o înjunghii, s-o înjunghii fără milă, cât mai rapid, să termin cât mai repede cu putinţă. Dar nu puteam nici s-o înjunghii... Căzusem parcă într-o mocirlă în care mă înfundam încet-încet, fără nici o ieşire, fără nici o putinţă de scăpare. Eram în noroi până la gât. Aveam să mor înecându-mă ca o pisică... Mi-era imposibil să ucid; eram ca paralizat.

Am dat să plec. Podeaua a început să scârţâie. Mama s-a răsucit în pat.

— Cine-i acolo?

În clipa aceea am înţeles că nu mai aveam scăpare. M-am aruncat asupra ei şi am înşfăcat-o. Ea s-a zbătut, a încercat să-mi scape din mâini... La un moment dat, a reuşit să mă apuce de gât. Urla ca din gură de şarpe. Ne-am luptat; a fost lupta cea mai îngrozitoare pe care v-o puteţi închipui. Răcneam ca fiarele, ne curgeau bale din gură... Răsucindu-mă, am văzut-o pe nevastă-mea, albă ca o stafie, stând în picioare în uşă şi neîndrăznind să intre. Avea o lumânare în mână, la lumina căreia am putut vedea chipul mamei, vânăt ca o cămaşă de penitent în Săptămâna Mare... Am continuat să ne batem; aveam hainele

sfâşiate, rămăsesem cu pieptul gol. Pe punctul de a muri, mama avea mai multă putere decât dracul. A trebuit să mă folosesc de toate puterile mele de bărbat ca s-o stăpânesc. De câte ori am crezut că am învins-o, de atâtea ori a reuşit să-mi scape. Mă zgâria, mă lovea cu picioarele şi pumnii, mă muşca. La un moment dat, mi-a sfâşiat cu gura un mamelon – cel stâng – şi mi l-a smuls cu totul din rădăcină.

Dar tot în momentul acela am reuşit să-i înfig lama cuţitului în gâtlej...

Sângele a ţâşnit ca dintr-o spărtură drept în faţa mea. Era cald ca un pântece şi avea acelaşi gust ca sângele de miel.

I-am dat drumul şi am ieşit în goană. În uşă m-am lovit de nevastă-mea; lumânarea i s-a stins în mână. Am luat-o peste câmp şi am fugit fără preget, ore întregi. Câmpul era răcoros, iar prin vene simţeam parcă o senzaţie de uşurare.

Puteam în sfârşit să respir...

Altă notă a transcriitorului

Aici se termină manuscrisul lui Pascual Duarte. În ciuda tuturor eforturilor, n-am reuşit să mă lămuresc dacă a fost strangulat când a ajuns la acest moment al povestirii sau dacă a mai avut timp să relateze şi alte isprăvi, iar foile respective s-au pierdut.

Don Benigno Bonilla, licenţiat şi proprietar al farmaciei din Almendralejo, unde, aşa cum am mai spus, am găsit cele transcrise mai sus, mi-a indicat tot soiul de posibilităţi ca să-mi continui ancheta. Îi cunosc prăvălia ca pe propriul buzunar; m-am uitat până şi în borcanele de porţelan, în spatele flacoanelor, deasupra şi dedesubtul dulăpioarelor, în cutia cu bicarbonat... Am învăţat tot felul de termeni interesanţi – unguentul fiului lui Zaharia, al văcarului şi al vizitiului, untură de peşte, alifie de răşină, de pita-porcului, din seminţe

de dafin, alifie de mila-domnului sau împotriva peladei ovinelor –, am strănutat din cauza boabelor de muştar, mi-a venit să vărs de la mirosul de valeriană şi mi-au lăcrimat ochii din cauza amoniacului, dar, oricât m-am învârtit şi m-am rugat de Sfântul Anton ca să găsesc cât de cât ceva, probabil că acest ceva nu exista, pentru că n-am dat niciodată de el.

Îmi pare nespus de rău pentru această lipsă totală de informaţii asupra ultimilor ani ai lui Pascual Duarte. Făcând o socoteală rapidă, pare evident faptul că a fost din nou închis la puşcăria din Chinchilla (asta se înţelege chiar din povestirea lui), unde a rămas probabil până prin 1935 sau poate chiar 1936. Desigur, trebuie exclusă posibilitatea ieşirii sale din închisoare înainte de începutul Războiului Civil. Cât priveşte faptele sale în cursul celor cincisprezece zile cât a durat revoluţia la el în sat, este practic imposibil să aflăm ceva; cu excepţia asasinării domnului González de la Riva – pe care personajul nostru o recunoaşte, ba chiar o revendică –, nu am putut afla nimic despre el, dar absolut nimic altceva, şi chiar în legătură cu această crimă cunoaştem, desigur, faptul evident

şi ireparabil, dar, cum Pascual a tăcut chitic şi n-a scos o vorbă în legătură cu asta decât atunci când a avut el chef, adică foarte rar, habar n-avem care au fost motivele şi impulsurile care l-au îndemnat la aşa ceva. Poate că, dacă execuţia lui ar fi fost amânată un timp, ar fi putut ajunge cu memoriile lui până la acest fapt, tratându-l pe larg, dar sigur că, din moment ce nu a fost aşa, lacuna de la sfârşitul zilelor sale n-ar putea fi completată decât recurgând la ficţiunea romanescă, soluţie contrară caracterului veridic al acestei cărţi.

Scrisoarea lui Pascual Duarte către don Joaquín Barrera a fost scrisă probabil în acelaşi timp cu capitolele 12 şi 13, singurele scrise cu cerneală violetă, la fel ca scrisoarea citată mai sus, ceea ce ar putea demonstra că Pascual n-avea de gând să-şi întrerupă definitiv *povestirea, aşa cum afirmă el, ci că şi-a pregătit scrisoarea în aşa fel încât efectul ei să se vadă la timpul potrivit, o precauţie care ne arată că personajul nostru nu e nici uituc, nici zăpăcit, cum pare la prima vedere. Acest fapt este confirmat de afirmaţiile caporalului de jandarmerie Cesáreo Martín, cel care a fost însărcinat să trimită teancul de foi de la închisoarea*

din Badajoz la locuinţa domnului Barrera din Mérida.

Din dorinţa de a aduce cât mai multă lumină asupra ultimelor momente din viaţa personajului, m-am adresat în scris lui don Santiago Lurueña, la vremea aceea preot al închisorii, iar astăzi preot paroh la Magacela (Badajoz), şi lui don Cesáreo Martín, pe atunci soldat de jandarmerie afectat la închisoarea din Badajoz, iar astăzi caporal comandant al postului din La Vecilla (León), amândoi fiind, datorită funcţiilor respective, în preajma criminalului în clipele când acesta a trebuit să-şi plătească datoriile faţă de justiţie.

Iată scrisorile:

Magacela (Badajoz),

9 ianuarie 1942

Mult distinse şi stimate domn,

Am primit chiar în clipa aceasta, după cum se vede, cu mare întârziere, scrisoarea dumneavoastră din 18 decembrie şi cele 359 de foi bătute la maşină şi conţinând memoriile nefericitului Duarte. Le-am primit prin intermediul lui don David Freire Angulo, actualul preot al închisorii din

Badajoz, fost coleg de seminar în tinereţe, la Salamanca. Vă scriu aceste rânduri imediat după primirea scrisorii doar ca să-mi liniştesc conştiinţa, dar vă voi scrie mai pe larg mâine, cu ajutorul lui Dumnezeu, după ce voi fi citit, aşa cum mă sfătuiţi şi ca să-mi satisfac curiozitatea, foile care însoţesc scrisoarea.

(*Continuare pe data de 10 ianuarie.*)

Am citit dintr-o suflare, deşi – după cum spune Herodot – nu e nobil să citeşti astfel, confesiunile lui Duarte şi nici nu vă puteţi închipui cât de profund mi-au impresionat spiritul, ce urmă puternică, ce brazdă adâncă mi-au lăsat în suflet. Un servitor al Domnului, care primeşte ultimele cuvinte de căinţă cu aceeaşi bucurie cu care plugarul îşi adună recolta cea mai bogată, nu poate să nu fie impresionat puternic la citirea celor scrise de un om pe care majoritatea oamenilor îl consideră o hienă (aşa cum mi-l închipuiam şi eu când am fost chemat la el în celulă), dar care, dacă pătrunzi în adâncul sufletului său, se dovedeşte a nu fi decât un miel blând, hăituit şi înspăimântat de viaţă.

Moartea lui a dovedit că se pregătise pentru ea în mod exemplar, căci doar în ultimul ceas s-a dovedit mai slab de înger şi a dat semne de frică, aşa că sufletul lui a avut parte de o suferinţă de care ar fi putut să fie scutit dacă avea mai mult curaj.

A făcut tot ceea ce trebuia făcut pentru împăcarea sufletului, cu o stăpânire de sine şi o seninătate care m-au impresionat, iar când a sosit momentul să fie scos în curte a rostit în faţa tuturor „Facă-se voia Domnului" cu atâta vădită umilinţă în glas, încât am rămas cu toţii uimiţi. Păcat că duşmanul i-a răpit ultimele clipe, căci altfel, mai mult ca sigur, moartea lui ar fi putut să fie considerată sfântă! Ar fi putut să fie un exemplu pentru toţi cei care eram de faţă (până când s-a pierdut cu firea, după cum spuneam), iar din tot ceea ce am văzut atunci am putut trage învăţăminte preţioase pentru îndeplinirea menirii mele de tămăduitor al sufletelor. Dumnezeu să-l odihnească în pace!

Asigurându-vă de toată stima mea, vă rog să primiţi, stimate domn, salutările mele respectuoase.

Preot S. Lurueña

P.S. Îmi pare rău că nu vă pot ajuta în privința fotografiei și nici nu știu ce soluție să vă recomand.

Aceasta a fost prima scrisoare. Iat-o și pe cealaltă.

La Vecilla (León),

12.01.42

Stimate domn,

Am primit scrisoarea dumneavoastră din 18 decembrie și sper ca răspunsul meu să vă găsească sănătos ca și până acum. Aflați despre mine că sunt bine, sănătos – mulțumesc lui Dumnezeu –, deși sunt țeapăn ca un băț din cauza climei de pe aici, pe care nu o doresc nici celui mai mare criminal. Trec la informațiile pe care mi le cereți, dat fiind că nu văd nici un motiv legat de serviciu care să mă împiedice să vi le dau, căci altfel ar fi trebuit să înțelegeți că nu pot să spun nici un cuvințel. Cred că-mi aduc bine aminte de numitul Pascual Duarte, despre care îmi pomeniți, deoarece, multă vreme, a fost deținutul cel mai celebru pe care l-am avut în pază; n-aș garanta că era sănătos la cap nici

dacă m-aţi plăti cu aur, pentru că făcea asemenea lucruri încât se vedea clar că era bolnav. Înainte să se spovedească, era cum era, dar, imediat după prima spovedanie, se vede că l-au apucat frământările şi remuşcările şi a vrut să le ispăşească pedepsindu-se; aşadar nu mânca lunea, pentru că era ziua în care o omorâse pe maică-sa, nici marţea, pentru că într-o zi de marţi îl omorâse pe domnul conte de Torremejía, nici miercurea, pentru că omorâse pe nu ştiu cine; cert este că nenorocitul de el nu punea nimic în gură de bunăvoie jumătate din săptămână şi slăbise atât de tare, încât, după părerea mea, călăului nu i-a trebuit mult ca să-i frângă grumazul. Nefericitul de el nu făcea toată ziua decât să scrie, de parcă era apucat de friguri, şi cum asta nu deranja pe nimeni, iar directorul era milos din fire şi ne poruncise să-i dăm tot ce-i trebuie ca să scrie, omul nostru o ţinea pe-a lui şi nu se oprea din scris nici o clipă. La un moment dat, m-a chemat la el, mi-a arătat o scrisoare pusă într-un plic deschis („Ca s-o poţi citi, dacă vrei", mi-a spus el) adresată lui don Joaquín Barrera López, la Mérida şi mi-a spus pe un ton care n-am ştiut niciodată

dacă e rugător sau poruncitor: „Când mă vor duce, ia scrisoarea asta, aranjează puțin maldărul ăsta de hârtii și trimite-le pe toate domnului ăsta. Ai priceput?". După care a adăugat, privindu-mă în ochi într-un fel atât de misterios, încât m-am simțit tulburat: „Dumnezeu o să te răsplătească... am să-l rog eu!".

Așa am făcut, căci nu mi s-a părut că ar fi o faptă rea și pentru că am respectat întotdeauna voința morților.

Cât privește moartea lui, nu vă pot spune decât că a fost banală și nefericită ca toate morțile; chiar dacă la început s-a ținut țanțoș și a strigat în fața tuturor celor de față „Facă-se voia Domnului!" de ne-a lăsat cu gura căscată, toată mândria i s-a dus cât ai clipi din ochi. Când a văzut locul execuției, a leșinat, iar când și-a revenit, urla atât de tare că nu vrea să moară și că n-avem dreptul să ne purtăm așa cu el, încât a trebuit să fie târât până la eșafod. Acolo a mai sărutat o dată, pentru ultima oară, un crucifix pe care i l-a întins părintele Santiago, preotul închisorii și într-adevăr un sfânt, și și-a sfârșit zilele scuipând și dând din picioare fără să-i pese de cei din jur și în modul cel mai urât și mai

josnic în care poate sfârşi un om: arătându-şi tuturor frica de moarte.

Vă rog, dacă se poate, la publicare, să-mi trimiteţi două cărţi, nu una singură. A doua e pentru domnul locotenent, care mi-a spus că i-o puteţi trimite cu plata la primire, dacă sunteţi de acord.

Sper ca răspunsul meu să vă mulţumească. Vă salut respectuos.

Cu stimă,

Cesáreo Martín

Am primit scrisoarea dumneavoastră cu întârziere, şi de aceea răspunsul e atât de tardiv. Scrisoarea mi-a fost reexpediată de la Badajoz şi n-am primit-o decât luna asta, sâmbătă, pe 10, adică alaltăieri. Numai bine!

Ce aş mai putea adăuga la spusele acestor domni?

Madrid, ianuarie 1942

Cuprins